

DENİZLİ YÖRESİ GELENEKSEL MİZAH KÜLTÜRÜ

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Halkbilimi Bilim Dalı

Fatma Zehra BOLAT

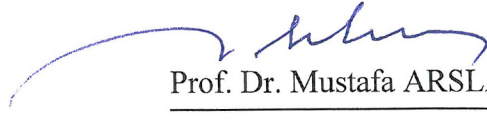
Danışman: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

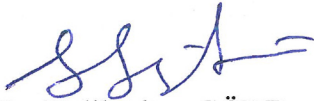
Temmuz 2016

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

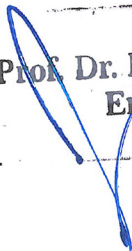
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halkbilimi Bilim Dalı öğrencisi Fatma Zehra BOLAT tarafından Prof. Dr. Mustafa ARSLAN yönetiminde hazırlanan “Denizli Yöresinde Geleneksel Mizah Kültürü” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 18. 07. 2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Halil Altay GÖDE
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Surur ÇELEPİ
Jüri Üyesi

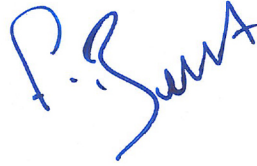
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
18/08/2016 tarih ve 16/11..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. M. Ensar YEŞİLYUR
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Fatma Zehra BOLAT

TEŞEKKÜR

Tez konumu seçerken bana yardımcı olan, isteklerimi göz önünde bulundurup fikir veren, çalışmamın planlanmasını, araştırılmasını, yürütülmesini sağlayan tez danışmanın sayın hocam Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a teşekkür ederim.

Yoğun çalışmaları arasında vakit ayırıp yol gösteren, kaynak temini ve yöntem konularında yardımcı olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Surur ÇELEPİ'ye teşekkür ederim.

Derleme sürecinde yol arkadaşlığı yaptığımız, çalışmalarımızı başından sonuna kadar aynı süreçte yürüterek birbirimize destek olduğumuz mesai arkadaşım Arş. Gör. Didem Gülçin ERDEM'e, çalışmam boyunca ümit ve destek veren Arş. Gör. Kevser SÖNMEZ'e teşekkür ederim.

Hayatımın her anında yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini hep üzerimde hissettiğim kıymetli aileme teşekkür ederim.

Derleme sırasında yardımlarını esirgemeyen, bizi güler yüzle karşılayıp güler yüzle uğurlayan, yöre kültürünün gelecek kuşaklara aktarımı için çaba gösteren Denizli halkına da teşekkür ederim.

ÖZET

DENİZLİ YÖRESİ GELENEKSEL MİZAH KÜLTÜRÜ

BOLAT, Fatma Zehra

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Halkbilimi Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Temmuz 2016

Bu çalışmada Denizli yöresi geleneksel mizah kültürü araştırılmıştır. Çalışma, giriş ve sonuç kısımlarının yanında dört ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın giriş kısmında araştırmanın konusu, araştırmanın amacı ve araştırma alanı hakkında bilgi verildikten sonra araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler ele alınmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Batılı ve Türk araştırmacıların mizahı nasıl tanımladıklarına değinilmiştir. Mizahı yaratan nükte, hiciv, şaka, ironi, espri gibi çeşitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Üstünlük, uyumsuzluk, rahatlama olarak adlandırılan geleneksel üç mizah kuramına değinildikten sonra mizah-gülme ilişkisi ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde tarihi süreçte Türk mizahı ve eserler üzerinde durulmuştur. Yazılı kaynaklardan hareketle takip edilebilen süreç içerisinde mizahın yol haritası çizilerek mizahla ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Denizli yöresinden derlenen mizahi anlatılardan hareketle yörenin mizah kültürü incelenmiştir. Tespit edilen mizahi anlatılar mizahi şiir, mizahi hikâye ve fıkra olarak tasnif edilmiştir. Anlatıların çoğunluğu fıkra özelliği gösterdiği için elimizdeki malzeme bu bağlamda değerlendirilmiştir. Fıkralar Dursun Yıldırım'ın fıkra tasnifine göre ele alınmıştır. Yöreden derlenen mizahî metinler sıralanmıştır.

Anahtar Kelime: Mizah, mizah kuramları, mizah çeşitleri, fıkra

ABSTRACT

TRADITIONAL HUMOUR CULTURE IN DENİZLİ REGION

BOLAT, Fatma Zehra

Master Thesis

Turkish Language and Literature Department

Folklore Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Mustafa Arslan

July 2016

In this study, the traditional homour culture in Denizli region was researched. The study consists of four main parts beside the introductory and the results chapter. In the introductory chapter of our study, the information about the subject and aim of the study as well as the research field was given. Than the methods and technigues used in this research were introduced.

In this first part of our study we mentioned how the western and Turkish researchers describe homour. The information was given about the varieties that create humour like wit, satire, joke, irony and clever remarks. After the tree tradional humour theories called the ascendancy, the disparity and the relaxation were mentioned, the relation between humour and laugh was argued. In the second part of our study, ew dwelled upon Turkish humour and theworks within the historical process. The main paths of humour were ascertained within the historical period that can be followed whit referance to the written sources and the studies about humour were discussed.

Humor culture of the movement area of humorous narratives collected from the province of Denizli in the third chapter of this study. Determined humorous narratives, humorous poems, have been classified as humorous stories and jokes. It has shown the majority of material for jokes feature of the narrative has been evaluated in this context. Paragraph Dursun is covered by clause examination of the Lightning. In the fourth chapter humorous texts compiled from the region listed.

Key words: Humour, humour theories, homour varieties, anecdote

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GİRİŞ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

MİZAHIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL BOYUTU

1.1.Mizah Tanımı.....	1
1.2. Mizah ve Gülme İlişkisi.....	2
1.3. Mizahın Kuramsal Boyutları.....	6
1.4. Mizahı Yaratan Unsurlar.....	9
1.5. Mizah Kaynaklı Edebî Türler.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE TÜRK MİZAHİ VE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Tarihî Süreçte Türk Mizahı.....	14
2.2. Mizah Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	20
2.2.1. Türkiye'de Mizah Çalışmaları.....	20
2.2.1.1. Kitaplar.....	20
2.2.1.2. Makaleler.....	22
2.2.1.3. Tezler.....	24
2.2.2. Denizli Yöresinde Mizah Çalışmaları.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**DENİZLİ YÖRESİ GELENEKSEL MİZAH KÜLTÜRÜ VE FIKRALAR**

3.1. Fıkraların Şekil Özellikleri.....	32
3.2. Fıkraların Muhteva Özellikleri.....	36
3.2.1. Fıkra Tipleri.....	53
3.3. Dil ve Üslup Özellikleri.....	61
3.4. Anlatıcı/Dinleyici Çevresi.....	62
3.5. Fıkraların Mizah Kuramlarına Göre Değerlendirilmesi.....	63
3.6. Fıkralarda Söz ve Hareket Komiğine Bağlı Unsurlar.....	69
SONUÇ.....	70
EKLER.....	72
EK -1 Metinler.....	72
EK-2 Kaynak Kişiler.....	142
KAYNAKÇA.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	148

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Fıkraların Konularına Göre Tasnifi.....	39
Şekil 2. Hayat Hadiseleri ile İlgili Fıkraların Tematik Dağılımı.....	49
Şekil 3. Denizli Yöresi Fıkra Tipleri.....	58
Şekil 4. Anlatıcılar ve Fıkraların Anlatıcılara Göre Dağılımı.....	61
Şekil 5. Yöre Fıkralarının Mizah Kuramlarına Göre Sınıflandırılması.....	69

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ALANI

Mizah, kişinin muhatabı karşısında zekâsı ve yeteneğini kullanarak durumu lehine çevirme becerisidir. Kimi zaman temelinde sadece eğlenmek de olsa mizahın asıl işlevi muhatabının üstesinden gelmektir. Bu bağlamda mizah, hayatın her alanında karşımıza çıkar. Rekabetin hâkim olduğu günümüz tüketim toplumlarında rakibi saf dışı bırakmanın en güçlü silahıdır. Nitekim mizah; nükte, hiciv, espri, şaka, ironi gibi temelini oluşturan unsurlarla söylenmesi gerekeni en kısa ve en etkili biçimde anlatır. Bunun içindir ki günlük yaşamda insan ile iç içedir. İnsanın hayatının her alanında kullandığı ya da muhatabı olduğu mizah, insana dair her şeyi de bünyesinde barındırır.

Her yönüyle insana ait olan mizah kavramı, ait olduğu topluluklara göre de farklılık gösterir. Milletlerin etnik kökenleri, etkileşime girdikleri uygarlıklar, yaşadıkları coğrafya, geçim kaynakları, iklim özellikleri gibi etkenler, toplumların kültürel kimlikleri üzerinde belirleyici bir rol üstlenirler. Kimi zaman yönetim şekilleri, dini inançlar, toplumsal ahlaki değerler, yeme içme kültürü, giyim kuşam; kimi zaman da içinde yaşanılan çağın ekonomik buhranları, teknolojik gelişmeler, kültürel kimliğin sınırlarını çizen olgulardır. Sosyolojik, psikolojik ve kültürel yönden farklı kimliğe sahip olan toplumlar da farklı mizah anlayışına sahiptir. Mizah anlayışı toplumlara göre farklılık gösterse de mizahın sonucunda gerçekleşen gülme eylemi her toplumda aynıdır.

Yukarıda sayılan etkenler toplumda var olan mizah anlayışının milletlere göre yerellik göstermesine etki eder. İnsana özgü olan mizahın toplumlara göre yerellik göstermesi, mizahın hayatın her alanında olmasından kaynaklanır. Siyasetten eğitime, ekonomiden toplumsal eğlence araçlarına kadar mizah her an insan hayatının içinde yer alır. Bu kadar hayatın içinde olan mizah elbette ki farklı coğrafyalarda, farklı toplumlarda farklı algılanır. Bu nedenle mizahtaki yerel farklılıklar, Denizli özelinde incelenecektir. Denizli yöresi mizah kültüründeki yerel farklılıkların nedenleri belirlenmeye çalışılacaktır. Yöreye ait yaşam tarzı, ahlak anlayışı, giyim kuşam, yeme içme kültürü, inanç, gelenek ve göreneklerin mizah kültürü üzerindeki etkileri incelenecektir. Denizli yöre halkı neye ve niçin güler? Bu sorular cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Yörede hâkim olan mizah kültürünün içerik ve sınırları belirlenip, bu

kültürü besleyen etkenler tartışılacaktır. Yöreye özgü mizah anlayışının diğer bölgelerden farklılıkları değerlendirilirken bu farklılıklara neden olan psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik etmenler araştırılacaktır. Elde edilen veriler kültürün diğer uzantıları ile ilişkilendirilerek Denizli yöresi mizah kültürü, Türkiye ve Türk dünyası mizah atlası içerisinde konumlandırılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın alanı, Teke yöresi içinde değerlendirilebilecek yerleriyle Ege bölgesinin güneydoğusunda yer alan Denizli ilidir. Güneyde Muğla, doğuda Manisa, Burdur, Afyon, Kuzeyde Uşak, Batıda Aydın illeri ile komşudur. Başta Merkez ilçe olmak üzere, Acıpayam, Akköy, Babadağ, Baklan, Bekilli, Beyağaç, Bozkurt, Buldan, Çal, Çameli, Çardak, Çivril, Güney, Honaz, Kale, Sarayköy, Serinhisar, Tavas ilçeleriyle birlikte on dokuz ilçesi vardır.

Bölgenin coğrafi yapısıyla kültürel dokusu arasında güçlü bir bağ mevcuttur. Nitekim Gireniz Bölgesi adı verilen, Sülümen Deresi'nden başlayıp Muğla sınırına kadar uzayan havza, dağlık bir yerleşim bölgesidir. Birbirine birkaç kilometrelik mesafede bulunan yerleşim yerleriyle köyler kurulmuştur. Bu yerleşim özelliği, yörede “yörüklük” geleneğinin günümüze kadar sürdürülmüş olduğunu gösterir. Çameli bölgesinde de bu tarz yerleşim özelliği görülür. Bölgeye yerleşen Türkmen ve Yörük oymaklarının tesiriyle hayvancılığa dayalı hayat tarzı ve geleneği günümüze kadar yaşatılmıştır. Yörük kültürünün hâkim olduğu yerlerden biri de Beyağaç ilçesidir. Günümüzde her yıl Eren Baba ve Yörük şenlikleri yapılmaktadır. Yer yer yarı göçebe yaşam tarzının hâkim olduğu Çal ilçesinde günümüzde yerleşik hayata geçmeyen birkaç yörük obası bulunur. Yörük ve Türkmen obalarının beraberinde getirdikleri kültür, bölgede hâlâ yaşatılmaya devam etmektedir. “Buladan Oymağı” Türkistan'dan getirdikleri dokuma kültürünü, günümüze kadar taşımıştır (Arslan, 2008: 7-10). Görüldüğü gibi Denizli ili merkezinde sanayileşmeye bağlı oluşan kent kültürüne karşın ilçe ve köylerinde Türkmen, yörük kültürüne dayalı bir gelenek oluşmuştur. Dağlık bölgelerde bu geleneğin oluşmasında yörenin tarihî dokusunun payı büyüktür. Geçmiş milattan öncesine dayanan bu coğrafya fetihlerle, işgallerle, göç dalgalarıyla birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır.

Arslan, yörenin iktisadi yapısı üzerinde durulması gereken iki noktadan bahseder. Bölgenin Türkler tarafından fethedilmesinin ardından bölgeye yerleşen Türkmen-Oğuzlar, bölgede “pazaryeri” kurma geleneği oluşturarak ekonomik ve ticari

hayatın oluşmasını sağlar. Pazar geleneğinin oluşmasıyla birlikte bölgede han, hamam, mescit, köprü gibi yapılar kurulur (Arslan, 2008: 12). O dönemde kurulan Ahilik yapılanması günümüzde Denizli merkez Kaleiçi çarşısı olmak üzere ilçe ve beldelerinde yaşatılmaktadır. Zamanımızda hala yaşamaya devam eden Ahilik geleneği, tarihî olayların kültürel doku üzerindeki etkisinin apaçık örneğidir.

Anadolu'nun Oğuz Türkleri tarafından fethedilmesinin ardından, bölgeye Türkistan'dan gelen Oğuz Türkleri planlı bir şekilde yerleştirilir. Kolonizatörlük ruhu olarak adlandırılan bu iskânın izleri Denizli yöresinin birçok bölgesinde görülmektedir. Bu planlı yerleşimle birlikte Türkistan'dan getirilen meslekler bölgelere dağıtılmıştır (Arslan, 2008: 13). Buldan başta olmak üzere Babadağ, Tavas, Sarayköy, Kızılcabölük ve Kale'de köklü bir dokumacılık kültürü bulunmaktadır. Denizli il merkezi, Honaz ve Yeşilyuva'da dericilik gelişmiştir. Sarayköy, Serinhisar, Çivril, Tavas ilçelerinde testi, bardak, seramik yapımcılığı çok eski zamanlardan beri devam etmektedir. Diğer bir ata mesleği de Serinhisar'da devam eden urgancılıktır. Serinhisar ilçesine bağlı Yatağan kasabasında da bıçakçılık yapılmaya devam etmektedir. Çardak-Beylerli, Buldan-Süleymanlı, Çivril-Gümüşsuyu yörelerinde başka bir dokuma türü olan hasırcılık yapılmaktadır. Çivril İlçesine bağlı Beyköyü'nde gümüşçülük ile uğraşmaktadır. Çameli, Tavas, Baklan İlçelerinin köylerinde ağaç işleri yapılmaya devam etmektedir (<http://www.pamukkale.gov.tr/tr/El-Sanatlari/Yoresel-El-Sanatlari> Erişim Tarihi: 23.05.2016). Denizli merkez başta olmak üzere ilçe, belde ve köylerinde çeşitli mesleklerin, yüzyıllardır yapıla yapıla günümüze kadar geldiği görülür. Bu köklü meslekler etrafında güçlü bir kültürel doku inşa edilir.

II. KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Çalışmada konu ile alakalı yazılan kitaplardan, makalelerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden faydalanılmıştır. Konu ile alakalı saha çalışması yapıp elde edilen veriler incelenmiştir. Saha çalışmasında “Görüşme” yöntemi kullanılmıştır. Ekici görüşme yoluyla derleme yaparken kullanılacak iki yoldan bahseder: “Yönlendirilmiş görüşme, yönlendirilmemiş görüşme.” Yönlendirilmiş görüşmede derlemeci tarafından önceden hazırlanan sorular belli bir sıra içinde kaynak kişiye yöneltilir. Yönlendirilmemiş görüşme ise derlemecinin önceden soru hazırlamadan kaynak kişinin kendisi, icrası, anlatımı, anlattığı veya icra ettiği halk bilgisi ürünü hakkında bilgi elde etme yöntemidir. Çalışmada yönlendirilmiş görüşme tekniği kullanılmıştır. Sorulan

sorular ve alınan cevaplar, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir Alanda derleme çalışması sırasında kayıt edilen ürünler, derleme çalışması bittikten sonra dinlenip yazıya geçirilmiştir. Sözlü kayıtlar yazıya geçirilirken kaynak kişinin ağız özelliklerine bağlı kalınmıştır. Yazıya geçirilen ürünler tasnif edilerek numaralandırılmıştır. Ürünlerin hangi kaynak kişi tarafından anlatıldığı belirtilmiştir (Ekici, 2011: 72-90).

III. ARAŞTIRMANIN AMACI

Vambery, Türk masallarının Macarca yayınlarının birine yazdığı önsözde şu tespiti yapar: *“Türk halk edebiyatının hazineleri sokaklara dağılmış inciler, pırlantalar, değerli taşlar gibi darmadağın bir halde, kendisini toplayacak birini bekliyor (Kunos, 2001: 11).”* Bu anlayıştan hareketle yörede dağınık halde bulunan mizahî anlatılar derlenmeye çalışılmıştır. Şimdiye kadar Denizli ili ekseninde, mizahı merkeze alan kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Mizahın temel aracı olan fıkra, günümüzde canlı bir biçimde yaşamaya devam eden bir türdür. Selçukludan itibaren Nasrettin Hoca fıkralarıyla birlikte günümüze kadar canlılığını hiç yitirmemiştir. Buna karşılık Türkiye genelinde yöresel temelli mizah ve fıkra çalışmaları oldukça sınırlıdır. Son zamanlarda Bektaşî fıkraları, Nasrettin Hoca fıkraları gibi Türkiye genelinde tanınan tiplerle ilgili çalışmalar yoğunlaşsa da yörelerin kültürel belleklerinde unutulmaya yüz tutmuş mahalli tipler ya da geleneksel mizah kültürleri hakkında yeterli çalışma yoktur.

UNESCO 2003 yılı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması sözleşmesinde kültürel yönden küreselleşmeye karşı yerel kültür öğelerini koruma altına almıştır. Sözlü kültür ortamı ürünlerinin korunması, ülkemizde de akademik çalışmalarla desteklenmiştir. Denizli yöresi sözlü kültür ürünlerinden masallar, efsaneler vb. kapsamlı bir biçimde çalışılmasına karşılık, yörenin halk mizahı üzerine kapsamlı bir çalışma yoktur. Yeni asrın getirdiği teknolojik gelişmelerle birlikte sözlü kültür ortamlarının yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutması, yeni nesillerin kültürel kavramlara ilgi duymayışı, eski nesillerin sahip oldukları kültürel belleğin yok oluşu, yörenin mizah kültürünün ortaya çıkarılmasında tetikleyici bir unsurdur. Bu sebepler, yöre halkının hafızasında yer alan mizahî anlatıların gün yüzüne çıkarılması için çalışma yapılmasında etkili olmuştur. Çalışmanın amacı unutulmaya yüz tutmuş hafızadaki mizahî anlatıları tespit etmektir. Tespit edilen bu anlatılar ekseninde ülkenin kültür ve kalkınmasına destek sağlamak, kültürel mirası muhafaza etmek ve gelecek nesillere aktarmak hedeflenmiştir. Çalışmanın Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür

Kurumu olan UNESCO’nun “Somut Olmayan Kùltürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde kabul edilen kùltür çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİZAHIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL BOYUTU

1.1.Mizah Tanımı

Türkçe sözlükte mizah kavramı “Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü” olarak tarif edilir (<http://www.tdk.gov.tr/> Erişim tarihi: 17.06.2016). Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ta mizah, “şaka, lâtife, eğlence” olarak tanımlanır. Kelimenin aslı müzâh olarak geçer (Develioğlu, 1993: 655). Kamus-ı Türkî’de mizah “şaka, lâtife, eğlence: Tabiatı mizaha maildir.” şeklinde tanımlanır (Sami, 2010: 806). İslam Ansiklopedisinde mizah, “edebiyatta düşünceleri espri ve nükteyle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi.” olarak tarif edilir (<http://www.islamansiklopedisi.info/> Erişim Tarihi: 17.06.2016).

Antik Yunan filozoflarından Aristoteles, mizahı hitabetin bir yönü olarak ele alır. Ona göre mizahın temeli espri, bilim söyleminden çıkarak gelişme göstermiş bir mecazdır. Bu yüzden mizah eğitim ve ince zevk, hitabet becerisi gerektirdiğinden cahiller nüktelilerin seviyesine yükselemezler (Sanders, 1995: 129). Cicero'ya göre mizah, her durumda verilecek nükteli bir cevap, karşıdaki kişiyi kibarca azarlayan bir ruh halidir (Graf, 1997: 31-32 Akt. Eker, 2009: 47). Freud (2012) için mizah, huzursuz edici duygulara karşın, bir haz sağlama yoludur. Her zamanki alışkanlıklarımıza göre, huzursuz edici bir duygu, sonrada bu duyguları baskılayan güdüler varsa bunların üzerimizde yaratacağı etki mizahı ortaya çıkarır. Rozenthal (1997), mizahı fiziksel ve sosyal çevrenin insan üzerinde uyguladığı birçok sınırlamalardan birinin birdenbire ortadan kalkmasıyla duyulan rahatlık arasındaki ilişki olarak tanımlar.

Türk mizah araştırmacılarından Türkmen’e (1999) göre mizah, kendi içinde gülünçlüğü ifade eder. Onda tabîî veya kazara olan bir şey vardır. Kutay'a (2013) göre mizah, insan zekâsının en yüksek mevkillerine erişebilmektir. İsyan ettirici gerçekler karşısında gözyaşı ve haykırıştan ziyade tebessüm ettirebilmektir. Erman Artun (2013)

mizahı, toplumsal ya da bireysel kusurları, yetersizlikleri, adaletsizlikleri vb. doğrudan ve dolaylı yoldan eleştiren sanat biçimi olarak ifade eder.

Nesin (1973), mizahı gülmece olarak adlandırır. Ona göre somut bir eşyanın kavramları üstünde bile anlaşılmaya varamazken, gülmece gibi toplumlara, sınıflara, uluslara göre ayrılıklar gösteren soyut bir kavram üzerinde anlaşılmaya varılamaz. Hangi ulusun, sınıfın olursa olsun gülmecenin asıl işlevi güldürmedir. Gülmecenin içinde güldürme ögesi bulunmalıdır. Bazı yazarlar, mizah yerine "gülmece" nin kullanılmasına karşı çıkarlar. Bunlardan Haldun Taner, gülmece sözcüğünü sevmediğini açık açık belirtir. Gülmecenin dar kalıbına karşılık, *"mizahın basit taklitçilikten parodiden, partizan polemikten, hırslı satirden, maksatlı taşlamadan, yırtıcı (acı alaydan) kalender Bektaşî nüktelerinden, insancıl ironiye geniş kapsamlı, hoşgörülü bilgelik dolu geniş bir yelpazesi"* olduğundan söz eder (Taner, 1984 Akt. Özcan, 2002: 15). Rıfat Ilgaz da iki terimin birbirinden farklı manalarını kastettiğini ileri sürer. *"Mizahta insanın nerede gülüp nerede ağlayacağı belli olmaz. Bu yönden mizaha gülmece güldürmece diyenleri tutmuyorum. Mizah çok anlamlı sözcük bence. Mizahçı olmak isterim de; güldürücü, gülmeceli olmak istemem (Ilgaz, 1974 Akt. Özcan, 2002: 15)."* diyerek mizah ile gülme ilişkisine dikkat çeker. Çoğu zaman birbiri yerine de kullanılan bu iki kavram gerçekte farklı manaları ihtiva etmektedir. Mizah başlı başına bir sanat iken gülme mizahın sadece tepkisi konumundadır.

1.2. Mizah ve Gülme İlişkisi

İnsanın doğumuyla birlikte sahip olduğu gülme; geçmişten günümüze pek çok araştırmacının dikkatini çekmiş, hakkında pek çok tanımlamalar yapılmış, gülmenin tarihî seyri hakkında bir yol haritası çizilmeye çalışılmıştır. Kimi araştırmacılar da İzmirli İsmail Hakkı Efendi gibi "Gülmek, Umûr-ı garîbe-i idrâktir." yani "Gülmek, akıl ermez işlerdendir." diyerek gülmeyi tariften kaçınmışlardır (Nesin, 2001: 17). Doğuda gülme kavramına bu tür yaklaşımlardan dolayı konuyla alakalı en eski bilgilere Batılı kaynaklarda rastlanır.

Homeros, "Gülmeyi -tanrılardan gelen bu neşeli armağanı- tanrılarla ölümlüler arasında aracılık yapan bir şey, iki dünyayı birbirine bağlayan mecazî bir köprü gibi gösterir (Sanders, 2001: 105)." Descartes, gülmenin fizyolojik olarak ortaya çıkışını şu

şekilde açıklar: "Kanın atardamar yoluyla kalbin sağ kulakçığından çıkıp ciğerlerin aniden şişip inmesiyle havanın nefes borusundan sıkışarak dışarı çıkması ve hava ile şişen ciğerin göğüsten boyuna kadar diyaframın tüm kasları çalıştırması ve yüz kaslarının hareket etmesi ile gülme oluşur (Critchley, 2002:7 Akt. Eker, 2009: 18)."

Yunan filozoflarından Sokrates, "*Gülmeyi tuzu kullandığı gibi kullanmalı insan, sakınarak*" derken gülmenin gücüne dikkat çeker. Gülme tarihinde özel bir yeri olan bu sözde, pek çok anlam gizlidir. İlk olarak ne derece kibar olursa olsun aşırı gülmenin, insan ile alay edilmesine ve onun küçümsenmeye götüreceğinden söz eder. İkinci olarak da gülmenin incitme ihtimaline karşılık dozunda olması gerektiğinin ifade eder. Nasıl ki yemeğe tat vermek için kullandığımız tuzun, bir tutam fazla kullanılması yemeği zehre çevirir, açık yaralara acı verirse gülmede öyledir (Sanders, 2001: 110). M.S. dördüncü yüzyıl hekimlerinden Miletus, "İnsan Doğası Üzerine" adlı kitabında, gülmeye Yunanlılarda "kan"ın kaynaklık ettiğini belirtir. Bol kanlı kişilerin çok neşeli olduğundan bahsedilir. Yunanlılar' da gülmenin enerjisini kanın sağladığı düşünülürken, sonraki zamanlarda enerjinin dalakta olduğu düşünölmeye başlanır (Sanders, 2001: 97).

Yunan tıbbı ve felsefesinde yer alan gülme tanımlarına ek olarak Ortaçağ Müslüman çevresi de bu konuyla ilgili kendi fikirlerini beyan eder. IX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış bilginlerinden Urfalı Eyyûb, Hazinele Kitabı'nda gülmeyi tartışır. Gülmenin fizyolojisi üzerinde durduğu çalışmasında gülmeyi şöyle tarif eder: "*Gülme, dairesel hareketin eştürdenliğinin sonucu olarak ortaya çıkan bir özellik, bir fiildir; çünkü o eştürdenlikten ileri gelir. Gülme bedene haz verir. Beden ılımlı gıdıklanmadan haz duyduğu her seferinde gülme hazzı bu gıdıklanmadan doğan hazza eklenir ve bedeni hareket ettirir.*" IX. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış bilginlerden İshâk bin 'İmrân, Melankoli Üzerine adlı eserinde aşırı gülmenin delilik belirtisi olduğunu tartışır. 'İmrângülmeyi açık bir şekilde anlaşılabilir durumda olmayan bir şeyi (gördüğünde) ruhun şaşkınlığı olarak tarif eder. 'İmrân'ın öğrencisi İshâk el-İsrâ'îli, gülmeye üzüntünün birbirinin zıddı olmadığını ileri sürer. Ona göre gülme, göğüs kaslarının bir titremesi, kaynama halinde olan kanın sesidir. Bu kan bu kısımlara doğanın hareketi sonucu çıkar ve ona zihnin bir hareketi eşlik eder ve bu olay, sevincin getirdiği şey akla geldiğinde meydana gelir (Rozenhal, 1997: 210-214).

Gülmenin ne olduğu, takip edilebilen en eski yazılı kaynaklarda geçen biçimleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. İnsanla birlikte var olan gülmenin tarihi, yazının

icadına kadar götürülebilir. Gülme eyleminin ilk ne zaman gerçekleştiğine dair kesin bilgiler bulunmamasına karşılık insanın doğumundan sonra ilk ne zaman güldüğüne dair kaynaklarda bilgilere rastlanır. Antikçağ kaynaklarında bebeğin doğumunun dördüncü ya da kırkinci gününde güldüğüne dair bilgiler mevcuttur. Gülme eyleminin ilk ne zaman gerçekleştiği önemlidir. Nitekim gülüşün, bebeğe sonsuz bir ruh kazandırdığına inanılır. Aristoteles, gülmenin insanlar ile hayvanlar arasındaki tek köklü ayrım olduğunu belirtir. Bu yüzden de insanı ‘gülen hayvan’ olarak adlandırır (Sanders, 2001: 22). Çalışmanın amacı, gülmenin ne olduğundan ziyade neye, niçin gülündüğüdür.

Gülmenin altında yatan sebep insanın kendisidir. Herhangi bir görünüm, durum bizi güldürüyorsa bunun nedeni insanla olan ilişkisidir. Yoksa var olan hiçbir şey kendiliğinden gülünç olamaz. Nesneye ya da duruma gülünç özelliğini katan insanla olan benzerliğidir. Bizi güldüren bir şapkanın nedeni kumaşı, hasırı vs. değil ona şeklini veren insanın iç dünyasıdır. Bir hayvana gülmemizin sebebi ise onda insana ait olan bir şey gördüğümüz içindir. Gülmemizin bir diğer nedeni de insan bedeninin basit bir makineyi andırıyor olmasıdır. *"Adam kalemini hokkasına daldırır, içinden çamur çıkar; sağlam bir sandalyeye oturduğunu sanır, ama yere yuvarlanıverir; kısacası, hep bir kazanılmış hızın etkisiyle tersine devinir ya da boşa çalışır. Alışkanlık bir hız ortaya koymuştur; öyleyse, bu hızı durdurmak ya da saptırmak gerekir. Oysa hiç de öyle olmamış, makine gibi, dümdüz devam edilmiştir. Demek ki işliğinde bir takılganlığın kurbanı olan kişi, koşarken düşen kişi ile aynı durumdadır, aynı nedenle komiktir. Her iki olayda da gülünç olan şey, dikkatli bir yumuşaklık, canlı bir çeviklik gerekirken, mekanik bir katılığın görülmesidir (Bergson, 2011: 12-16)".*

"Bir kişinin ruhsal yanı söz konusuysen, dikkatimizi bedensel yanı üstüne çeken her olay komiktir. Konuşmasının en etkili anında hapşıran bir konuşmacıya neden güleriz? Bir Alman düşünürün sözünü ettiği mezar başı konuşmasındaki, "O hem erdemli hem tostoparlaktı" tümcesinin komikliği dikkatimizin ansızın ruhtan bedene çekilmesinden ileri geliyor. Ruhun önüne geçen beden. Böylece daha genel bir şey elde etmiş oluruz; Özden üstün olmak isteyen biçim; öz anlamı ile kavga çıkarmaya çalışan söz gibi (Bergson, 2011: 36-37)." Hobbes'e göre "Gülme, birdenbire duyulmuş bir gururdur." Örneğin sağlam bir insanın çolak ya da kambur birini görünce gülmesi kendi bütünlüğüne karşı duyduğu gururdan kaynaklanır (Nesin, 1973: 20).

Gülmenin meydana gelmesinde pek çok şey etkili olabilir. Ancak konu mizahî bir eylem sonucunda ortaya çıkan gülme çeşididir. Mizahın gülme ile sonuçlanması, bu iki kavramın birbirine yerine kullanılmasına neden olur. Oysa iki kavram birbirinden çok farklı manaları ihtiva eder. Mizahın kökeninde eğlence yer alır. Başlangıçta mizah olarak çağımızdaki örneği gibi şaka, taşlama, fıkra gibi türler olmadığına göre mizah adına eğlence ve hoşgörü karşımıza çıkar (Öngören, 1998: 15). Mizahın kökeninde eğlencenin olması, mizah ile gülmeyi birbirine karıştırır. Gülme deyince mizah, mizah deyince gülme aklımıza gelir. Oysa her gülme mizahın ilgi alanına girmediği gibi her mizah ürünü de güldürmez. Gülme mizahın alkışı gibidir. Söz gelişi kimyasal madde, hap gibi yapay uyarıcıların etkisi ile gülmek, gıdıklanma, yaranmak için gülmek, "gül" emrine uyup ta gülmek, mizahın konusu olabilir ancak mizahın kendisi ya da sonucu değildir (Kortantamer, 2007: 67). Mizah ile gülme arasındaki ilişkiyi Aziz Nesin şöyle tarif eder: *“Mizahta gülme vardır; gülme olmayan şey mizah olamaz. Mizahın kökeninde gülmeden başka bir şey aramak doğru olmaz. Ancak bu gülmenin oranı, kasıkları çatlayıncaya dek, katılırcasına gülmekten, bıyık altından gülmeye, gülümsemeye, belli belirsiz gülümsemeye (La Jocond gülümseyişi), gözlerinin içi gülmeye, dıştan hiç belli edilmeden içten gülmeye dek değişir; ama hepsi de mizahın kapsamı içine giren, mizahın konusu olan gülmedir.”* Nesin, mizahı gülmece olarak adlandırır. Onun tespitine göre: *“Gülmece, seslendiği insanı, hangi oranda olursa olsun, sağlıklı olarak güldürebilen her şeydir.”* Buna göre gülme eylemi, gülmecenin işlevi niteliğindedir. Gülmecede bulunan diğer tüm nitelikler, gülme eyleminden sonra gelir. Güldürmeyen bir şey gülmece de sayılmaz. Nesin gülmecedeki gülmeyi sağlıklı gülme olarak tarif ederken, sağlıklı olmayan gülmenin ise gülmeceyle bir ilişkisi olmamasından söz eder. Örneğin; gıdıklanarak gülmek sağlıklı olmayan bir gülme çeşididir, gülmeceyle de bir ilgisi bulunmamaktadır. Belirli ruh hastalıklarından kaynaklanan patolojik gülmeler, sinir bozukluklarından doğan anlamsız gülmeler, güldüren haplar, güldürücü gaz bombaları, aptal gülüşler, yalancıkıtan gülmeler sağlıklı olmayan gülme çeşitlerinden bazılarıdır. Gülmece sayılan sağlıklı gülmeye gelince; yazılı ve sözlü gülmece eserleri, gülmece hikâye ve romanları, yergi, taşlama, eğlenme, şaka, komedi, karikatür, gölge oyunu, kukla oyunları, fıkra ve anekdot, eski ve yeni argodaki dalga geçme, tefe koymak, gırgır gibi buna benzer her şey bu kapsamda değerlendirilir (Nesin, 1973: 15-17).

1.3. Mizahın Kuramsal Boyutları

Mizah sonucunda ortaya çıkan gülmenin nedenlerini açıklayan pek çok kuram ileri sürülmüştür. Gülmenin altında yatan nedenleri tanımlamaya yönelik ortaya atılan bu kuramlar, gülme eylemini tek başına açıklamada yetersiz kalmışlardır. Çalışmada son dönemde ortaya atılan mizah kuramlarından ziyade araştırmacılar tarafından en çok kabul gören geleneksel üç mizah kuramı üzerinde durulacaktır. Söz konusu bu kuramlar gülmenin altında yatan psikolojik ve fizyolojik sebepleri en kapsamlı biçimde açıklamaya çalışır.

Mizah kuramları içinde en çok kabul gören üstünlük kuramıdır. Üstünlük kuramının geçmişi Platon ve Aristoteles' e kadar götürülebilir. Aristo, *"ızdırap verici ve bozucu olmayan birtakım çirkinlik ve bozukluklarda gülünçlük vardır."* der (Türkmen, 1999: 12). Platon, insanların kendilerini olduklarından daha farklı gördükleri anlarda gülünç duruma düştüklerini söyler. Gülen kişi ise güldüğü kişinin düşmüş olduğu duruma düşmediği için ondan daha üstün olduğu düşüncesi ile güler (Morreall, 1997:9 Akt. Şahin, 2010: 259). Hobbes'e göre, kendimizi başkalarıyla ya da daha önceki halimizle kıyasladıktan sonra üstün görme hali gülmemize neden olur (Türkmen, 1999: 24). Bu türden mizahta kişi kendini diğerlerinden daha şanslı görmekte, bunun yarattığı psikolojik rahatlık ile diğerlerine gülmektedir. Bu mizahı kullanan kişinin hedefinde belli bir grup ya da kişi bulunur. Mizahın amacı onları değiştirmeye ya da kızdırmaya yöneliktir. Bu kuram mizahın saldırganlık tarafını temsil etmektedir (Ekici, 2011: 7 Erişim Tarihi: 13.06.2016). Bu en fazla kendilerinde fazla bir yetenek olmadığının farkında olan ve başkalarının hatalarını gözleyerek kendilerini memnun etmek mecburiyetinde olan kişilerde bulunur (Sanders, 2001: 26). Sanders'e (2001) göre karşımızda yanlış ya da eksik bir şey görmesek bile aksini biz yaratır, yine gülerdik. Topallayan ya da tökezleyen biri hiç olmasa biz çelme takar, düşürmeye çalışırdık. Bu durum bize üstünlük duygusu verirdi. Toplumlarda, düşenler, topallayanlar, yanlış ya da eksik bir kusuru bulunanlar, sosyal statünün güvencesi konumundadırlar. Temelinde kendini karşısındakinin başarısızlığıyla ölçen bir anlayış yatar.

Üstünlük kuramcılarının ortak görüşü, gülen benlikten ayrı bir benlik olduğu şeklindedir. Kişi kendisini sanki bir başkasıymış gibi görmekte, ikinci benlikteki olaylara, başkasına saldırıdan uzaklaşmış, kişilerden soyutlanmış saçmalıklara,

zayıflıklara yönelmiş kısaca zekâ veya başka bir insanî özellikle üstünlük duyduğumuz kişi ve olaylara güleriz. Cansız nesneler veya tabîî olayları sadece taklit ederiz. Başkalarına gülerken kendimizin gülünç duruma düşmediğimize seviniriz. Bazen de daha önceki durumumuzdan daha iyi olduğumuz duygusuyla güleriz (Türkmen, 1999: 24).

Mizah konusundaki diğer bir kuram da rahatlama kuramıdır. Rahatlama kuramı ilk olarak Descartes tarafından şöyle tarif edilmiştir: *"Bir kötülüğe karşı kayıtsız olduğumuzda veya ondan bize zarar gelmeyeceğini anladığımızda meydana gelen sevinçtir (Türkmen, 1999: 31)."* Freud, bu kuramın en önemli temsilcisidir. Ona göre bir tür değişme mekanizması olarak görülen mizah, sosyal anlamda tabu kabul ettiğimiz saldırgan duyguların bir kalıba sokulması ve bu duyguların bastırılması için daha fazla ruhsal enerji harcamaktan kaçınılmasıdır (Ekici, 2011: 7 Erişim tarihi: 13.06.2016) Gregory, rahatlama kuramını şöyle anlatır: *"Bir mücadeleden galip çıkma, düşmanın etkisizliğinin farkına varma, dil ve davranış üzerindeki sosyal tansiyondan kurtulma... vb. durumların yarattığı rahatlama"dır (Türkmen, 1999: 13)."*

Rahatlama kuramına göre gülme, herhangi bir nedenle insanın içinde biriken sinirsel enerjinin boşaltılması sonucu oluşur. Gülme yoluyla gereksiz enerjiden kurtulan insan rahatlar. Sinirsel enerjinin birikmesine neden olan en önemli hadise, kişinin bilincinin önemli şeylerden önemsiz şeylere, hazırlıksız olarak aktarılmasıdır (Paulos, 1996: 9 Akt. Usta, 2009: 86). Her insanda gizli kalmış psikolojik ve fizyolojik bir saldırı isteği vardır. Bu istek, çocukların oyuncaklarını kırmalarından, yetişkinlerde alay ederek küçük düşürmeye, hakarete kadar çok farklı şekillerde ortaya çıkar. Yaratılıştan gelen bu psikolojik ve fizyolojik şiddetin gerçeklerle çakışması sonucunda enerji boşalması meydana gelir. Vücuttaki enerji boşalmasından sonra psikolojik ve fizyolojik denge sağlanarak rahatlama gerçekleşir. Rahatlamanın sonucunda da gülme ortaya çıkar (Eker, 2009: 142).

Konu üzerinde ileri sürülen diğer bir kuram ise uyumsuzluk kuramıdır. Uyumsuzluk kuramı ilk defa Aristo'nun Retorik adlı eserinde ileri sürülür. Aristo, uyumsuzluğu *"İnsanlar üzerinde belli bir beklenti yaratıp, sonra beklenmedik başka bir sonuçla karşılaştırmak onları güldürmüştür"* şeklinde açıklamıştır. Bu fikir Kant ve Schopenhauer tarafından geliştirilmiştir. James Beattie tarafından 18. Yüzyılda sistemli hale getirilmiştir. Kant'a göre gülmenin temelinde sadece uyumsuzluk durumu yoktur.

Şaşıрма, münasebetsizlik, kompleks bir nesnede uygunsuz ve münasebetsiz bir kısım ve durumların görüntüsü vardır. Kant bunu “*Endişeli bir bekleyişin aniden bir ‘hiç’e dönüşmesinden doğan sevgi*” olarak kabul eder. Uyumsuzluk, gülmenin duygusal yönünden çok düşünce yönüne ağırlık verir. Umulmadık, mantıksız ve uyumsuz olan bir şeye karşı zihnin tepkisi gülmeye neden olur. Bu kuramın temeli daha genel ve basittir. Tabiatıta var olan nesnelerin ve olayların belli düzenleri vardır. Biz de bu düzen içinde yaşarız. Bu düzenin bozulması veya aksaması durumunda gülme meydana gelir (Türkmen, 1999: 28-29). “*Bu kuramda, gülmenin gerçekleşmesi için öne sürülen bazı koşullar vardır. Bunlardan biri; iki ya da daha çok tutarsız, uygunsuz, bağdaşmaz, aykırı kısım ve koşulun karmaşık bir nesne ya da toplam oluşturuyormuş gibi düşünülmesi ya da zihnin onları kendine özgü bir şekilde, bir tür karşılıklı ilişki içinde görmesidir (Paulos, 1996: 8 Akt. Usta, 2009: 89).*” “*Diğer mühim şart, diğer kuramlarda üzerinde çok durulmayan sürpriz unsurudur. Eğer “beklenmeyen” olmazsa, gülme gerçekleşmez. Bir başka koşulsu, kişinin mizahi yapıta gülebilmesi için, esprideki “sürpriz unsuruna” duyarlı olması ve beklenmedik olan fark edildiğinde, hemen bir adım öteye geçerek olan bitende bir anlam arayışına girebilmesidir (Tozar, 2001: 71 Akt. Usta, 2009: 89).*”

Uyumsuzluk, günümüzdeki araştırmalarda baskın kuram olarak görülür. Bu kuram üzerinde çalışan Rothbart ve Pien uyumsuzluğun olasılıklarını şöyle sıralar:

- 1- İmkânsız uyumsuzluk: Dünya ile ilgili bilgiler göz önüne alındığında imkânsız olan uyumsuzluklardır. Kurabiyelerin ağlaması gibi.
- 2- Olası uyumsuzluk: Normal koşullarda olma ihtimali düşük, beklenmeyen uyumsuzluklardır. Saygın birinin düşmesi gibi.
- 3- Tamamlanmış çözümleme: Kişi veya nesneler arasındaki ilişkinin kurulmasına dayanır.
- 4- Tamamlanmamış çözümleme: Kişi veya nesneler arasındaki ilişkinin kurulmasına dayanır. Fakat gerçekleşmesi imkânsız olduğu için uyumsuzluk oluşur.

Yukarıda sıraladığımız uyumsuzluğu meydana getiren olasılıklardan tamamlanmamış çözümlemenin mizahla ilişkisi zayıfken ilk üç olasılığın mizahla yoğun ilişkisi mevcuttur (Eker, 2009: 138).

1.4. Mizahı Yaratan Unsurlar

Nükte, hiciv, şaka, ironi, espri mizahı yaratan unsurlardır. Mizah ise bunların tamamını karşılayan sanatsal bir ifadedir.

Bu sanat alanı içerisinde yer alan nükte; zarif ve sanatkârca yapılan mizahi bir türdür. Zekâ, yetenek ve kültürel birikim nüktenin temelini oluşturan bileşenlerdir. Günlük yaşamda kendiliğinden ortaya çıkan nükte doğal ve tesadüfî iken bilinçli bir biçimde yapılan nükte ise insan zihninin ürünüdür ve yetenek gerektirir (Eker, 2009: 69). Bu bağlamda nükte sıradan mizahtan farklıdır. Çünkü nüktenin hedefi yalnızca güldürmek değil, güldürürken düşündürmektir. Araştırmacılar, nüktenin daima akla ve mantığa dayanması ve bunlara hitap etmesi gerektiği noktasında hemfikirdirler. Bu özellikler nükteyi yapan kadar onu dinleyen içinde geçerlidir (Göçgün, 2009: 173). Jean Paul, “kısalık nüktenin bedeni ve ruhudur, onun ta kendisidir” der. Ancak kısalık tek başına nüktede gülme sebebi olamaz. Nüktede kısalık özel bir biçimde olmalıdır (Freud, 2012: 60).

Hiciv, Osmanlıca sözlükte “Biriyle şiir yoluyla alay etme, şiir yoluyla birini gülünç hâle koyma, yerme.” olarak tanımlanmıştır (Develioğlu, 2007: 168). Hem nesir hem de nazım türde yapılabilen hiciv daha çok şiir türü olarak gelişmiştir. Kimi araştırmacılar ise hicvi, mizahın bir alt türü olarak görmüştür. Hicvin temelinde iğnelemek, alay etmek, saldırganlık vardır. Muhatabındaki kusurları, kötü âdet ve alışkanlıkları tenkit yoluyla ortaya çıkardığı içinde bir analiz mahiyetindedir. Hicvin amacı, muhatabını ifşa yoluyla dile düşürmek ve rezil etmektir. Güldürmek bu türün amaçları arasında yer almaz. Ancak amacına ulaşmak için mizahı bir araç olarak kullanır (Kılıç, 2012: 1744-1745).

Mizah çalışmaları kapsamında değerlendirilen şaka “Bir olaylar zincirinin gerçek olmayışından anlamını alır (Öngören, 1998: 32). Talmann, şakacıları kişisel ve grup şakacıları olarak, şakaları iyi ve eşek amaçlı şakalar, başarılı ve başarısız şakalar olarak sınıflandırır. Şakalar temelde ise uygulamalı ve sözlü olarak ayrılır. Mizahın alanına her iki şaka türü de girmektedir. Bu türde ilk olarak şakacı tarafından muhatabına bir hilekârlık ortaya atılır ya da düzenlenir. Hedef alınan kişi ya da grup, bu

hilekârlığı kabul ederse şakanın ikinci aşamasına geçilir. Şakada zorunlu yapı, hilenin ortaya çıkmasıdır. Bununla birlikte hedef alınan kişi ya da grup, şakalandığını öğrenir (Dundes, 2008: 103). Şaka yapan kişi gülerken, hedef seçtiği kişi ağlar (Sanders, 2001: 106).

İroni ise "Tek bir ses tonuyla aynı anda iki şeyi söylemede kullanılabilecek en iyi hitabet mecazıdır. İroni, son derece ekonomik biçimde, Yunanlıların mizahi olanla ciddi olanı kaynaştırma arzularını tatmin etmiştir. İroni bir hiledir, açıkça saldırgan olmasa bile gene de bir hiledir hem oyunbaz, hem de son derece ciddidir (Sanders, 2001: 117)." İroniyi önemli bir zihinsel faaliyet olarak gören ilk felsefi kişilik Sokrates'tir. Bu sebeple ironi "Sokrates ironisi" olarak da bilinir. Sokrates ironiyi, konulardaki belirsizlikleri ortaya çıkarmak için yapılan tartışmalarda konuyu bilmezlikten gelerek sorular yöneltip bilgisizmiş gibi davranarak kullanmıştır (Rorty, 1995: 18 Akt. Eker, 2009: 68).

Kimi araştırmacılar tarafından şaka ile de eş anlamlı kabul edilen espri, gerçeği yansıtmama temeline dayanır (Eker, 2009: 68). Freud, sıradan sözleri espriye dönüştüren iki olasılık üzerinde durur : "Ya tümcede anlatılan düşüncenin kendisi bir espri olma niteliğini taşımaktadır; ya da espri, düşüncenin tümce içinde anlatılışında yatmaktadır." Freud'a göre, espri için üç kişi gereklidir: espri yapan, espri yapılacak olan kişi, birde bu espriden haz alacak bir diğer kişi olmalıdır (Freud, 2012: 131).

1.5. Mizah Kaynaklı Edebî Türler

Şiir, hikâye, fıkra gibi edebiyat ürünlerinin bazıları mizaha dayanır. Şiir, mizahta daha çok taşlama ve hiciv aracı olarak kullanılsa da kimi zaman vezin ve kafiye sayesinde eğlence ve hoşgörünün kaynağı olur. Mizahî şiirde imgelerin yerine espriler geçer. Bu bakımdan mizahî şiirlerde gündelik hayatın konuları yer alır. Söylenmek istenen açık bir anlatımla dile getirilir (Öngören, 1998: 36). Mizahi hikâyelerin de antik dönemlere kadar uzanan çok uzun bir geçmişi vardır. Meddah hikâyeleri, acayip hikâyeler, masal kimliği içinde yer alan mizahî hikâyeler olmak üzere pek çok geleneği mevcuttur. Bu geleneklerden yararlanmış olsa da mizahi hikâyeler, tekniğini kısa hikâyeden alır. Mizahi hikâyeler kendi başlarına mizahi bir form taşımazlar. Kısa

hikâyelerin sonunda beklenen sanat mizahi hikâyelerde yerini hoşgörüyü, eğlendirici vakit geçirmeye bırakır (Öngören, 1998: 38).

Türk kültüründe fıkra ile ilgili ilk kayda “Divân-ü Lügât-it Türk” adlı eserde rastlanır. Kaşgârlı Mahmud’ a ait bu eserde, fıkra teriminin karşılığı olarak “Küg ve Külüt” kelimelerinin kullanıldığı görülür. Küg ve Külüt kelimeleri, “Bir kentin halkı arasında ortaya çıkarak belli bir süre dilde kullanılan nükteli bir söz”, “Halk için gülünç olan şey” olarak tanımlanır (Kaşgarlı Mahmud, 2005: 332). İslâmiyet’in kabulüyle birlikte Türk kültüründe bu tarz hikâyeler, “hikâye, kıssa, masal, mizah, nükte, lâtife” gibi adlarla anılır olmuştur. Bu adlandırmalar içinde en çok “lâtife” sözcüğü yaygınlık kazanmıştır (Levend, 1972: 231 Akt. Yıldırım, 1993: 3). 19. yüzyılın sonlarına doğru yazılan kaynaklarda “Letâif” kelimesinin yanında “Fıkarât” kelimesi de kullanılmaya başlanır. Bu dönemde yazılan kaynaklarda bu tarz hikâyelerin “fıkra” olduğu açıkça beyan edilir (Levend, 1972: 156 Akt. Yıldırım, 1999: 4). Bu yüzyılın sonlarına doğru Avrupalı araştırmacılar güldüren hikâyeler için “anecdote” terimini kullanmaya başlarlar. Bizde de güldüren hikâyeler için “fıkra” teriminin kullanılmaya başlanması bahsi geçen yüzyılın sonlarına doğrudur (Yıldırım, 1999: 4). Türkiye dışındaki Türk topluluklarında fıkra terimi yerine “latife”, “erteki”, “anız”, “nükte”, “yomak”, “değişme”, “şorta söz”, “küldirgi”, “anekdot”, “mezek” gibi terimler kullanılır (Oğuz vd. 2013: 200).

Dursun Yıldırım (1999) fikrayı şu şekilde tanımlar: *“Türk mizah kültürünün asıl taşıyıcısı fıkra; hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.”*

Saim Sakaoğlu’na (1992) göre fıkra: Tek motife yer veren kısa anlatımlar olup günlük hayatta çeşitli vesilelerle anlatılırlar. Bazen bir meseleyi açıklamak, bir konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için anlatılırken, bazen de hoşça vakit geçirmek için anlatılır. Bazı fıkralar kahkahalara güldürürken bazıları sadece bir gülümsemeye vesile olur. İçlerinde sadece düşündürülenleri de vardır. Hatta bazılarını anlamak için ilgili olduğu konuda bilgi sahibi olmanın gerektiği de unutulmamalıdır.

Pertev Naili Boratav (1969) için fıkra, “*Latife, nükte ve birçok hallerde olan anlatıları sadece hikâye deyimiyle gösterir. Bunlarda kısa, yoğun bir anlatı tekniği uygulanmıştır. Bu anlatılar kısalıklarından başka, uzun masallardaki tekerleme tipi anlatım kalıplarına başvurmamalarıyla da hayvan masallarına benzerler. Asıl özellikleri, bitişte, nüktenin bütün gücünü duyurmak için veciz (az kelimedede çok anlamlı ve oldukça örtülü anlamlı) olmalarıdır.*”

Fıkraların temel özelliği kısalık ve anlamda yoğunluktur. Genellikle günlük hayatta yaşanan olaylar anlatılır. Bunun içinde dinleyici üzerinde gerçeklik duygusu uyandırır. Fıkralarda keskin bir alay, erdemli bir yorum, ince bir mizaha rastlanır. Ancak bu üç unsurun fıkroda her zaman birlikte bulunması şart değildir (Oğuz vd. 2013: 200). Fıkralar genellikle tek bir olay üzerine kuruludur. Kısa ve birbiri içine geçmiş giriş-gelişme-sonuç bölümlerinden oluşur. Kompozisyon kısa olduğu için uzun tasvirlerle, ayrıntılı açıklamalara yer verilmez. Olay ve düşüncenin açıklandığı giriş bölümü, tez ve karşı tezin oluşturulduğu gelişme bölümü ve verilmek istenen düşüncenin açıklandığı sonuç bölümünden oluşur. Fıkralar iki üç cümlelik yapılardan oluşan kısa ve yoğun anlatımlı türlerdir. Çok az kelime ile çok şey anlatma felsefesine dayanan fıkroda her kelime anlam yüklüdür. Kimi zaman tek bir kelimenin bile yeri değiştirilemez, metin içerisinden çıkarılamaz (Eker, 2009: 115).

Fıkraların şahıs kadrolarında kesin bir belirlilik söz konusu değildir. Halkın bildiği fıkra kahramanlarını Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekrî Mustafa, Kemîne vb. bir tarafa koyacak olursak, diğer şahıslar, hayatın her alanında görülen insanlardır. Şahıs kadrolarında yer alan kişiler; müspet, menfi, dinleyici-seyirci gruplarıdır. Fıkranın temel şahıs kadrosunu müspet ve menfi grup oluşturur. Diğerleri tamamlayıcı unsurdur. Fıkroda müspet tipi daima fıkra- tipi temsil eder. Fıkralarda zaman kavramı da belirsizlik gösterir. Olayın geçtiği zaman hakkında kesin hüküm verilemez. Fıkra kahramanlarından ya da olaydan hareketle kısmen zaman tahmini yapılabilir. Fıkroda mekân da belirsizlik içindedir. Şehir, kasaba, köy, mahalle, sokak, dağ, ova, tarla, nehir, ırmak, deniz, ev, dükkân vb. yerler belirsizlik içinde fıkroda yer alır. Fakat bu belirsizliğe rağmen fıkralarda yaşanan gerçek hadiselerden yola çıkılarak mekân kavramı da gerçeklik kazanır (Yıldırım, 1999: 8-9).

Fıkroda gülme işlevini sağlayan öğeler söz, hareket ve karakter komiğidir. Söz komiği dil aracılığıyla ortaya çıkar. Fakat dilin anlattığı komik ile yarattığı komiği

birbirinden ayırmak gerekir. Dilin anlattığı komik gerektiğinde başka dile çevrilebilir. Dilin yarattığı komik ise genellikle çevrilebilir değildir. Özelliği tümcenin yapısında ya da sözcüklerin seçiminde gizlidir. Burada insanların ya da olayların komikliği değil dilin komikliği anlatılır. Hareket komiği eylemlerde ve durumlarda ortaya çıkar. Hareket komiğinin esasını mekanik düzen duygusu içine girmiş olan her tür edim ve olay oluşturur. İnsanı basit bir makineye benzeten nitelikler yineleme, tersine çevirme, yanılmaca, eskinin yeniye aktarılmasıdır. Yineleme, bir kişinin bir durumu birçok kez aynı biçimde yineleyip yaşamın akışını kesmesidir. Tersine çevirme, belli bir durumda bulunan kişilerin bu durumu ters çevirip rollerinin de yer değiştirmesidir. Yanılmaca, bir durumun değişik iki anlama gelmesidir. Bir durum birbirinde kesinlikle bağımsız iki olay üzerine kurulu olup hem de tümüyle farklı iki anlamda yorumlanabilirse yanılmaca oluşur. Eskinin yeniye aktarılması, aynı zamanda geçen iki dizi yerine bir eski olay bir de yeni olay alınırsa oluşur. Eski olay ve yeni olay aynı dizide birbiri içine girerse komik oluşur. Karakter komiği, bireyin topluma uyum sağlayamaması durumudur. Temeli toplumsal yaşama karşı katılma ile başlar. Karakter komiğinde bizi güldüren şey, insanların kusurlarıdır. Bazen bu kusur önemsiz olduğu için güldürüyordur, bazen de kusurun önemli olduğu bilindiği için gülünür. Karakter komiğinde insanların yalnızca kusurları değil nitelikleri de gülmeye neden olur. Bu kusur ve nitelikler ahlâka aykırı oldukları için değil topluma aykırı oldukları için güldürürler (Bergson, 2011: 45-82)

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE TÜRK MİZAHİ VE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Tarihî Süreçte Türk Mizahı

Türk kültürü Orta Asya ile başlar. Orta Asya'da başlayan bu kültür içinde Türklere özgü bir mizah anlayışından söz edilebilir. Ancak bu dönem sözlü kültür ve edebiyata dayandığı için elimizde derli toplu bir bilgi yoktur (Usta, 2009: 56). Bu yüzden Türk mizahı, Orta Asya Türk kültürüyle beslenen Selçuklu dönemiyle incelenecektir.

11. yüzyıl öncesinde Türk mizahı hakkında derli toplu bir bilgiye rastlanmaz. Türk mizahı, Türklerin Anadolu'ya göç etmesiyle takip edilebilir. Türklerin Anadolu'ya göç etmeden evvel Anadolu'da hâkim olan mizahî anlayış hakkında bilgiler mevcuttur. Ancak Anadolu mizahında karşımıza çıkan Noel Baba, Ezop, Kral Midas'ın Eşek Kulakları, Diyonizos'un törenleri, Hititlerde, “bol ürünleri karşılama törenleri” (Purulli) Batı mizahına kaynaklık etmektedir (Özcan, 2002: 20).

Selçuklu mizahı ise tamamen Anadolu aşiret kültürüne özgü bir mizah anlayışına sahiptir. Masal, tekerleme, bulmaca, fıkra, şiir, hikâye gibi türleri ile kendine has bir yapısı vardır. Bu mizaha sarayın ve tarikatların sahip çıkmaması da ayırıcı özelliklerinden biridir. Selçuklu mizahı, Osmanlı döneminde de etkisini sürdürmüştür. Dede Korkut masalları, Keloğlan masalları ile Nasrettin Hoca fıkraları bu mizahının başlıca örnekleridir (Öngören, 1998: 43). Öngören, Selçuklu mizahını üç dönemde inceler. İlk devre; Anadolu'da Selçuklunun topraklarını genişletmek için aşiretlerle birlikte mücadele ettiği, göçebe kültürün hâkim olduğu devredir. Bu dönemde Anadolu'da Rum, Ermeni ve Gürcü feodalizmi görülür. Dede Korkut hikâyeleri, içinde barındırdığı bir takım mizahî unsurlarla bu dönemin yapısına mizahî bir ışık tutar (Usta, 2009: 56). İslamiyet öncesi Türk kültürüne dair özellikler taşıyan Dede Korkut hikâyeleri, yazıya geç geçmiş olmasına karşın göçebe kültürün mizahi anlayışını yansıtır (Kortantamer, 2007: 4). Gürcü feodallerinden Şokli Melik ve Karadeniz Rum tefurları ile mücadele eden Oğuz beylerini konu edinen gerçek halk hikâyeleridir. Bu hikâyelerde olaylar Anadolu'da, Kafkas eteklerinde, Doğu Anadolu yöresinde

geçmektedir (Öngören, 1998: 44). Özellikle Deli Dumrul hikâyesinde, tek tanrılı bir dinle yeni tanışan bir toplumun yaşadığı çelişki ve bundan doğan mizah görülmektedir. İkinci devre; Selçuklunun şehir hayatı yaşatmaya çalıştığı devredir. Bu devrede Selçuklu ile kendi düzenini devam ettirmek isteyen aşiretlerin mücadelesi söz konusudur. Köyden şehre gelip padişahın kızıyla evlenmeye çalışan Keloğlan ve onun acı hadiseleri anlatan Keloğlan masalları devrin mizah anlayışını içinde barındırır. Keloğlan, aşiretleri temsil ederken padişahta Selçukluyu temsil etmektedir (Öngören, 1998: 44 Akt. Usta, 2009: 57). Keloğlan masalları, Dede Korkut hikâyeleri ile kıyaslandığında Dede Korkut'ta yer alan kahramanlıkların ve eski aşiret törelerinin kalmadığı görülmektedir. Ancak yerleşik düzene de geçilmediğinden Keloğlan yine kırdadır. Mücadele ettiği tipler, Dede Korkut'ta olduğu gibi yabancılar değildir. Köse, padişah gibi kendi kültüründen kimselerle karşı karşıya gelir. Eski aşiret törelerinin kalmadığı Keloğlan masallarında her türlü kurnazlık ve kötülüğe rastlanır. Dede Korkut hikâyelerinde karşılaşılan soylu kimseler bu masallarda yoktur. Keloğlanda soylu biri değildir. Bütün masallarda Keloğlan padişahın kızını alıp padişah olmak isteyen biri olarak ortaya çıkar. Nitekim Keloğlan, her aşiretin gönlünde yatan padişahlık hayalini temsil eder. Gerçek hayatta daha ciddi bir görünümü olan bu padişahlık hakkı, Keloğlan ile mizahî bir kimliğe bürünür. Keloğlan masalları bütünüyle sembolik bir yapıdadır. Dede Korkut hikâyelerinde karşılaştığımız düşmanı bilek güzüyle yenme teması bu masallarda yerini hile ve tuzaklara bırakır. Keloğlan masallarındaki mizah da bu zekâ ve kurnazlık oyunlarından doğacaktır (Öngören, 1998: 45). Üçüncü devre, Selçuklu devletinin yıkılması ile Osmanlı'nın kurulması arasındaki dönemi kapsar. Bu dönemde Moğolların akınlarıyla Anadolu'da yaşayan Türklerin kıtlık ve kuraklıkla mücadele ettiği yıllardır. Bu dönemin mizahında Nasrettin Hoca ortaya çıkar. Nasrettin Hoca bu yüzyıldan itibaren her dönemde halkın sözcüsü olmuştur (Usta, 2009: 57).

Selçuklu mizahı, Anadolu mizahıdır. Osmanlı mizahı gibi İstanbul mizahı olarak kalmamış bir halk mizahıdır. Selçuklu mizahı kendine özgü yapısını Nasrettin Hoca'nın fıkralarında, Yunus'un, "Çıktım erik dalına, anda yedim üzümü" gibi şiirlerde korumuştur. Bu mizahın görüntü tablosunu kır, çobanlık motifleri, köy yaşantısı oluşturmuştur. Mantık yapısını ise Yunus Emre'nin, "Balık kavağa çıkmış" dizesi anlatır. Selçuklu mizahının ana temasını kandırma, kandırılma, saflık, şaşırma, bilememe oluşturur. Selçuklu mizahının eğlenme ve eğlendirme boyutu ağır basar.

Mizah ürünleri şenliklerde, eğlencelerde, ziyafetlerde ortaya çıkar. Selçuklu mizahının en önemli yanı hoşgörü boyutudur. Kaygısız Abdal'ın, *"Kıldan köprü yaptırmışsın/ gelsin kullar geçsin deyu/ hele biz şöyle duralım/ yiğit isen geç a Tanrı"* dizeleri bunun en güzel örneğidir. Bu sınırsız hoşgörü yüzünden tarikatlar, Selçuklu mizahına sahip çıkmazlar (Öngören, 1998: 49).

Osmanlı mizahı ise Selçuklu mizahının aksine durağan bir yapıya sahiptir. 600 yıllık imparatorluk boyunca mizah anlayışı, Kutay'ın ifadesiyle göz kulak devrine dayanır. Bunun sebebi ise matbaanın Osmanlıya geç gelmesi, el yazılı eserlerde bulunan mizahi metinlerin yalnızca zengin konaklarının kitaplıklarında yer alması, medreselerin mizaha manasız söz olarak bakması, öyle bakmasa bile çok pahalı olan el yazması eserlerin halka ulaşamamasıdır. Bu nedenle Osmanlı'da mizah göz kulak devrine yani meddah, Karagöz ve orta oyununa dayalıdır (Kutay, 1998: 16).

Oğuz Türklerinin kurdukları devletlerde, hükümdarı eğlendirmekle görevli nedim ve komiklerin olduğu bilinmektedir. Nitekim Bizans kaynakları, Selçuklu saraylarında sultanları eğlendirmek için Bizans hükümdarlarının taklitlerinin yapıldığından bahseder. Ananesini Selçuklulardan almış Anadolu Beyliklerinin saraylarında da nedim ve komiklere, taklitçilere, ozan ve şairlere rastlanır. Osmanlı hükümdarlarının saraylarında ne gibi taklitçi ve nedimlerin bulunduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Fakat Yıldırım Bayezid'in bir komiği olduğu, vezirlerin maruzatlarını bildirmeye cesaret edemedikleri durumlarda onun şakacılığından faydalandıklarını tarihçiler yazar. Çelebi Sultan Mehmed'in, Karaman Beyi'nin Harmandanası adıyla bilinen bir komiği olduğu söylenir. İkinci Sultan Murad'ın da sarayında ozanlar bulunduğu, Bursa'da Hacı Kısahan isminde birinin olduğu bilinir (Köprülü, 1999: 376). Osmanlı mizahında meddah ile ilgili kesin bilgilere Fatih Sultan Mehmet döneminde rastlanır. XVI. yüzyıldan itibaren meddahlar hakkında daha çok bilgi edinilmiştir. Bu yüzyıldan itibaren meddah hikâyeleri, günlük hayatla ilgili gerçek konuları işlemeye başlar. Evliyâ Çelebi, XVII. yüzyıl meddahlarından, Bursa'dan Şerif Çelebi, Kurbânî Ali'si, Mahmud, Kara Firuz, Tireli Ali, Erzurum'dan Kasap Kurt, vb. sadece İstanbul'da 80 meddahtan söz eder. XVIII. yüzyıl meddahlarından ise Kırımlı diye lakaplanmış Derviş Mehmed'in adı zikredilir. XIV. yüzyıl meddahlarından Kız Ahmed, çağın en ünlü meddahıdır. XX. yüzyılda ise Aşkî ve Surûrî, meddah sanatının en ünlü isimleridir. Surûrî, 1930 yıllarına kadar İstanbul kahvelerinde hikâye anlatmıştır (Boratav, 1982: 70-72).

Orta oyunu, Kanûnî Sultan Süleyman devrinde, Süleymaniye Bîmârhânesi'nde ki akıl hastalarını oyalamak için “curcunabâz ve acîbüşşekil cüceler” eşliğinde önceleri iki kişi sonraları ise daha başka kişilerin ilavesiyle geniş bir oyuncu topluluğu tarafından oynanır. Ancak bazı araştırmacılar bu rivayetten bahsetmekle birlikte söz sanatlarına dayanan Orta Oyunu'nun, bîmârhâne sâkinleri için îcâd edilmiş olamayacağından söz eder. Orta Oyunu, XV. yüzyıldan itibaren müstakil bir tiyatro oyunu olarak görülür. Fuat Köprülü, Evliya Çelebi'nin bahsettiği oyun kollarının birer Orta Oyunu olduğunu ileri sürer. Orta Oyunu'nun Karagöz ile yaşıt olduğunu hatta ondan daha da eski olduğu kanısındadır. Kaynaklara göre XIX. yüzyılın birinci yarısında oluşumunu tamamlayıp klasik şeklini almaya başlayan Orta Oyunu, erkek dansçılardan kurulu on iki kişilik köçek topluluğunun müzik eşliğinde oynadıkları oyunlara dayanır. II. Mahmut, Abdülmecit, Abdülâziz ve II. Abdülhamit devirlerinde de halk arasında rağbet görmeye devam etmiş ancak XX. yüzyılın başlarında batı kaynaklı tiyatro ile rekabet edememiş, büyük ustaların eksilmesi ile de tamamen ortadan kalkmıştır (Köprülü, 1991: 2-6).

Cumhuriyet mizahı, Türk milletinin yaşamında dönüm noktaları sayılan Harf Devrimi (1928), Serbest Fırkanın kurulması (1930), II. Dünya Savaşı (1939), çok partili hayata geçiş (1945), 1960 sonrasında yaşanan askeri darbeler, 1983'te başlayan ANAP'ın tek parti iktidarı, 1990 sonrası çok kanallı özel televizyon yayınları gibi değişikliklerle şekillenmiştir (Usta, 2009: 75).

1923-1928 yılları arasında Cumhuriyet mizahının temel özelliği eski yazı ile yapılmış olmasıdır. Bu evrede eski Türkçe ile yazılmış sayfaların yanında Fransızca sayfalarda görülür. Bu evrede; Neyzen Tevfik, Halil Nihat Boztepe, Sermet Muhtar Alus, Ercüment Ekrem Talû, Osman Cemal Kaygılı, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Fahri Celalettin, Namdar Rahmi Karatay, Faruk Nafiz Çamlıbel (Çamdeviren, Deliozan), Nurettin Artman gibi yazarlar, Ramiz, Münif Fehim, Sedat Nuri, Ratip Tahir, Salih Erimez, Toğro ve Aydede kadrosundan kalmış çizerler ile Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi ustalar göze çarpar (Öngören, 1983: 90).

3 Kasım 1928'de yeni harflerin alınmasıyla Cumhuriyet mizahında da yeni bir evre başlar. Eski Türkçe ile yazılan en ilerici görüşler Osmanlı ve Meşrutiyet izlerini taşımış, yılların etkisinden kurtulamamıştır. Oysa yeni yazı ile yazılan en eski görüşler bile ifade tarzı olarak daha yeni ve daha Türkçe durmuştur. Yeni yazının kendi iç

kuralları, cümle yapısı, uzun ve ağdalı anlatım yerine kısa cümlelerden oluşan açık ve yalın anlatımı sihirli bir etki yaratmıştır. Bu durum çarşıdan çıkıp, manto giyen bir kızın değişikliğine benzetilebilir. Yeni yazı sadece yazarlar üzerinde değil çizerler üzerinde de büyük bir etki bırakmıştır. Meşrutiyet'in ince ve ipliksi çizimi, yerini yuvarlak ve kalın çizimlere bırakır (Öngören, 1983: 91).

1928 yılında yeni yazı ile basılmış ilk kitap Nafiz Nahit ile Kemal Önel'in birlikte hazırladıkları "Nasrettin Hoca Hikâyeleri" adıyla karşımıza çıkar. 1928 yılında mizah ile ilgili yazılmış tek kitap olmasına karşın "Akbaba, Köroğlu, Karagöz, Kahkaha, Babacan" adlı birçok dergi var. 1930 yılında yeniden çok partili hayata geçiş denemeleri uzun süreli mizahı etkisi altına alır. Sonrasında İkinci Dünya Savaşı ve yarattığı ortam mizah hayatında bir dönüm noktası sayılır. İkinci Dünya Savaşı sonunda Cumhuriyetimizde tekrar çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış, bu gelişmeler düşünce alanlarında ve kurumlarda değişmelere yol açmıştır. Çünkü Dünya savaşı ile faşizm ezilmiş, demokrasiye olan güven ve özgürlükler güçlü bir duruma gelir. Bu gelişme ve değişmelerden en çok yararlanan da mizah olmuştur (Öngören, 1983: 92-97).

İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki elli yıllık dönemde Türk mizahında büyük bir durgunluk görülür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Türk mizahı, büyük bir değişme gösterir ve yeni ürünler vermeye başlar. İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa ve Polonya, Naziler karşısında mağlup duruma düşüncü, halk mizahı düşmana karşı bir başkaldırı aracı olarak kullanır. Bu dönemde Türkiye savaşa girmemiş olmasına rağmen, halk büyük ekonomik burhanlar içerisinde. Karaborsa, işsizlik, gıda yoksunluğu gibi ekonomik güçlükler buna bağlı da sosyal çöküntü başlar. Bunların sonucunda yönetici sınıfların aydınların üzerinde baskıları artmış, büyük kentler sıkıyönetim ile yönetilmeye başlamıştır. Türkiye'de mizah anlayışındaki gelişme ve değişme böyle bir dönemde olmuştur. Siyasi gücün halk üzerindeki baskısı mizahında şiddetlenmesine sebep olmuştur (Nesin, 1973: 44).

1945-1950 yılları arasında en önemli mizah olayı, Markopaşa hareketidir. İktidardaki parti ile mücadele eden ilk mizah dergisidir. Markopaşa hareketini yürütenler; S. Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Mim Uykusuz' dur. Markopaşa; döneminin başbakan ve bakanları ile uğraşmış, halkın dert ve sorunlarını ele almıştır (Öngören, 1983: 102).

1950-1960 arasında mizahî şiir, taşlama ve hiciv yaygınlık gösterir. Şiir bu dönemde mizahî kimliğiyle diğer dönemlerden ayrılcı özellik gösterir. Garipçiler, mizahî ağırlığı olan yeni bir şiir anlayışı başlatırlar. 1950-1960 dönemini 27 Mayıs olayı kapatır (Öngören, 1983: 106-107).

1960-1970 arası, DP karşı yoğun bir hiciv dönemi başlar. “Zübük ve Akbaba” dergileri bu dönemin mizah dergileri olarak sayılabilir. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden biride mizah hikâyelerinin çok ilgi görmesidir. Aziz Nesin’in kitapları ile Rıfat Ilgaz’ın “Hababam Sınıfı” sürekli baskı yapar (Öngören, 1983: 107-108).

1970-1980 arasının mizahi olayları ise Gırgır ile Karikatür Derneğinin etkinlikleridir. Bu evre yine ordunun müdahalesi ile başlamaktadır. Kültürel anlamda ise televizyonun Türkiye’de yaygınlık kazanması Anadolu halkını derinden sarsar. Halk, dünya mizah ürünleriyle; komedi, çizgi film, karikatür, filmlerle karşılaşır. Televizyonun mizah açısından en önemli katkısı toplumda ortak noktalar olmuştur (Öngören, 1983: 116-117).

XI. yüzyıldan Cumhuriyet dönemine kadar Türk mizahını bir bütün olarak ele alacak olursak eski Anadolu’ya göç hareketinden itibaren günümüze kadar gelen süreç içerisinde Türk mizah anlayışı da kartopu misali önüne çıkan her türlü kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik gelişme ve değişimlerden etkilenmiştir denilebilir.

2.2. Mizah Üzerine Yapılan Çalışmalar

2.2.1. Türkiye’de Mizah Çalışmaları

2.2.1.1. Kitaplar

Yakın dönem Türk mizah çalışmalarında Ferit Öngören önemli bir isimdir. “Cumhuriyet’in 75 Yılında Türk Mizahı ve Hicvi” (1998), başlıklı çalışmasını altı bölüme ayırmıştır. Çalışmanın birinci bölümünü; mizahın kökeni, mizahın öğeleri, mizahta mantık, mizahta görüntü, toplumsal ilişki, mizah çeşitleri ve mizah türleri olarak başlıklar altında sınıflandırır. İkinci bölümde Cumhuriyet öncesi Anadolu mizahından, üçüncü bölümde Cumhuriyet mizahının evrelerinden, dördüncü bölümde hiciv meselesinden, beşinci bölümde şiirde hiciv ve mizah konusundan, altıncı bölümde ise mizahî hikâyelerden bahseder.

Dursun Yıldırım “Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları” (1999), başlıklı çalışmasını iki bölüme ayırmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde Türk fıkra türü konusunda ayrıntılı bilgi vermiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, Bektaşî fıkraları ve Bektaşî tipi hakkında bilgi verir. Çalışmanın ikinci bölümünde Bektaşî tipine bağlı fıkraları tahlil eder.

Fikret Türkmen “Nasrettin Hoca Lâtifelerinin Şerhi” (1999), başlıklı çalışmada Nasreddin Hoca fıkralarını inceler. Fıkraların yayılma sahaları, mizah teorileri, Hoca fıkralarının mizah teorilerine göre yorumu hakkında bilgi verdikten sonra Lâtifelerini verir.

Ömer Özcan “Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah” (2002) başlıklı çalışmada Türk edebiyatının İslâmiyet öncesi ve sonrası dönemlerinde verilen eserler perspektifinde hiciv ve mizah örnekleri incelenir. “İslâmlıktan Önceki Dönemde Tarih, Kültür, Dil ve Edebiyat” başlığı altında, sözlü edebiyat ürünleri, Kaşgarlı Mahmut’un “Divanü Lügati’t Türk” adlı eserinden örnekler verilerek açıklanır. “İslâmlıktan Sonraki Dönemde Tarih, Kültür, Dil ve Edebiyat” başlığı altında ise yazılı edebiyat dönemi, XII. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar değerlendirilir. Bu bölüm kendi içinde yüzyıllara ayrılır.

Tunca Kortantamer “Temmuzda Kar Satmak” (2007) başlıklı, dokuz bölüme ayırdığı çalışmada mizahı geçmişten günümüze tüm yönleriyle ele alır. “Türk

Mizahına Genel Bakış” başlıklı genel bir değerlendirmeden sonra bölümlere yer verilir. “Kurtuluştan Tanzimat’a Kadar Osmanlı Dönemi Türk Mizahının Kısa Bir Tarihi” başlıklı birinci bölüm, “Osmanlı Dönemi Türk Mizah Anlayışı” başlıklı ikinci bölüm, “Genel Anlamıyla Mizah ve Seçmeler” başlıklı ikinci bölüm, “Genel Anlamıyla Mizah” başlıklı üçüncü bölüm, “Toplumsal İçerikli Yergide Mizah” başlıklı dördüncü bölüm, “Mizahın Eğitim İçerisindeki Rolü” başlıklı beşinci bölüm, “Mizahi Hayvan Hikâyeleri” başlıklı altıncı bölüm, “Şehir ve Mizah” başlıklı yedinci bölüm, “Latâifnâmeler” başlıklı sekizinci bölüm, “Gündelik Hayatta Mizah” başlıklı dokuzuncu bölüm olarak ayrılır.

Gülin Öğüt Eker “İnsan Kültür Mizah “ (2009), başlıklı çalışmasını beş bölüme ayırır. Birinci bölüm "Gülme", ikinci bölüm "Mizah", üçüncü bölüm "Mizah Kuramları", dördüncü bölüm "Kültür, Din ve Mizah", beşinci bölüm "Tüketim, Medya ve Türk Mizah Geleneği" başlıklarını taşır.

Çiğdem Usta “Mizah Dilinin Gizemi” (2009) başlıklı çalışması iki bölümden oluşur. Giriş bölümünde Gülme, Mizah(Gülmece) ve Türk Mizah Tarihi başlıkları altında genel bir değerlendirme yapar. Birinci bölüm "Gülmece Dilinin Tespiti" başlığını taşır ve dil oyunlarından bahsedilir. İkinci bölümde ise "Seçilmiş Metinlerde Gülmece Dilinin İncelenmesine Dair Mukayeseli Bir Uygulama Denemesi" başlığı altında metinler üzerinde ki dil oyunları gösterilir.

Erman Artun “Çukurova Halk Kültüründe Mizah” (2013), başlıklı çalışması iki bölümden oluşur. Giriş bölümünde, "Çukurova Halk Kültürüne Genel Bir Bakış" başlığı altında genel bir değerlendirme yapar. Birinci bölümde, "Türk Halk Kültüründe Mizah Kavramı" ile "Çukurova Anonim Halk Edebiyatında Mizah" başlıkları altında mizaha yer verilir. Ayrıca "Çukurova'da Fıkra Anlatma Geleneği", "Çukurova Fıkra Tipler'i ve "Çukurova Fıkraları" başlıklarını taşıyan alt bölümler yer alır. İkinci bölümde "Çukurova Âşıklık Geleneğinde Mizah Kavramı " başlığı altında örnekler üzerinden Çukurova âşıklık geleneğinde mizah konusu tartışılır.

Cemal Kutay “Osmanlı’da Mizah” (2013), başlıklı bu çalışma bölümlendirilmeden başlıklar halinde incelenmiştir. Çalışmada, “Türk Mizahında Göz ve Kulak Devri” başlığı altında Osmanlı basınında mizah devrinden önceki dönem ele alınır. Eserin geri kalan kısmında ise metinler üzerinden mizah kavramı değerlendirilir.

2.2.1.2. Makaleler

Geçmişten günümüze mizah konulu pek çok bilimsel kongre, sempozyum gibi etkinlikler yapılmış, bu konuyla alakalı sayısız bildiri, makale, köşe yazısı yazılmıştır. Bu bölümde konuyla alakalı önemli görülen birkaç çalışmadan bahsedilir.

Sakaoğlu Saim (1977). “Nasrettin Hoca Fıkralarının Motif Yapısı”, Türk Folklor Araştırmaları, İstanbul, 17, (336), s. 8029-8031.

Türkmen Fikret (1990). “Nasreddin Hoca Fıkralarındaki Söz ve Hareket Komîği, Hoca’ya Ait Fıkraların Ayırdedilmesi İçin Bir Metod Denemesi”, I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 15-17 Mayıs 1989, s.361-370.

Altunel İbrahim (1994). “Afyonkarahisar Kültürü İçinde Mahalli Tiplere Bağlı Fıkralar”, 3.Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları, 22-24Ekim 1993, s.103- 108.

Artun Erman (1995). “Yaşayan Adana Karatepli Fıkraları”, İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 1-7 Temmuz 1993, s.19-55.

Türkmen Fikret (1995). “Fıkra Teorileri ve Nasrettin Hoca Fıkraları”, Türk Halk Edebiyatı Bilgi Şöleni, Konya, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları 26-28 Ekim 1995, s.226-234.

Sakaoğlu Saim (1995). “Kazakistan Fıkra Tipleri”, Tuncer Gülensoy Armağanı, Haz. Ahmet Buran, Kayseri, Bizim Gençlik Yayınları, s.5-15.

Sakaoğlu Saim (1996). “Nasreddin Hoca'nın Fıkralarında Açık Saçıklık”, Nasreddin Hoca'ya Armağan, Haz. M. Sabri Koz, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, s.301-310.

Türkmen Fikret (1996). “Anadolu Mizahında Bazı İran ve Arap Kökenli Mizah Tipleri” Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, İzmir, (1), s. 1-7.

Türkmen Fikret (1996). “Mizahta Üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkraları”, Türk Kültürü, Ankara, 34, (403), s. 9-15.

Altunel İbrahim (1997). “Mahalli Bir Fıkra Tipi Botsalı Kara Kamil (Hayatı, Nüktedanlığı ve Fıkralarından Örnekler)”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri, 1.Cilt, Ankara, 24-28 Haziran 1996, s.33-39.

Türkmen Fikret (1997). “Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, Yay. Haz. Alev Kâhya Birgül, İzmir, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 24-26 Aralık 1996, s.47-52.

Yıldırım Dursun (1977). “Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar”, Millî Kültür, Ankara, 1, (1), s. 79-80.

Sakaoğlu Saim (1988). “Mut’lu Bir Fıkra Tipi: Çivit Emmi”, 2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri, Yay. Haz. Hilmi Dulkadir, Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yayınları, 2-4 Aralık 1988, s. 138-145.

Altunel İbrahim (1999). “Adana ve Yöresi Halk Kültüründe Mahalli Fıkra Türü ve Tespit Edebildiğimiz Bazı Mahalli Tiplere Bağlı Fıkra Örnekleri”, III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildiriler, Adana, Adana Valiliği, 30 Kasım-2 Aralık 1998, s.83-93.

Altunel İbrahim (2001). “Karapınar ve Çevresi Halk Kültürü İçinde Mahalli Fıkra Tipleri ve Bu Tiplere Bağlı Fıkra Örneklerinin Değerlendirilmesi”, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Açılışının 80. Yıl Dönümü Karapınar Sempozyumu, Konya, Karapınar Belediyesi Yayınları, 26-27 Ekim 2000, s. 187-197.

Türkmen Fikret (2002). “Gülme Teorileri ve Bursa Yöresi Yörük Fıkralarının Analizi”, Uludağ Üniversitesi I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı, 2. Cilt, Haz. Yusuf Oğuzlu, Kerime Üstünova, Bursa, 4-6 Nisan 2002, s.367-375.

Altunel İbrahim (2010). “Gaziantep ve Yöresi Halk Kültüründe Mahalli Fıkra Tipleri ve Bu Tiplere Bağlı Fıkra Örnekleri” Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu, Gaziantep, Gaziantep Valiliği, 22 Ekim 1999, s.337-345.

Emeksiz Abdulkadir (2013). “Nasreddin Hoca Fıkralarının Atasözleri ve Deyimlerle İlgisi”, Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri (Saim Sakaoğlu Armağanı), (Ed. Metin Ergun), Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. 325-340.

Emeksiz Abdulkadir (2015).“Türk Halkbilimi Mizah Araştırmalarına Dair Genel Tespit, Değerlendirme ve Teklifler, Turkish Studies -Volume 10/8 Spring 2015, p. 987-1024

2.2.1.3. Tezler

Bu çalışmalar neticesinde mizah alanında pek çok doktora ve yüksek lisans tezi çalışılmıştır. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde mizah ve mizah türlerinden fıkra ile ilgili yapılan doktora tez çalışmaları:

Altunel İbrahim (1990). “Anadolu Mahalli Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma: İnceleme ve Metinler” (Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tör Nükhet (1992). “Türkçe ve Rumca olarak söylenen Nasreddin Hoca fıkraları üzerine bir inceleme-metin I-II (2 cilt)” (Danışman: Prof. Dr. Abdurrahman Güzel) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Rahmankulov Fayzullah (1998). “Türkmenistan'da Nasreddin Hoca fıkraları” (Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Cenikoğlu Gökhan Tarıman (1998). “Nasreddin Hoca Fıkralarında İnsan Kadrosu” (Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu)Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

İsmailova Gülnara (2001). “Kırgız Mizahı ve Mizah Tipleri” (Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kılınç Aziz (2001). “Yakaafşar Kasabası Anlatı Türleri Üzerine Bir İnceleme (Hikâye, Masal, Fıkra)” (Danışman: Prof. Dr. Kemal Yüce)Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Gökşen Cengiz (2002). “Temel Fıkraları Üzerine Bir Araştırma” (Danışman: Prof. Dr. Ali Berat Alptekin)Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bayraktar Zülfikar (2010). “Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlili” (Danışman: Prof. Dr. Ali Duymaz) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Uçar Zofie (2011). “Çek ve Türk Mizah Anlayışı ve Mizahî Tipler” (Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Oymak Alparslan (2013). “Osmanlı Mizahında Teodor Kasap: Diyojen, Çingiraklı Tatar ve Hayal Gazetesi Üzerine Bir İnceleme” (Danışman: Do. Dr. Şehnaz Aliş) Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Basat Ezgi Metin (2014). “Sözlü Kültürün Görsel Mizaha Yansıması: Leman, Penguen ve Uykusuz Dergileri Örneği” (Danışman: Prof. Dr. Nebi Özdemir) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alay Okan (2015). “Türk Saz Şiirinde Yergi, İroni ve Mizah” (Danışman: Prof. Dr. Esmâ Şimşek) Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Solmaz Erhan (2016). “Özbek Mizahında Nasreddin Hoca Tipi ve Fıkraları” (Danışman: Prof. Dr. Nerin Yayın) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Mizah ve mizah türlerinden fıkra ile ilgili yapılan yüksek lisans tez çalışmaları:

Ulu Emin (1990). “Tokat Çevresinde Cin Fıkraları ve Masalları: İnceleme – Metin” (Danışman: Doç. Dr. Turgut Karacan) Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Oğuz Şükran (1998). “Tanzimat Döneminde Mizah ve Diyojen Gazetesi (3. cilt)” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zöhre Bilgegil) Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Topal Yakup (1999). “Mahalli Trabzon Fıkraları” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sezen) Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Meyermanova Jannet (2001). “Kazak Fıkraları ve Fıkra Tipleri” (Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hangün İkrâmi (2002). “Elazığ Fıkraları (İnceleme-Metin)” (Danışman: Doç. Dr. Esmâ Şimşek) Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Ülper Hakan (2002). “Nasrettin Hoca Fıkralarının Dil Üslup ve Eğitim Yönünden İncelenmesi” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı) Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Gökbulut Burak (2003). “Mizah Teorileri ve Kıbrıs Türk Mizahı” (Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen)Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aıourova Erjena (2003). “Buryat Mizahı” (Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen)Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yazar Sevtap (2003). “Karikatür Dergisi: Mizah Anlayışı ve Bibliyografyası” (Danışman: Prof. Dr. Metin Ekici)Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Zekâ Semih (2004). “Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah” (Danışman: Prof. Dr. Kâzım Yetiş) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Emedov Şahmuhammet (2004). “Türkmen Fıkra Tipleri Üzerine Bir Araştırma” (Danışman: Prof. Dr. İsmail Görkem) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Konar Hikmet (2005). “Diken Mizah Gazetesinin İncelenmesi” (Danışman: Doç Dr. Rahim Tarım)Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güncızıl Duygu (2005). “Bölge ve Yörelerle İlgili Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (Rusya'da Çukotya Azerbaycan'daki Şeki ve Nehrem ve Türkiye'de Karadeniz fıkraları örnekleri)” (Danışman: Prof. Dr. Alimcan İnayet) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yıldırım Tuğba (2006). “Lehçetü'l Hakayık'ta Mizah Söylemi” (Danışman: Yrd. Doç Dr. Mehmet Kalpaklı)İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldız Metehan (2006). “Ahmet Rasim'in Eserleri (Nâkâm,Numune-i Hayal, Cidd ü Mizah, Gülüp Ağladıklarım) Metin-Tahlil-İndex” (Danışman: Doç. Dr. Muhammet Gür)Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Rysbay Kanat (2007). “Refik Halit Karay'ın Eserlerinde Hiciv ve Mizah” (Danışman: Prof. Dr. M. Fatih Andı) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Coşkuner Özlem (2007). “Ay Dede Mizah Dergisi'nin İncelenmesi” (Danışman: Doç. Dr. Rahim Tarım) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akpınar Birsen (2007). “Sivas Fıkraları (Yapı, İşlev, Bağlam)” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ruhi Ersoy) Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Terzioğlu Öykü (2008). “Nâzım Hikmet'in Sömürgecilik Karşıtı Şiirlerinde Romanlaşma, Çok Seslilik ve Mizah” (Danışman: Prof. Dr. Talât Halman) İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Metin Ezgi (2008). “Kent Kültürünün Geleneği Yansıtan Mizahi Eleştirisi: Devekuşu Kabare” (Danışman: Prof. Dr. Nebi Özdemir) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kara Esra (2009). “Ercüment Ekrem Talu'nun Hikâyelerinde Kadın-Erkek İlişkilerinin Mizahi Dille Eleştirisi” (Danışman: Doç. Dr. Şaban Sağlık) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Devrim Tunay (2009). “Güleryüz Mizah Gazetesinin İncelenmesi” (Danışman: Doç. Dr. Rahim Tarım) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Abdikadyrova Nazym (2009). “Kazak Mizahı ve Önemli Kazak Mizah Tipleri” (Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gündüz Pelin (2009). “Cumhuriyet Dönemi Mizah Dergilerinden Akbaba'da Edebiyat ve Karikatür İlişkisi” (Danışman: Prof. Dr. M. Fatih Andı) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ardıç İbrahim Selçuk (2009). “Kalem Dergisi ve Mizah Anlayışı (1908-1911)” (Danışman: Doç. Dr. Harun Duman) Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Kılıç Nurdan (2010). “Antalya Yöresi Yörük Fıkraları Üzerine Bir Araştırma” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik) Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Civelekoğlu Erol (2010). “Senirkent Fıkraları Üzerine Bir Araştırma” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik) Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Çetin Şule (2010). “Mizah Edebiyatımıza Katkısı Bakımından Amcabey Dergisi Üzerine Bir İnceleme” (Danışman: Doç. Dr. Ali Şükrü Çoruk) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Genç Köksal (2010). “Sanal Ortamda Türk Mizahı” (Danışman: Prof. Dr. Nebi Özdemir) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eken Cengiz (2011). “Diken Mizah Gazetesi (İnceleme-Tahlili Dizin- Seçilmiş metinler ve karikatürler)” (Danışman: Doç. Dr. Ahmet Bozdoğan) Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Başaran Uğur (2011). “Ahmet Şükrü Esen Defterlerinde Anonim Türk Halk Edebiyatı Ürünleri (Atasözü-Beddua-Bilmece-Deyim-Dua-Tekerleme-Fıkra) (İnceleme-Metinler)” (Danışman: Prof. Dr. İsmail Görkem) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Özmen Ferhat (2012). “Mizah Dili Bağlamında Polis Konulu Fıkralar” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ebru Şenocak) Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Sevinç Gizem (2013). “Türk Edebiyatında İslamcı Mizah: Ömer Faruk Dönmez Romanları” (Danışman: Doç. Dr. Havva Nuran Tezcan) İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arabacı Hatice (2013). “Ercüment Ekrem Talu'nun Romanlarında Mizah” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Soner Akpınar) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Çalışkan Hatice (2013). “Metin Eloğlu'nun Şiirlerinde Mizah” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Soner Akpınar) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Cavadova Aysel (2014). “Celil Memmedguluzade'nin Mizahi Eserlerinde Kelime Çeşitleri ve Kalıp Sözler” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Cemil Gülseren) İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kekeç Nuran (2014). “Ahmet Mithat Efendi'de Mizahın Toplumsal Cinsiyeti” (Danışman: Prof. Dr. Talat Ümit Halman)

Kamiloğlu Zeynep (2014). “2002-2011 Dönemi Türk Siyasetinde Mizah” (Danışman: Doç. Dr. Gülin Ögüt Eker) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Değer Zeynep İrem (2015). “Mersin Fıkralarının Bağlam Merkezli Halkbilimi Kuramları Açısından İncelenmesi” (Danışman: Prof. Dr. Nilgün Çıblak Coşkun) Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Usta Mustafa (2015). “Nasreddin Hoca Tipi ve Fıkralarının Oluşumunun Bağlam Merkezli Halk Bilim Yöntemleri Açısından İncelenmesi” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Erşahin) Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Yapılan tez çalışmalarının çoğunlukla Ege, Gazi ve Selçuk üniversitelerinde çalışıldığı görülür. Söz konusu tez çalışmalarının konuları ağırlıklı olarak fıkra tiplerden oluşur. Fıkra tiplerinden Nasrettin Hoca üzerinde en çok çalışılan isimdir. Fıkra tipine bağlı olmayan çalışmaların ise bölge mizahıyla ilgili olduğu söylenebilir.

2.2.2. Denizli Yöresinde Mizah Çalışmaları

Tebessüm, ilk olarak Hizmet gazetesinde Abdulkadir Uslu ve M. Fevzi Yeniçeri tarafından hazırlanan bir mizah sayfasıdır. Gazetede ilk “Tebessüm” sayfası, 5 Mart 1983'te yayınlanmıştır. Dergiyi yayınlamadaki amaçlarını daha önce yayınlanmış mizah köşesi fıkra ve esprilerinin ötesine taşımak olduğunu söylemişlerdir. Hizmet

gazetesindeki Tebessüm sayfası, mizah dergisinin habercisi olmuştur (Haytoğlu, 2010: 363).

İlk sayısı Ekim 1985'te yayınlanan Tebessüm, "Aylık olarak yayınlanacak, ofset baskılı 24 sahifeden oluşan, Türkiye'nin il düzeyinde çıkarılan tek mizah dergisi" dir. Derginin imtiyaz sahipliğini Şükrü Tekin Kaptan, genel yayın müdürlüğünü M. Fevzi Yeniçeri, yayın işleri müdürlüğünü Abdulkadir Uslu yapmıştır (Haytoğlu, 2010: 363).

Denizli'de matbaa olmadığı için Şükrü Tekin Kaptan tarafından İstanbul ya da İzmir'de basılan dergi, Denizli'deki yöneticilerden de bekledikleri ilgiyi görememiştir. Herhangi bir maddi kazanç için değil, tamamen Denizli'nin kültür hareketlerine katkı sağlamak amacıyla çıkarılan dergi baskı ve basım aşamasında yaşadığı zorluklar nedeniyle yalnızca 6 sayı çıkmıştır. Şükrü Tekin Kaptan'ın ifadesiyle: *"Türkiye'de mizah deyince akla gelen, bu tür dergilerde işlenen iki konu vardır. Birincisi belden aşağı konuları çizmek, yazmak... İkincisi ise iktidardaki hükümete çatmak, başta başbakan olmak üzere bakanların işlerini eleştirmek... Tebessüm'de birinci türde çizgi ve yazılar yok denecek kadar az olmuştur. Bu açıdan yaptığı ciddi yayınla mizahta da edebini korunabileceğini göstermiştir..."* diyerek derginin diğer mizah dergilerinden farkını ortaya koymuştur (Haytoğlu, 2010: 364-369).

17-19 Eylül 2004 yılında Denizli'de "II. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Fıkralar) Sempozyumu" düzenlenmiş, sempozyum kitabı, Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği (Egay-Der) Yayınları tarafından basılmıştır. Sempozyumda yöre mizahıyla ilgili olarak; M. Kemal Sağlam "Denizli Yöresi Fıkraları" (2005) başlıklı bir bildiri sunmuştur. Bu çalışmanın dışında Denizli yöresi mizah kültürüyle ilgili bilimsel bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Yörede konuyla ilgili birkaç amatör çalışma da yapılmıştır.

Bir diğer çalışma Hasan Kallimci'nin "Denizli'nin Nasrettin Hocaları" başlığıyla yayınladığı kitabıdır. Söz konusu kitapta yörede yaşayan insanların başından geçen komik olaylar yer alır.

Yörede mizahla ilgili amatör çalışmalardan biri de Hamdi Cemil Yılmaz'ın "Denizli'nin Nasrettin Hocası" başlığı kitabıdır. Söz konusu kitap da Hamdi Cemil Yılmaz, uzun beyaz sakalları, başına geçirdiği kavuğu ve tonton yapısı, nüktedan kişiliğiyle de Nasrettin Hoca ile kendisi arasında benzerlik görüp kendini Denizli'nin

Nasrettin Hoca'sı olarak tanıtmıştır. Kitapta Hamdi Cemil Yılmaz'ın Denizli'de yaşadığı gülümseten, gerçek mizahi anlatılar yer alır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZLİ YÖRESİ GELENEKSEL MİZAH KÜLTÜRÜ VE FIKRALAR

Kültürü her boyutuyla içinde barındıran mizah, yöredeki tarihi süreç ve yaşam tarzının etkisiyle yöresel bir özellik gösterir. Bu yöreye ait kültürün etkisiyle geleneksel mizah anlayışı ortaya çıkar. Geleneksel mizah kültürüne yörede yaşayan insanların yüzyıllardır yaşayagelen hayat tarzları hâkimdir. Bu anlatılar kimi zaman sadece yörede yaşayanların anlayabileceği türden ağız özellikleri, gelenek ve görenekler, adetler, adlandırmalar içerir. Söz konusu anlatılar, yörenin kültürel bir aynası konumundadır.

Bu bölümde yöre halkından derlenen mizahi anlatılar tasnif edilmeye çalışılır. Bu anlatıların tasnif edilebilmesi için ilk olarak tür bazında kategorilere ayırmak gerekir. Eldeki malzeme, mizah türlerinden mizahî hikâye, mizahi şiir ve fıkra olarak sınıflandırılabilir.

Çal ilçesinden derlenen nazım formunda yazılmış 186, 188 numaralı metinler mizahi şiir kategorisinde değerlendirilir. Buldan ilçesinden derlenen 184, 185 numaralı metinler kısa hikâye formundadır. Saha çalışması neticesinde elde edilen malzeme kapsamında mizahi hikâye ve mizahi şiir türlerine birkaçı dışında örnek verilemez. Denizli yöresinden derlenen mizahi anlatıların tamamı da fıkra olarak değerlendirilmeye müsait değildir. Anlatıların büyük çoğunluğu fıkra özelliği gösterdiği için eldeki malzeme fıkra olarak sınıflandırılmıştır.

3.1. Fıkraların Şekil Özellikleri

Denizli yöresi fıkraları genellikle tek bir vaka üzerine kuruludur. Birden fazla vaka üzerine kurulmuş uzun fıkra metinlerine birkaç örnek metin gösterilebilir. 51, 80, 98, 99, 122, 126, numaralı fıkralarda nükte, birden fazla vaka üzerine kuruludur. Fıkralar giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur. Klasik fıkra yapısının giriş-gelişme-sonuç bölümleri yöre fıkralarında kısmen uygulanır. Fıkraların birçoğunda gelişme ile sonuç bölümünün iç içe geçtiği görülür. Giriş bölümünde, olayın geçtiği zaman, mekân ya da şahıslar hakkında bilgi verilir. Giriş bölümü, yöre fıkralarında uzun tutulur. Giriş bölümünün uzun tutulmasında, fıkranın anlatıldığı ortam da etkili olmuş olabilir. Nitekim anlatıcı fıkrayı, yöre halkından birine anlattığı durumda giriş bölümünde ayrıntılı açıklama yapmasına gerek kalmayacaktır. Anlatıcı, dinleyici

grubunu yöreye yabancı gördüğü için ayrıntılı bilgi verme ihtiyacı hissetmiş olabilir. Örneğin “Say Komşuları” başlıklı fıkrada Bayraktar Ali’nin mesleği hakkında uzunca bilgi verilir.

“Bayraktar Ali İhsan diye birisi varmış. Bayraktar, düğünlerde bayrak çeken kişi. Oğlan evinde masalara gelip “Kalkın bakelim siz oyneyeceksiniz.” dermiş. Çifte telli, kasap havası, harmandalı. Bir masa oynar, o masanın oyunu bittiği zaman çekilin deyip öbür masaya geçermiş.” (Nu: 25)

“Bamya Kökü” başlıklı fıkrada, fıkranın anlaşılabilmesi için “zikke” adı verilen eşyanın ne olduğunun ve ne işe yaradığının bilinmesi gerekir. Bu yüzden anlatıcı zikkeyi uzun bir şekilde anlatır.

“Köylerde tarlalara bamya ekerlermiş. Bamya tarlalarına ağaç dikmezlermiş. O zamanlarda insanlar araziye gittiklerinde ağaç olmadığından hayvanlarının yularını zikkeye bağlarlarmış. Zikke, demirden yapılmış bir eşyaymış. Köylüler tarlaya zikkeyi çakar, hayvanların yularını ona bağlarlarmış.” (Nu: 27)

Gelişme bölümünde olay anlatılır. Gelişme bölümü kimi fıkralarda kısa olsa da çoğunlukla uzun tutulur. Fıkraların çoğunluğunda gelişme bölümünde karşılıklı konuşmalara rastlanır:

Hasan Dedeyi dürtmeye başlarlarmış: “Hasan Dede Hasan Dede kalk hele kalk.” Hasan Dede uyanır “Ne var oğlum?” diye sorarmış. Gençlerden biri: “Ali var ye seni uyandıracaktı ben engel oldum.” dermiş. Hasan Dede: “Vay Allah razı olsun oğlum senden.” der kafayı vurur yatarmış. Horlamaya başlayınca bu sefer gençlerden bir başkası: Hasan Dede Hasan Dede. Hasan Dede uyanır yine “Ne var oğlum? diye sorarmış. Gençlerden bir başkası: “Memet var ya Hasan Dedeyi uyandırelim, dedi. Ben uyandırmen yatsın, dedim.” dermiş. Hasan Dede buna sevinir “Vay sağ olasın oğlum.” der tekrar uyurmuş. (Nu: 26)

Zaptiyeler, Bektaşi şarap içerken yakalamışlar. Zaptiyeler “Ya şu pis şeyi içmeye utanmıyor musun?” diye sorunca Bektaşi “Bende o pis şeyi temiz bir yere yollamıyorum ya.” demiş. Zaptiyeler “Bir de elin ayağın titriyor üzerine dökmüşsün.” deyince Bektaşi “Kahrolası ellerim titremese zerresini ziyan eder miyim?” diye cevap vermiş.

Bektaşı'yi alıp kadının karşısına çıkarmışlar. Kadı: “Sen bunun haram olduğunu bilmiyor musun?” diye sormuş. Bektaşı: “Kadı Efendi senin giydiğin ipekli kaftan da haram.” Diye cevap vermiş. Kadı “Onun içine pamuk karıştırdık.” deyince Bektaşı “Kahrolası meyhaneciler bize bunu sek vermiyorlar ki içine su karıştırıp veriyorlar.” demiş. (Nu: 126)

Fıkralarda dikkati çeken diğer önemli bir mevzu da fıkraların sonunda yer alan manilerdir. Maniler 7 heceli dörtlüklerden oluşan küçük şiir parçalarıdır. Az da olsa 5 heceli, 8 heceli manilere rastlanır. Fıkralarda geçen manilerin yapılarına bakıldığında hece sayılarına önem verilmediği, hece sayılarının düzensiz olduğu görülür (Oktürk, 1985: 16). 79 numaralı fıkradan alınan aşağıdaki mani örneğinde hece sayısı şu şekildedir:

<i>Süt alanı otlı mu</i>	<i>7 hece</i>
<i>Şu gelen yiğit datlı mı</i>	<i>8 hece</i>
<i>Bok yeme Galender Veli</i>	<i>8 hece</i>
<i>Garaciğer datlı mı</i>	<i>7 hece</i>

Yöre fıkralarının pek çoğunda nükte maniler ile sağlanır. Maniler fıkraların kimi zaman ortasında kimi zaman ise sonunda yer alır. 79 numaralı fikranın sonunda yer alan mani:

Sizin bu tarlanız gen

Ben süremem başkasına den

Burda bostan olmaz

Ağının kökünü yen

161 numaralı fıkra, mani gelişme bölümünde yer almaktadır:

Ezan okunur detten

Başçavuş kökten

5000 liramı alınır

Bu görük bitten

Konuyla ilgili pek çok örnek mevcuttur. İçeriğinde mani olan pek çok fıkra metni olduğu için birkaç örnek vermekle yetindik.

Fıkra edası taşıyan atasözleri de mevcuttur. Bunlar son derece kısaltılmış anlatı yapılarına sahiptir. Dil kuruluşları itibariyle de diğer atasözlerinden ayrılırlar (Boratav, 1969:121). 177 numaralı fıkroda ; *“Kazayla kaza oldu Acıpayam kazası, sığır gütmeden gelir encümen azası.”* , *“Acıpayam dedikleri iki dükkân bir fırın, peynir ekmek yiye yiye ne ağız kaldı ne burun.”* sözleri örnek verilebilir.

3.2. Fıkraların Muhteva Özellikleri

Türk fıkralarının konulara göre tasnifi noktasında pek çok araştırmacı fikir beyan etmiştir. Türk fıkralarının tasnifi konusunda çalışanlar; Faik Reşad, Mehmet Tuğrul, Nevzat Gözaydın, Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu, Dursun Yıldırım, Şükrü Elçin’ dir. (Artun 2013: 13)

Boratav’ın (1969) tespitine göre; Lâmiî Çelebi ile oğlu Abdullah’ın birlikte yazdıkları Letâ’if adlı kitapta fıkralar altı gruba ayrılmıştır:

- 1.Çocuklar üzerine hikâyeler
- 2.Deliler üzerine hikâyeler
- 3.Çeşitli başka insanlar üzerine hikâyeler
4. Karı-koca üzerine hikâyeler
- 5.Hayvan masalları
6. Cansız şeyler üzerine hikâyeler.

Nevzat Gözaydın, “Türk Fıkraların Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Tasnif Denemesi” başlıklı çalışmasında fıkraları dört gruba ayırır:

- 1.Eşitleyici
- 2.Kötüleştirci

3.Gerginleştirici

4.Çözümleyici ve Açıklayıcı (Uçar, 2011: 99)

Bunlardan Dursun Yıldırım "Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları" adlı kitabında fıkraları konuları bakımından üç gruba ayırır.

1.İnanç ve itikatlar

2.İdareci tabaka-halk arasında geçenler

3.Hayat hadiseleri (Yıldırım, 1999: 40).

Fıkraların konularına göre tasnifi için daha önce üzerinde pek çok araştırmacının çalışıp belirlediği yöntemler gözden geçirilmiştir. Anlatıların bütünü kapsayan tasnif çalışması bulmak elbette ki güç bir durumdur. Gözden geçirilen tasnif yöntemleri eldeki malzeme ile birebir uyuşmamaktadır. İllaki örnek alınan her sınıflandırma modelinde hiçbir kategoriye girmeyen malzemeler olmaktadır. Buna karşılık çalışmayı kapsayacak en uygun tasnif seçilmiştir.

Mizahi tiplere göre tasnif yöntemi geniş bir coğrafi bölgede toplanan malzemeler için ya da daha eski dönemlere ait anlatıların tasnifi için uygun bir metottur. Bu tasnif yöntemi ile incelenen malzemeler, mahalli tip, bir zümreye ait tip, bir bölgede yaygın olan tip, bir millete ait tip gibi sınıflandırılabilir. Bu tasnif yöntemi daha çok Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi tipler etrafında oluşmuş anlatıların tasnifi için uygundur (Uçar, 2011: 93). Bu çalışma, geniş bir coğrafi bölgeyi kapsıyor olsa da kısıtlı zaman ve çeşitli etkenler dolayısıyla eldeki malzeme birkaç tip ile sınırlı kalacağı için uygun bir tasnif yöntemi değildir. Bu sebeple çalışmada "tip" konusu alt başlık olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma Dursun Yıldırım'ın fıkra tasnifine göre sınıflandırılmıştır. Yöreden derlenen fıkra türünde değerlendirilebilecek 183 anlatı metni konularına göre ayrılmıştır. İnanç ve itikatlarla ilgili 25 fıkra, idareci tabaka-halk arasında geçenlerle ilgili 8 fıkra, hayat hadiseleri ile ilgili 150 fıkra tespit edilmiştir.

İnanç ve itikatlarla ilgili olanlar; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132.

İdareci tabaka-halk arasında geçenlerle ilgili olanlar; 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 177.

Hayat hadiseleri ile ilgili olanlar; 24- 123 arasındaki fıkralar, 133- 177 arasındaki fıkralar, 178, 179, 180, 181, 182, 183.

Şekil 1. Fıkraların konularına göre tasnifi

a)İnanç ve itikatlarla ilgili olanlar

Cahil din adamları, dini istismar edenler, hurafeler, dinî yasaklar ile ilgili fıkralar edebiyatımızda çoğunluktadır. Bu fıkralarda dünyadaki haksızlıkların, toplumdaki bozuklukların hesabı halk tarafından, Tanrı'nın hoşgörüsüne sığınarak yine Tanrı'dan sorulur. İnsanın ne kadar aciz olduğu, Tanrı'ya sığınarak topluma ders verme bu fıkraların temelinde yatan düşüncelerdir. İnsan bu yolla uğradığı haksızlığı daha etkili bir biçimde dile getirir. Burada tenkit edilen din, din adamları ya da müesseseler değil, bunların cehaleti, yetersizliği, temsil yeteneklerinin olmayışıdır. Bu grupta yer alan fıkralar çok renkli ve eğlencelidir. Peygamber, evliya, şeyh, hoca, imam, molla, derviş, hurafeler, dini yasaklar bu grup içinde değerlendirilir (Yıldırım, 1999: 6).

Denizli yöresinden derlenen fıkralarda inanç ve itikatlarla ilgili olanlar az sayıdadır. Bu gruptaki fıkraların çoğunlukla din adamlarıyla ilgili olduğu görülür. Hoca, imam, hacı ve evliyaların yetersizlikleri, bulundukları mevkileri kötüye kullanmaları, dini kuralları kafalarına göre uygulamaları eleştirilmiştir. Namaz, ezan gibi dini ritüeller ile birlikte hurafeler hakkında da fıkralar mevcuttur.

Bazı din adamlarının İslamiyet’e ait kuralları şahsi düşüncelerine göre esnekletirmesi yöre halkı tarafından eleştiri konusu edilir. Sarhoş bir köylünün beslediği oğlağı kurban etmek istemesi fikrine köylü karşı çıkar. İslamiyet inancına göre kurban edilmesi uygun olmayan oğlağın, kurban edilmesini önlemek için köyün hocasına sorarlar. Hoca, bu soruya olur diye cevap verir. Beklediği cevabı alamayan köylü, hocaya karşı çıkar. Hoca verdiği cevabı şöyle açıklar: *“Eee zaten adam sarhoş, üzerine vacip değil. Hindi satecek, kumar oynayıp üttürecek. Hiç mi değil çoluk çocuk et yesin.”* (Nu: 1) Bu beklenmedik cevap köylü üzerinde güldürü unsuru yaratır. Fıkra, dini inançların kişilere göre değişmeyeceğini konu edinir. *“Taharette besmele çekilir mi? Çekilmez mi?”* (Nu: 2) diye soran köylüye iki farklı cevap veren iki hoca yer alır. Dini kaideler üzerindeki farklı kanaatler, halk tarafından eleştirir.

Toplumda hoca, hacı, imam gibi dini kimliği bulunan kişilerden daha hassas yaşamaları beklenir. Hacı Ahmet diye bilinen kişi yaşlı eşeğini satmak için eşeğin beyazlayan saçlarını boyar. (Nu: 3) Yağmur yağınca eşeğin saçlarındaki boya akar, hacının foyası meydana çıkar. Bunun üzerine köylüler hacıya gidenlere, şeytan taşılayacağınıza *“Hacı Ahmet’i taşılayın, ondan iyi şeytan mı olur?”* diye söyler. Dini şahsiyetlerin beklenilenin aksine sürdürdükleri hayat tarzı eleştiri konusu edilir.

Dini hassasiyetlerdeki aşırılıkta, yöre halkı tarafından gereksiz bulunur. Hastanede yatan Hacı amcaya kan verilir. Kimin kanının verildiği belli değildir. Bu duruma çok üzülen Hacı amca, ziyarete gelen kişiye dert yanar. Ziyarete gelen kişi şöyle cevap verir: *“Hacı amca ne yaptın ya sarhoş ganı mı berduş ganı mı kimin ganı?”* (Nu: 4) Ziyaretçi verdiği cevapla Hacı amcaı destekler. Ancak gizli bir eleştiri söz konusudur.

Ezan, halk nezdinde önemlidir. Her vakit namaza davet için okunan ezan diğer dini kaideler gibi kutsallık özelliği taşır. Müezzinin ezan yerine şarkı, türkü söylemesi, ya da ezanı birine okuması yöre halkına ters gelir. (Nu: 5, 6)

Bir müridin, şeyhin, hocanın, dini kimlik yüklenen herhangi birinin peşinden gitmekte çok akıllıca bulunmaz. Karga Baba, kafası koparılan karganın kafasıyla gövdesini tekrar birleştirir. Bunu duyan ahali Karga Babanın müridi olmak için birbirleriyle yarışır. Bir gün namaz esnasında, Karga Baba osturur. Osturmasına rağmen namazına devam eden Karga Babanın tüm müridleri dağılır. Karga Baba bunun üzerine şöyle der : “*Derviş Memet bak oğlum bir karga için buraya toplananlar bir osturuk da dağılır.*” (Nu: 8) Bireysellikten sıyrılarak, birine bel bağlamaya karşı çıkılır. Birini sudan sebeplerle yüceltip, kutsallaştıranlar bir gün sudan sebeplerle de bu kanaatlerini değiştirebilirler. Karga Babanın verdiği cevapla bu durum eleştirilir.

Hoca vasıflı kimselerin para karşılığında halkı kandırması fıkralarda eleştirilir. Dini kimlikli şahsiyetler, bu vasıflarını kullanarak halkın güvenini kazanır. Türlü oyunlarla da halkın bu güvenini istismar ederek para kazanır. Mustafa Hoca, cevizi delerek içine böcek yerleştirir. Bu içi böcekli cevizi ateşin yanına koyar. Ateşten ısınan böcek hareket edince cevizi hareket ettirdiğini söyler. Buna inanan halk, hocanın türlü kerametlere sahip olduğunu düşünür. (Nu: 9) Baht açmak, kismet bulmak gibi türlü vaatler ile halkı kandıran hocalar eleştiri konusu edilir.

Bu grupta özellikle Bektaşî fıkraları dikkati çeker. Bektaşî fıkralarında Tanrı inancı, dünyanın yaratılışı ile ilgili inançlar, kaza ve kader inancı, melek inancı, öteki dünya inancı, kerametler, teslis inancı, Tanrı evi inancı eleştirilir. Ancak bu fıkralar doğrudan inancın kendisini değil, kafalarına göre uygulayan zihinleri eleştirir (Yıldırım, 1999: 40). Bu fıkralarda Bektaşî’nin Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali’ye çok yakın bir bağ ile bağlandığı görülür. Şekilci bir inanıştan sıyrılarak Onlarla samimi bir diyalog kurar. İneği uçurumdan düşen bir Bektaşî ya Allah ya Muhammed ya Ali ya Hızır diyerek yardım ister. İnek düşmeye devam edince “Ya Allah ya Muhammed ya Ali ya Hızır geldiyseniz siz de kaçın inek üstünüze düşecek” diye uyarır. Bektaşî, yapmacık ve şekli dua etmekten uzak durur. (Nu: 129, 130, 131)

b)İdareci tabaka-halk arasında geçenlerle ilgili olanlar

Türk fıkralarının büyük çoğunluğu idareci tabaka ile halk arasında geçenlerle ilgili anlatılan gülünç hikâyeler üzerine kuruludur. Bu gruptaki fıkraların temelinde idareci-halk arasında çoğunluğu yaşanmış, yaşanması muhtemel vakalar yer alır. Bu

neviden anlatılarda halk doğrudan idarecilerin karşısına çıkmaz. Diyeceklerini bir kahramanın ağzından dile getirir. Halk bu kahramanı idareci tabakadan kendisiyle ters düşen her tiplerle karşı karşıya getirir. Kahramanın karşısında daima padişah, sadrazam, vezir, kazasker, şeyhülislam, beylerbeyi, yeniçeri ağası, subaşı, kadı, vali, kaymakam, muhtar vb. tipler yer alır. Bu fıkralarda ağırlıklı olarak zorbalıklar, baskılar, adaletsizlikler, iltimas, rüşvet gibi konular yer alır (Yıldırım, 1999: 5).

Denizli yöresi fıkraları perspektifinde baktığımız takdirde idareci tabaka-halk arasında yaşanan vakalarla ilgili pek fazla anlatıya rastlanmamaktadır. Yöre halkıyla yüz yüze yapılan görüşmeler neticesinde bu konulu fıkraları anlatmaktan kaçındıkları görülür. Bunda görüşmelerin yüz yüze yapılması, görüşmeler esnasında ses kayıt alınması, kaynak kişilerin ad, soyadı gibi kişisel bilgilerin bulunması gibi faktörler etkilidir. Bu gibi sebepler neticesinde yöre halkı, idareci tabakayı tenkit eden, alay konusu yapan anlatılardan uzak durmaktadır.

Bununla beraber yöre halkının ekonomik, siyasi, kültürel pek çok özelliği değerlendirilebilir. Yörede ekonomik durumu güçlü bir halk ile karşılaşılır. Yörenin her bir ilçesinde farklı bir meslek, tarım ürünü gibi ekonomik kaynak mevcuttur. Ekonomisinin güçlü olmasında jeopolitik konumu da önemlidir. İzmir, Antalya, Muğla gibi büyük ve turistik şehirlere komşu olması göç almasının da önüne geçmiştir. Dışarıdan çok da göç almayan, tekstiliyle, sanayisiyle, tarım ve hayvancılığıyla yöre halkının ihtiyacını karşılayabilen güçlü bir ekonomisi vardır. Diyebiliriz ki ekonomik anlamda ciddi bir sıkıntısı mevcut olmadığından yönetimle de sıkıntısı asgari düzeydedir. Çok fazla göç almayan yöre nüfus olarak kalabalık da değildir. Az nüfusa sahip bir toplulukta devlet kurumlarına ait mercilerde işlerin yapılması çok güç değildir. Bahsi geçen fıkra metinlerinin oluşabilmesi için ekonomik, sosyal anlamda bir zemin oluşmamış olabilir. Bu grupta değerlendireceğimiz fıkra metinleri oldukça sınırlıdır. Söz konusu anlatıların içeriğine bakıldığında genel manada tenkit etmekten uzak eğlence amaçlı anlatıldığı görülür. Siyasetçi tiplerle ilgili tek bir fıkra metni dışında diğer metinlerin vali, mal müdürü, kaymakam, mahkeme, icra gibi bürokratik kişi ve uygulamalarla ilgili olduğu tespit edilir.

Devlet kurumlarında işe başlayan kişilerin, 657 devlet memuru kapsamından herhangi bir suç işlemediği sürece çıkarılmaları söz konusu değildir. Bu kanun memurların işlerinde rahat davranmaları, işlerini zamanında yapmamaları gibi

durumları beraberinde getirir. Çok çalışan tekenin biri köylüler tarafından satın alınır. Köye giden teke birkaç yıl sonra çalışmamaya başlar. (Nu: 17) Tekeye sebebi sorulunca şöyle cevap verir: *“Valla devlet memuru oldum, mesai yapmıyorum artık.”* Tekenin ağzından verilen bu cevapla ülkemizdeki memurların çalışma prensipleri eleştirilir. Diğer fıkralarda herhangi bir kurumu ya da kişiyi eleştirmekten ziyade bunların aracılığıyla eğlenme ve eğlendirme söz konusudur.

c)Hayat hadiseleri ile ilgili olanlar

Denizli yöresinden derlenen malzemelerden hareket ederek hayat hadiseleri ile ilgili fıkralar başlığı altında değerlendirilen anlatıların büyük çoğunluğunun ferdi özellik ve kusurlarla ilgili olduğu tespit edilir. Ferdi özelliklerden "saflık, aptallık" temalı anlatıların bu gruplandırma içerisinde ağırlıklı olarak yer aldığı görülür. "Saflık, aptallık" temalı 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 80, 81, 82, 93,95, 138,142, 150, 170, 176, 178 numaralı anlatılara bakıldığında hemen hemen hepsinin sosyal içerikli bir mesaj verme kaygısından uzak olduğu, buna karşılık olarak da eğlenme ve eğlendirme işlevi taşıdığı söylenebilir. İnsanların saflığı aptallığı, diğer insanlar üzerinde her daim gülmeye neden olur. Günlük yaşantı içerisinde beklenen davranışın aksine bir durumla karşılaşıldığında ya da söylenmesi gereken ile bağdaşmayan bir söz duyulduğunda bu durum dinleyen ya da izleyen grup üzerinde gülme etkisi yaratır. Gülmeye neden olan kişinin pratik zekâsını kullanamaması, yeteneksizliği, öğrendiği temel bilgileri kullanamaması gülmeyi ortaya çıkaran unsurlardır. Toplumsal alanda herkesten farklı düşünen, davranan insanlar bu fıkraların asıl kahramanlarıdır (Uçar, 2011: 134). Saf, aptal olarak görülen bu insanlara yöre fıkralarında da sıkça rastlanır. *Bayraktar Ali İhsan amca bir gün askere gitmiş. Askerde bölüm komutanı: “Sen kalk! Say bakalım komşuları!” demiş. Ali İhsan amca: “Önümüz Abdalların İraz Nene, yanımızda Tutuk Memiş Dayı, güneyde Kemal Dayı var.” Komutan çok sinirlenmiş “Otur lan dangalak!” demiş. Yanındaki askeri kaldırmış: “Say oğlum komşuları!” demiş. Asker: “Suriye, İran, Irak, Yunanistan diye saymış. Komutan: “Adam nasıl saydı komşularımızı gördün mü?” diye Ali İhsan amcayı azarlamış. Ali İhsan amca: “Efendim, bu adam kendi komşularını saydı ben kendi komşularımı saydım. Ben nerden bileyim bunun komşularını!” diye cevap vermiş. (Nu: 25)* Bu fıkra da Ali İhsan amcanın, sorulan soru ile öğrenilen bilgiler arasında ilişki kuramaması dinleyiciler üzerinde güldürü unsuru yaratır. Yaşamlarını kırsal kesimde sürdüren bu insanların dış dünyayla ilişkileri oldukça sınırlıdır. Bu mesafeli yaşam tarzı

belli kavram, bilgi, teknoloji gibi yeniçağın getirdiklerine de yabancılaştırır. Bu yaşam tarzında kabuğunu kırıp dışarı çıkabilenler, kendileriyle aynı üstün başarıyı gösteremeyenlere karşı acımasızca gülerler. Bu yüksek sesli gülmenin altında, biraz önce aynı durumda olup o durumdan kurtulmanın yarattığı duygu hâkimdir. Fıkralarda saf, aptal görünümlü kimselerin durumlarıyla dalga geçmek, eğlenmekte yer alır. Adam, karısına 5 ay tosuna inek diye baktırmış. Adam, karısına *“Goca garı ineğe güzel bak, nisan ayında doğuracak, sütünü sağcez, yoğurdunu yicez.”* dermiş. Kadın bir gün sormuş *“İnek ne oldu?”* diye. Adam: *“Bizim inek gısır çıktı sattım!”* demiş. (Nu:33)

Bu fıkroda güldürü unsuru, kişinin saflığından faydalanma üzerine kuruludur. Bu fıkralar saf, aptal görünümlü kimselerin olaylar karşısında verdikleri tepkiler üzerine kuruludur. Bu tepkiler beklenenin aksine olduğu için güldürü unsuru oluşturur. Bu gülmenin temelinde ise üstünlük duygusu hâkimdir. Kendini bu kişilerle kıyaslayanlar, onlardan üstün olduklarını düşünürler. Bu üstünlük duygusunun verdiği haz ile de gülerler. Bazı fıkralarda bu kişileri aşağılama, onlarla alay etme söz konusudur. Bu kişilerin zayıflıkları ile eğlenme gülme unsuru oluşturur.

38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 73, 78, 148, 177 numaralı fıkralar ferdi kusur olarak da nitelenebilen “abartma” temalıdır. Abartma temalı fıkraların ders verme amacından uzak eğlenme ve eğlendirme işleviyle anlatıldığı söylenebilir. Bu fıkralar, mantıkla bağdaşmayan eylem ve sözler üzerine kuruludur. *Dört Osman diye birisi varmış. Köyden adamın biriyle çifti sürüp harımın dibine oturup orda yemek yiyorlarmış. Dört Osman, yufkayı serip bulgur pilavın üzerine atıyormuş. Adam: “Ula Osman Ağa lokman çok büyük!”* demiş. *Dört Osman: “Osman Ağayı sen evveli görecektin! Goncalı’dan ikindi ezanı okunurken çıkar, akşam namazına Kızılcaölük mağarasına giriverirdim!”* demiş. (Tarif ettiği yer 14- 15 saatlik mesafede) *Adam dayanamamış “Aaa Osman Ağa kaçırdın!”* demiş. *Dört Osman’ın oğlu Yusuf: “Hayır kaçırmadı, günün birini kaybetti, ertesi gün girmiş.”* (Nu:42) Bu fıkroda abartma, mantıkla bağdaşmayan saçma bir eylem üzerine kuruludur. 14, 15 saatlik mesafeyi, ikindi namazı ile akşam namazı arasında gittiğini söyler. Yaptığını iddia ettiği eylem mantıkla bağdaşmamaktadır. Eylemi olduğundan farklı göstererek güldürü unsuru yarattığı bu fıkroda ana tema abartma üzerine kuruludur. *General İbrahim, Kayseri’de askerlik yapıyormuş. Askerlik yaparken gemiyle gezmeye çıkmışlar. Neyse bunlar geminin içindeyken motor arıza yapmış. Denizin ortasında kalmışlar. Arıza yaptıktan sonra öte git beri git sağa git sola git derken komutan “Bu gemiyi tamir edecek bir babayiğit yok*

mu?” diye sormuş. Hemen General İbrahim elini kaldırmış. “Ben bunu yaparım.” demiş. Komutan: “Nasıl yapacan?” diye sormuş. General İbrahim: “Bana yeter ki emir komuta ver komutanım yaparım.” demiş. Komutan “Ne yaparsan yap.” demiş. Hemen General İbrahim donunu gönünü çıkarıp denizin içine girmiş. Geminin altına gelmiş. Pervanenin olduğu yere askeri palto takılmış sözde. Pervaneden paltoyu söküp çıkarmış. Sonra dinleyen arkedesler “Ule İbraam Ağa hiç Kayseri’de gemi olur mu?” demişler. General İbrahim: “Böyle gemiye böyle asker lazım.” demiş. (Nu: 148) Fıkra tipi, Kayseri’de deniz olmamasına rağmen deniz varmış gibi bahseder. Olmayan denizdeki kahramanlıklarını olduğundan farklı bir biçimde anlatır. Bu gruptaki fıkraların tamamında eylemi olduğundan farklı anlatarak güldürü unsuru yaratmak vardır. Fıkra anlatıcı güldürü unsurunun peşinde değildir. Dinleyici, anlatılan fıkra olayın saçma bir mantık üzerine kurulduğunu görünce gülme eylemi gerçekleşir.

45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 79,139, 179, 180 numaralı fıkraların “cimrilik, açgözlülük” temalı fıkralar oldukları görülür. Cimrilik fıkralarda en çok işlenen konulardan biridir. Paranın bilinçsiz olarak harcanması çok hoş karşılanmasa da cimrilik, fıkralarda hep dalga geçilen konu olmuştur. Gerektiğinde de para harcamama özelliği olan cimrilik, komik durumlara yol açmıştır (Uçar, 2011: 159). *Karganın gagası kırmızıymış. O zamanlarda Honaz’ da ergen iyi yetişiyormuş. (Ergen: kırmızı bir meyve.) Karga, ergen dalına konup uçarken Honazlı bunu görmüş. Karganın gagasını ergen sanmış. “Eyvah ergenemi çaldı!” diye kargayı Honaz dağına kadar kovalamış. Karga Honaz dağından aşp bir köye sığınmış. Bakmış Honazlı peşini bırakmamış. Daha sonra bir camiye girmiş. Honazlı karganın camiye gidiğini görünce “Sülalemin girmedığı yere girdin affediyorum seni.” deyip karganın peşini bırakmış. (Nu: 179) Bu fıkra da bir ergenin peşinden giden cimri Honazlı, beklenenin aksi davranışta bulunduğu için dinleyici üzerinde gülme etkisi yaratır. Açgözlülükte cimrilik gibi fıkralar da sıkça işlenen konulardandır. Açgözlülük, insanın her zaman daha fazlasına sahip olma isteğidir. Sahip olduğuyla yetinmeyen insan, her zaman daha iyisini daha fazlasını ister. Açgözlülük para hırsı olabileceği gibi doymak bilmeme olarak ta karşımıza çıkar. Yöre fıkralarında görülen aç gözlülük teması doymak bilmeme üzerine kuruludur. *Muğla’dan Beyağaç’a bal getiriyorlarmış. Akşamüzeri Muhtar Hamza 4,5 kara okka balı alıp gitmiş. Ertesi gün Bahattinin İbraam: “Ben acıktım!” demiş saat 10 sıralarında. Yanındaki adam: “Yavv şimdi kimseyi bulamayız. Yaz zamanı kimisi harmana gider, kimisi buğdaya. Varısa evde muhtar vardır. Hadi oraya gidelim!” demiş. Varıp**

muhtarın evine “Biz acıktık!” demişler. Muhtar: “Garı bal kat gel!” diye seslenmiş karısına. Ulan mübarek adam, sen onların boğazını bilirsın, bal gat gel olur mu? Alır gidermiş karı, çanağa katıp gelirmiş balı, adamlar darı ekmeğini kaşık ederlermiş cap cup yerlermiş. Bal kalmazmış, çanağı alıp gidermiş, katar gelirmiş. Üç dört sefer gittikten sonra karı bu sefer bakırı alıp gelmiş bittiğini görsünler diye eliyle de sıyırmış dökmüş çanağa. 4,5 okka balı 16 darı ekmekle bir güzel yemişler. (Nu: 50) Ferdi kusur olarak nitelenen “cimrilik, açgözlülük” temalı bu fıkralarda gizli bir eleştiri vardır.

89, 90, 91, 92, 151, 152, 153, 164, 181, numaralı fıkralar sarhoşluk ve kumar konularıyla alakalıdır. Bu fıkralarda içki ve kumar yüzünden insanların düştüğü durumlar anlatılır. Bu durumlar kişinin çevreye zarar vermediği, kendini zor duruma soktuğu hallerdir. Bu konulu fıkralarda söze dayalı gülme eyleminden öte harekete bağlı gülme söz konusudur. Kumarbazın ya da sarhoşun bilincini kaybetmesiyle düştüğü durum, dinleyici üzerinde üstünlük duygusu yarattığından gülme eylemi gerçekleşir. Eleştiri işlevi ön plandadır. Kumar ile alkolün insanı düşürdüğü zor durum anlatılır. Bu fıkralarda kumar ile alkol yüzünden zor duruma düşüp gülmenin hedefi olan fıkra karakterleri erkeklerdir. Kadınlar, bu konulu fıkralarda yer almaz.

83, 94, 96, 121, 133, 134, 135, 136, 137, 140, 141, 144, 145, 146, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 183 numaralı fıkralar “kurnazlık” temalıdır. Kurnazlık, kişinin kendi çıkarlarını herkesten ve her şeyden üstün tutma halidir. Bunu yaparken de zekâsını ve yeteneklerini kullanır. Fıkralarda en çok işlenen konulardan biridir. Toplum nezdinde bencil bir tutum olarak görüldüğünden eleştiri konusu edilir. Kurnazlıkla nitelenen kişi küçümсенir. Kimi zaman bu küçümseme içinde gizli bir hayranlığı da barındırır. *Babadağlının biri postaneye mektup göndermeye gitmiş. Orda çalışan memura “Buldan'a mektup kaç paraya gider?” diye sormuş. Memur: “5 kuruş.” demiş. Babadağlıya 5 kuruş pahalı gelmiş. Düşünmüş taşınmış memura “Van'a mektup kaç kuruş?” diye sormuş. Memur da “Türkiye'nin neresine gönderirsen gönder 5 kuruş.” Diye cevap vermiş. Babadağlı: “Madem her yere beş kuruş enayi miyim niye Buldan'a göndereyim? Van'a gönderirim.” demiş. Mektubunu Van'a göndermiş. (Nu: 141) Fıkra, Babadağlının yapmaya çalıştığı kurnazlık üzerine kuruludur. Babadağlının pratik zekâsını kullanmasından ziyade düz bir mantık ile hareket ettiği görülür. Sığ bir zekâ ile yapmaya çalışılan kurnazlık eleştirilir. Kendini diğerlerinden akıllı görüp çıkarları doğrultusunda hareket etmeye çalışan birinin düştüğü durum güldürü unsuru oluşturur.*

Bedir Bey ile Kum Avşar'ı arasında İşkan pazarı kurulurmuş. Bir gün Pazarda Böbüroğlu ile Kirişoğlu arasında sen adamsın ben adamım diye sürtüşme olmuş. Goca Hüseyin'i hakem tayin etmişler. Goca Hüseyin'e "Hacı seni hakem tayin etsek olur mu?" diye sormuşlar. Goca Hüseyin: "Yaparım ama karnım aç. Bir kilo kebab alın ben yiyim ondan sonra hakemlik yaparım." demiş. Hacı bir kilo kebabı yeyip elini ayağını yıkayıp "Nedir mesele?" diye sormuş. İşte Böbüroğlu ben adamım dedi, Kirişoğlu ben adamım dedi. Goca Hüseyin: "Ulan deyyuzlar ne Böbür'den ne Kiriş'den adam olmaz. Adam dediğin benim. Hadi gidin şurdan!" demiş. (Nu: 171) Bu fıkra pratik zekâsını kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket edip karşıdakini saf duruma düşüren biri anlatılır.

53, 54, 143, 182, numaralı fıkraların ana teması "misafirperverlik" tir. Anadolu insanının kültüründe "misafirperverlik" önemli bir hadisedir. Yüzyıllardır süregelen Türk kültürü içerisindeki misafir algısı, İslam kültüründe ki misafir anlayışıyla da beslenerek bugün Anadolu'da yaşayan halk için önemli bir olgu haline gelmiştir. Öyle ki kültürümüzdeki misafirle ilgili pek çok kalıplaşmış söz de bunun göstergesi niteliğindedir. Bu grupta yer alan fıkralarda Türk kültüründeki misafir algısıyla bağdaşmayan davranışlar eleştirilir. Söz konusu fıkralarda eğlence işlevinden çok eleştiri ön plandadır.

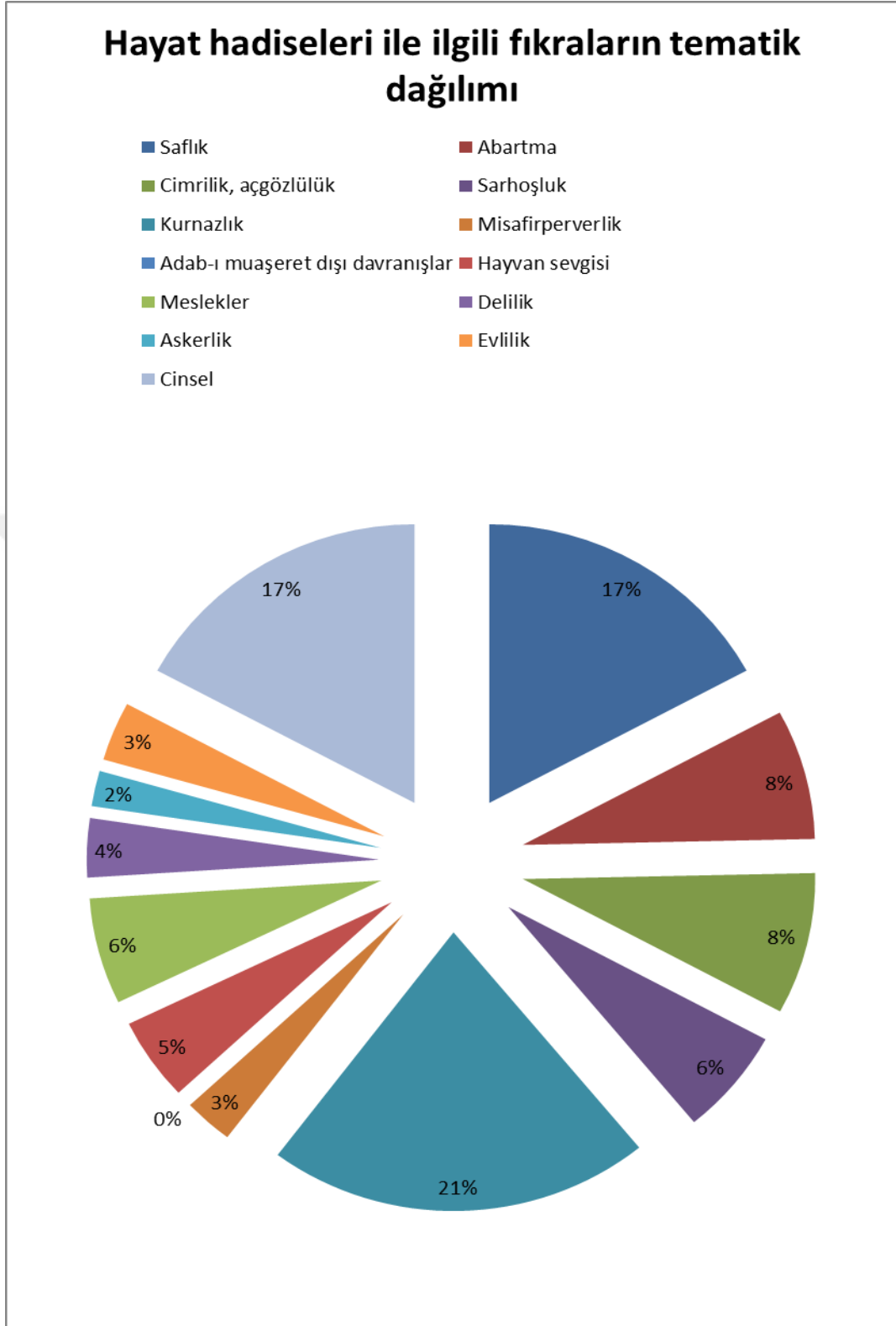
55, 56, 57, 122 numaralı fıkralarda ise adabı muaşeret dışı olan davranışlar yer alır. Küfür etme, halk arasındaki tabiriyle yellenme gibi davranışlar, eğlenerek eleştirilir. Diğer bir tema ise hayvan sevgisidir. Yöre halkının at, deve, eşek gibi hayvanlara olan sevgisi 58, 59, 74, 75, 76, 77, 165 numaralı fıkralarda anlatılır. Söz konusu fıkraların işlevi ise hoşça vakit geçirmek gibi görünse de içerisinde gizli bir eleştiriyi barındırır.

60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 155 numaralı fıkralar "meslekler" ile ilgilidir. Bu fıkralarda bakkallık, karcılık, pazarcılık, kahvecilik gibi meslekler ile ilgili anlatılar mevcuttur. Bu meslek grubunda olan insanların hazırcevaplığı, mesleği kötüye kullanımları vb. konular yer alır. Söz konusu fıkraların eğlenme işlevinin yanında eleştiri işlevi de söz konusudur.

68, 69, 70, 71, 72 numaralı fıkralar ise "deli" temalıdır. Delilerle ilgili olan bu anlatılar yöre halkının yaşadıklarının yanında ulusal özellik gösteren fıkralar olarak karşımıza çıkar. Söz konusu fıkraların temel işlevi hoşça vakit geçirmektir.

Bu grupta yer alan 84, 85, 149 numaralı fıkralar askerlikle ilgilidir. Askerlikte uygulanan mantık dışı uygulamalar, askeriye'nin kendi iç düzeni eleştirisi konusu edilir. Diğer bir konu ise “gelin, kaynana” dır. 86, 87, 88, 147, 156 numaralı fıkralar gelin ile kaynana arasında yaşanan çekişmeler, evlilik gibi konular eğlenceli bir dille anlatır.

97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 123 numaralı fıkralar “cinsel” içerikli olanlardır. Cinsel organlar, evlilik dışı cinsel münasebetler, hayvanlarla cinsel münasebet bu grupta yer alan fıkraların temasını oluşturur. Cinsellikle ilgili konuların toplumda konuşulması pek hoş karşılanmaz. Bu baskılayıcı tutum, toplumun bu konulu fıkralara daha çok eğilim göstermesini tetikler. Bu nedenle cinsel konulu fıkraların anlatılma oranı çok yüksektir. Yörede bu konulu fıkraların anlatıcısı erkeklerdir. Fıkralar, fiziksel cinsi münasebetler üzerine kuruludur. Fıkralarda erkeklerin kadına bakış açısı, kadınlardan beklentileri, ilişki türlerinin eleştirisi görülür. 97, 99, 106, 112 numaralı fıkralar karı koca arasındaki cinsel münasebet ile alakalıdır. 98, 108, 118, 119 numaralı fıkralar eşcinsellik konusudur. 100, 101, 102, 103, 107, 115, 116 numaralı fıkralar erkeğin cinsel organı ile ilgilidir. 104 numaralı fıkra aldatma temalıdır. 105, 109, 110, 111, 117, 121, 123 numaralı fıkralarda ana tema kadındır. Kadının cinsel organı, vücudu, güzelliği gibi unsurlar yer alır. 113, 114 numaralı fıkralarda hayvanla cinsel ilişki, hayvanların birbiriyle cinsel teması yer alır.

Şekil 2. Hayat hadiseleri ile ilgili fıkraların tematik dağılımı

İnanç ve itikatlarla ilgili fıkralarda şahıs kadrosu imam, hoca, hacı, evliya ve diğer kişilerdir.

a)Hocalar: Fıkraların esas kahramanı olarak karşımıza çıkarlar. Hoca Abdullah (Nu: 1), Arap Hoca (Nu: 2), Hoca (Nu: 5, 11, 12,13), Mustafa Hoca (Nu: 9).

b)Hacılar: İslamiyet'in şartlarından sayılan hac ibadetini yerine getirenlere "hacı" denilmektedir. Hacılar, fıkralarda esas kahraman olarak görülür. Hacı Ahmet (Nu: 3), Köpekçinin Hacı Amca (Nu: 4), Hacı (Nu: 16).

c)İmam: Fıkralarda esas kahraman olarak rastlanır. (Nu: 6)

d)Tarikat Mensupları: Fıkralarda Bektaşilik tarikatına mensup kişiler yer alır. Karga Baba (Nu: 8), Bektaşî (Nu: 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132).

e)Evliya: Fıkralarda esas kahraman olarak görülmez. İsminden bahsedilir. (Nu: 14, 128)

f)Kadı: Fıkralarda esas kahramana yardımcı bir şahıs olarak yer alır. (Nu: 15).

g)Allah, Peygamber ve Halifeler: Fıkralarda esas kahraman olarak yer almazlar. Fıkralarda isimlerinden söz edilir. (Nu: 129, 130, 131)

İdareci tabaka- halk arasında geçenlerle ilgili fıkralarda şahıs kadrosu memur, politikacı, vali, kaymakam vs. kişilerdir.

a)Politikacı: Fıkralarda politikacılar esas kahraman olarak yer alır. Kimi fıkralarda ise isimlerinden yalnızca söz edilir. Reis vekili (Nu: 18), Süleyman Demirel (Nu: 19)

b)Memur: Fıkralarda memurlara esas kahraman olarak rastlanır. Mal müdürü (Nu: 20), vali (Nu: 21), kaymakam (Nu: 177).

Hayat hadiseleri ile ilgili fıkralarda şahıs kadrosu kapsamlıdır. Söz konusu fıkralarda yer alan kişiler yörede yaşayan halkın içinden kimselerdir.

a)Aile mensupları: yeğen (Nu: 24), annem (Nu: 29, 30, 31, 32, 33), gelin (Nu: 29), anam (Nu: 41) baba, oğul (Nu: 43, 83, 84, 160, 161), bacanak (Nu: 46), dedem (Nu: 80, 82, 107), babaanne (Nu: 82), eşim (Nu: 86, 93, 108), kaynana (Nu: 87, 88, 101, 105), gelin (Nu: 87, 88, 101, 105), nene (Nu: 156)

b)Adları belirtilerek fıkralarda yer alan şahıslar: Hasan Dede (Nu: 26), Osman Efendi (Nu: 31) Beyin Ali (Nu: 31) Ali'nin oğlu Recep (Nu: 31), Mustafa amca (Nu: 34), Ballıların İbrahim amca (Nu: 38), Süleyman amca (Nu: 39), Ülkü deyze (Nu: 39), Memet Efendi (Nu: 40), Dört Osman (Nu: 42), Haydar amca (Nu: 44), Salih amca (Nu: 45), Yaşar Hoca (Nu: 46), Deveci Ahmet (Nu: 46), Topal Durmuş (Nu: 48), Bahattinin İbraam (Nu: 50), Hatip Ali (Nu: 51), Gızlar Çavuş (Nu: 52), Ahmet dayı (Nu: 55), Hanım Ayşa (Nu: 55), Osman amca (Nu: 57), İsmail amca (Nu: 58), Meğme (Nu: 59), Şeytan Memet (Nu: 60), Deli Budduk (Nu: 63), Okkalı (Nu: 63), Efe Dayı (Nu: 64), Deli Ahmet (Nu: 69), Deli Hasan (Nu: 70), Mazhar Osman (Nu: 72), Tosun Ahmet (Nu: 73), Nazif abi (Nu: 76), Tahir (Nu: 78), Masalcı Amat (Nu: 79), Galender Veli (Nu: 79), Ölçeklerin Ali (Nu: 80), Neyzen Tevfik (Nu: 89, 90), Ayşa (Nu: 99), Mustafa amca (Nu: 109), Hacı Ahmetin Durmuş Ali (Nu: 110), Ömer Karakütük (Nu: 112), Peynircilerin Hacı Yahya (Nu: 146), General İbrahim (Nu: 148, 149), Halil Bayar (Nu: 150, 151, 152, 153, 154, 155), Kel Süleyman (Nu: 156, 157, 158, 159, 160, 161), Hacı Bekirler (Nu: 158), Iraz Yenge (Nu: 159), İngiliz Kemal (Nu: 162, 163, 164, 165), Kasap Kirli (Nu: 166, 167), Torum Hafız (Nu: 166), Goca Hüseyin (Nu: 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174), Kel Kavas (Nu: 175)

c)Meslekleriyle anılan şahıslar: Bayraktar Ali İhsan (Nu: 25), kahveci çırağı (Nu: 40), muhtar (Nu: 50, 51), tütün eksperı (Nu: 57), karcı (Nu: 62), esasçı (Nu: 66), kaveci Gozali (Nu: 67), hakim (Nu: 70, 102, 106), kaymakam (Nu: 109, 138, 177, 178), belediye başkanı (Nu: 111), davulcu (Nu: 112), komutan (Nu: 113), doktor (Nu: 115), memur (Nu: 162), peynirci (Nu: 168)

d)Hayvanlar: eşek (Nu: 27, 74, 75, 181), tosun gız (Nu: 33, 157, 169), gazlar (Nu: 41), köpek (Nu: 43, 165), civciv (Nu: 44), tilki (Nu: 47), at (Nu: 58), deve (Nu: 59, 113), enik (Nu: 76), tavşanlar (Nu: 77, 78), kedi (Nu: 114), inek (Nu: 116, 144,), karga (Nu: 179, 180)

e)Memleketleri, tarikatları gibi özel adlarla anılan şahıslar: Çingeneler (Nu: 65), yörük (Nu: 121, 122, 123), Tavaslı (Nu: 133, 134), Çallı (Nu: 133, 134,135, 136, 137, 139, 140), Babadağlı (Nu: 141, 142, 143, 144), Yahudi (Nu: 145), Göçmenler (Nu: 170), Akalanlılar (Nu: 176), Honazlı (Nu: 179, 180), Bozkurtlu (Nu: 182)

Yöre fıkralarında geçen mekân Denizli ili sınırları içindedir. Anlatılan olaylar, halkın günlük yaşatışını sürdürdüğü yerlerde geçer. Bu bakımdan mekân, gerçeklik niteliği taşımaktadır. Fıkralarda mekân; açık ve kapalı olarak incelenebilir.

a)Açık mekânlar: köy (Nu: 1, 13, 33, 48, 51, 57, 70, 79, 80, 92, 93, 98, 115, 122, 157), Kale (Nu: 2), yol (Nu: 10, 24, 83, 86, 127, 144), kahve (Nu: 11, 119), pazar (Nu: 15, 37, 65, 66, 107, 171, 173, 175), top sahası (Nu: 21), tarla (Nu: 27, 28, 34, 42, 74), yayla (Nu: 35, 41), bağ (Nu: 39), dağ (Nu: 47, 131), Beyağaç (Nu: 50), Tavas (Nu: 54), ağacın dibi (Nu: 55), Kaleiçi çarşısı (Nu: 60), Kuyucak yokuşu (Nu: 81), Denizli (Nu: 82), çeşme başı (Nu: 99), Antalya (Nu: 123), göl kenarı (Nu: 125), uçurumun kenarı (Nu: 130), İstanbul (Nu: 143), Babadağ (Nu: 146), Sarayköy (Nu: 150, 151, 153), Acıpayam (Nu: 177, 178), Honaz (Nu: 179, 180), Çivril (Nu: 181).

b)Kapalı mekânlar: hastane (Nu: 4, 68, 69, 71, 72), cami (Nu: 5, 6, 8, 12, 152), fırın (Nu: 18), askeriye (Nu: 25, 36, 84, 85, 113, 148, 149), maden ocağı (Nu: 26), ev (Nu: 29, 30, 31, 32, 52, 53, 88, 97, 101, 104, 105, 156), kahve (Nu: 40, 43, 172, 174), meyhane (Nu: 89, 90), dükkân (Nu: 22, 49, 91), bakkal (Nu: 63), kahve (Nu: 67), mahkeme (Nu: 102, 170), okul (Nu: 103), kilise (Nu: 133), banka (Nu: 147), belediye binası (Nu: 155).

Fıkralarda zaman unsurunun belli olduğu birkaç örnek verilebilir. İkinci dünya savaşı kıtlık zamanı (Nu: 26), 1960-1965 yıllarında (Nu: 53), 1950 yıllarında (Nu: 146), sene 1977 (Nu: 147), 1965 yılında (Nu: 172), 1800'li yıllar (Nu: 177).Bazı fıkralarda şahıs ve mekân kavramından yola çıkılarak belli zaman kavramları söylenebilir. 19 numaralı fıkroda Süleyman Demirel'in başbakan olduğu dönemde yaşanan bir olay anlatılır. Bu fıkranın yaşandığı zaman dilimi, şahıslardan yola çıkılarak belirlenebilir. Ancak fıkraların tamamına bakıldığında olayların geçtiği zaman dilimlerinin belirsiz olduğu görülür. Hocam bir gün dedi ki (Nu: 5), Ramazanda sigara içiyordum (Nu: 7), eskiden (Nu: 15, 24, 40, 61, 99, 118), Hacıya vardığın zaman (Nu: 16), vakti zamanında (Nu: 20), bir gün (Nu: 21, 66, 68, 71, 84, 85, 86, 94, 127, 155, 157, 158, 171), televizyonlar yeni çıktığı zaman (Nu: 29), yaz (Nu: 35), kurban bayramı (Nu: 48), akşamüzeri (Nu: 50), o zamanlarda (Nu: 52, 54), bizim buralarda önceleri (Nu: 62), bizim zamanımızda (Nu: 65), sabah (Nu: 74), gençliğinde (Nu: 93), kış gününde (Nu: 116), falan günü (Nu: 170), Ramazan ayında (Nu: 174), o zamanlarda (Nu: 179, 181), kiraz olduğu dönemlerde (Nu: 180).

3.2.1. Fıkra Tipleri

Türk edebiyatında sözlü veya yazılı gelenekte fıkralar bir tipe bağlı olarak anlatılır. Fıkra tipi, fıkranın ana kahramanıdır. Fıkralarda ana kahramanın yanında gündelik hayattan kişiler de yer alır. Fıkralardaki bu ikinci dereceden kişilere “alt tipler” adı verilir. Fıkra tipleri, yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak hususiyetlerini belli bir şahsiyet halinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirmiş tipler de olabilir (Yıldırım, 1999: 18). Fıkra tipleri konusunda Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu, Dursun Yıldırım’ın tasnifleri önemlidir.

Pertev Naili Boratav (1969), fıkra tiplerini iki gruba ayırır:

1. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar

- a. ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişiler
- b. özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişiler

2. Belli bir toplumluk tip

Saim Sakaoğlu (1992), fıkra tiplerini üç başlık altında toplar:

- 1. Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler
- 2. Sadece bir iki Türk ülkesinde bilinen tipler
- 3. Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler

Dursun Yıldırım (1999), fıkra tiplerini 7 grupta inceler:

- 1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler,
- 2. Zümre tipleri,
- 3. Azınlık tipleri,
- 4. Bölge ve yöre tipleri,
- 5. Yabancı tipler,
- 6. Gündelik tipler,

7. Moda tipler

Çalışmada Dursun Yıldırım'ın fıkra tasnifi örnek alınmıştır. Yörede anlatılan fıkralarda tek bir tipten söz etmek mümkün değildir. Fıkra metinleri tip bahsinde incelendiğinde her yörenin kendine ait bir tipi olduğu göze çarpar. Bu fıkraların ortak özelliği, anlatıldığı bölgede yaşayan ya da yaşamış kişilerle ilgili olmasıdır. Fıkralarda “fıkra tipi” olarak karşılaşılan birkaç karakterden bahsedebilir. Bu tipler fıkranın anlatıldığı bölgede yaşayan kişilerdir ve onların yaşantısından kesitler fıkra metni olarak anlatılır. General İbrahim, Halil Bayar, Kel Süleyman, İngiliz Kemal, Kasap Kirli, Goca Hüseyin, Kel Kavas karakterleri “fıkra tipi” olarak sınıflandırılır. Bu tipler, Dursun Yıldırım'ın fıkra tasnifine göre “Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler” grubunun “Mahalli tipler” kategorisinde değerlendirilir. Türk coğrafyasının belirli bölge ve yörelerinde tanınan bu tipler, sadece yöre halkı tarafından bilinmektedir. Bu tiplere bağlı olarak anlatılan fıkralar, zamanla Türk coğrafyasının tamamında tanınan ünlü fıkra tiplerine bağlanır (Yıldırım, 1999: 30).

General İbrahim, Buldan ilçesinde yaşayan, yalnızca bu bölgede tanınan bir tiptir. Askerliğini Kayseri’de yapmıştır. Yöre halkının anlattığına göre Türkiye’nin her yerinde askerlik anıları mevcuttur. Askerlik anılarını abartarak anlattığı için “mübalağacı” bir tip olarak tanınır. 148, 149 numaralı fıkralar General İbrahim ile ilgilidir.

Halil Bayar, Buldan’ da yaşayan bir fıkra tipidir. Halil Bayar’ın asıl adı Halil Şırlakoğlu’dur. Celal Bayar’a sevgisi yüzünden yörede Halil Bayar olarak anılır. Asıl mesleği dokumacılık olan Halil Bayar, içkiye olan düşkünlüğüyle bilinir. 150, 151, 152, 153, 154, 155 numaralı metinler Halil Bayar ile ilgilidir. Olaylar karşısında verdiği beklenmedik cevaplar ve kafiyeli sözleri ile tanınır. Mizahi özelliği buradan gelir. Yöre halkıda bu mizahi kişiliğine duyduğu sevgi dolayısıyla, ona dair her davranışı hoş karşılamakta, gülerek anlatmaktadır. Halil Bayar’ ait fıkra metinlerinin temelinde eleştiri, ders verme, eğlenme vardır. Örneğin 150 numaralı metinde, Buldan’dan Sarayköy’e giden fıkra tipi, cebindeki tüm parasını harcar. Buldan’a dönecek yol parası kalmaz. Bunun neticesinde kimsenin kendini nasihat vererek ya da alay ederek cezalandırmasına fırsat vermemek için kendi kendini cezalandırır.

“Gönül haddini bilecek

Halil Bayar Buldan'a yayan gidecek" (Nu: 150)

Yukarıdaki Halil Bayar' ait olduğu söylenen kafiyeli söz, tüm yöre halkı tarafından bilinmekte ve eğlenilerek anlatılmaktadır. Bu tipin mizahi özelliği, kendi kendisiyle dalga geçmesinden gelir. Bu tipte gülme unsuru, yöre halkının kendiyle kıyaslayıp üstün olduğunu düşünmesi ile sağlanmaktadır.

Kel Süleyman Kale'de yaşadığı bilinen, sadece bu yörede tanınan mahalli bir tiptir. Bu tip, "hazırcevap, nüktedan" kişiliğiyle tanınır. 156, 157, 158, 159, 160, 161 numaralı metinler Kel Süleyman ile ilgilidir. Olaylar karşısında verdiği beklenmedik cevaplar mizahi bir özellik kazandırır. Verdiği cevapların kafiyeli oluşu ise yöre halkının hafızasında kolayca yer etmesini ve sevilmesini sağlar. Bu eğlence içerikli, kafiyeli söz grupları, bu tip ile alakalı anlatılan fıkraların tamamında görülür.

"Pangolop deste deste

Yörürüm heste heste

Kızın adı boklanacağına

Ebi giymeyiverseydi meste" (Nu: 156)

"Sizin bu tarlanız gen

Ben süremem başkasına den

Burda bostan olmaz

Ağının kökünü yen" (Nu: 157)

Bu tipe bağlı fıkralardan alınan yukarıdaki örnekler, içerik olarak günlük yaşamın izlerini taşır. Fıkra metinlerinin tamamında bu özellik görülür. 156 numaralı fıkra, yöreye ait bir düğün âdeti olan geline "mest" olarak adlandırılan kıyafetin alınmaması ve bu yüzden düğünün ertelenmesi anlatılır. Bu metinde fıkra tipi, yöre için önem arz eden ancak pratik hayatta karşılığı bulunmayan bu âdeti mizahi bir dille eleştirir. Mizah bu kullanımıyla sosyal hayatı düzenleyen eleştirel bir bakış açıdır. Söylenmek isteneni muhatabının gözünde yumuşatarak, karşı çıkma eylemini engeller. Bunu da zekâsı ve yeteneği ile yapar. Kel Süleyman'a ait anlatılan fıkra metinlerinde bu

özellik görülür. Bu özelliği ile halkın söylemek isteyip te söyleyemediklerini mizahi bir dille anlatır. Bir nevi halkın sözcüsü durumundadır.

Kale ilçesinde tanınan diğer bir fıkra tipi de İngiliz Kemal'dir. İngiliz Kemal' de alkole düşkünlüğüyle bilinen nüktedan bir kişidir. 162, 163, 164, 165 numaralı metinler İngiliz Kemal ile ilgilidir. İngiliz Kemal, Denizli'de bir süre kahvecilik yapar. Mesleği itibariyle her gün onlarca yüzlerce insanla muhatap olması, onları tanınması hayat karşısında "kurnaz" olmayı öğretir. Bu tipe bağlı anlatılan fıkralarda kurnazlık teması ön plana çıkar. 162 numaralı fıkroda "kurnazlık" temalıdır. Fıkra kahramanı, kahveye sadece ısınmak için gelen memurları, sobanın içine fener koyarak oyalayıp çay içmelerini sağlar. Memurların yaptığı kurnazlığı, zekâsını kullanarak yine kurnazlık ile lehine çevirir. Bu tipe bağlı anlatılan bir başka fıkra örneğinde hayvan sevgisi görülür. 165 numaralı metinde, İngiliz Kemal'in köpeğine olan sevgisi anlatılır. Söz konusu fıkralar ders verme, eğlendirme işlevlerine sahiptir. İngiliz Kemal, yöre insanının sıradan olaylar karşısında vereceği tepkileri verdiği için halk tarafından sevilir.

Kasap Kirli, Kale'de yaşamış bir fıkra tipidir. Kasap Kirli'nin asıl adı Osman'dır. Yörede yaşayan zengin, sözü geçen bir ağadır. Fakir, muhtaç insanlara yaptığı yardımlarla, onları gözetip kollamasıyla tanınır. Fıkra metinlerinde bu özellikleri görülür. 166, 167 numaralı metinler Kasap Kirli ile ilgilidir. 166 numaralı fıkroda yoksul birine, para almadan yiyecek verdiği için yüceltilmekte, karşı komşusunun aynı davranışı sergilememesi alay konusu edilmektedir. Aynı biçimde 167 numaralı fıkroda yoksul birinin cenazesini kıldırmak istemeyen bir hocaya ders vermektedir. Zengin olmasına karşın, yoksulların yanında yer alması, onları koruyup kollaması ile ön plana çıkar. Aksi tavır sergileyenleri zekâsı ile mağlup duruma düşürür. Anlatıların mizahi yanı bu özelliklerden kaynaklanır.

Goca Hüseyin, Acıpayam yöresinde tanınan bir fıkra tipidir. 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174 numaralı metinler Goca Hüseyin ile ilgilidir. Bu fıkra tipinin bilinen en önemli özelliği "kurnazlık" tır. 168 numaralı metinde pazardan peynir alacakken, peynirin içinde bulunduğu deriye para ödememek için türlü hilelere başvurusu anlatılır. Peynirciyi kurnazlığıyla kandırıp, derinin gramajını arttıran tuzu silkeleyip, peyniri öyle alır. Kurnazlığıyla muhatabının karşısında galip konuma yükselir. 169 numaralı fıkroda da bir köylünün saflığından yararlanarak yaptığı kurnazlık anlatılır. Köylünün 500 liraya aldığı hayvanı, kurnazlığı ile 300 liraya satın alır. Bu köylünün

eleştirmesi gereken bir olay iken mizah, olayı eğlence statüsüne yükseltir. Söz konusu fıkra metinleri eğlenmek ve eğlendirmek işlevine sahiptir.

Babadağ'da bilinen fıkra tipi Kel Kavas'tır. Kel Kavas "açgözlü" bir tip olarak tanınır. Aç gözlülüğü kurnaz olmasını da sağlar. 175 numaralı metin Kel Kavas ile ilgilidir. Bu metinde kandırdığı şekerçi dükkânı sahibi ile aralarında geçen olay anlatılır. Olay, kurnazlığı ile çok az para karşılığında çok şey yemesidir.

Yörede belli özellikleriyle ön plana çıkmış ilçeler vardır. Söz konusu ilçelerde yaşayan insanlarla ilgili olduğu söylenen bu özellikler üzerinden fıkra metinleri oluşmuştur. Bu ilçelerle ilgili metinler çevre ilçelerde yaşayan insanlar tarafından anlatılmaktadır. Bu fıkralar Yıldırım'ın fıkra tasnifine göre "Bölge ve yöre tipleri" kategorisinde değerlendirebilir. Bu tipler, belli bir coğrafyada yaşayan insanları temsil eden ve yaşadıkları coğrafya ile adlandırılan tiplerdir. Tipin temel özelliği herhangi bir coğrafi ad ile anılması ve anıldığı coğrafyada yaşayan insanların özelliklerini taşımasıdır (Yıldırım, 1999: 31). Çal ilçesi bu anlamda önemlidir. Çal ilçesinde yaşayan insanlarla ilgili pek çok anlatma mevcuttur. Bu anlatmalar "Çallı tipi" olarak sınıflandırılan 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140 numaralı metinlerdir. Denizli yöresinin tamamında bilinen bu fıkralar, konuları bakımından Tavaslı-Çallı mücadelesine dayanır. 133 numaralı fıkra Tavaslı-Çallı ilişkisine değinir. Bir kargayı kovmayı başaramayan Tavaslı, Çallı'ya akıl danışır. Bu tip fıkralarda Tavaslı saf, iyi niyetli tip iken Çallı her daim uyanık, kurnaz, açgözlüdür. Denizli yöresinin tamamında "Çallı" tipi böyle bilinir. 134 numaralı fıkra yörenin en çok bilinen fıkralarının başında gelir. Bu fıkra Çal ilçesinde derlenmiştir. Tavaslı-Çallı mücadelesinde, Çallılara yakıştırılan özelliklere misilleme olsun diye uydurulmuş olabilir. Diğer fıkralarda Türkiye'nin başka yörelerine giden Çallıların özelliklerini yitirmedikleri anlatılır. Bu bağlamda "Çallı" tipi Denizli ilinin tamamında bilinen "yöre tipi" olarak tanımlanabilir. Çal ilçesinde yaşayanlara ait kişisel özellikler, ya da yakıştırmalar üzerinden böyle bir tip oluşmuştur.

Aynı biçimde Babadağ ilçesinde yaşayan insanlarla ilgili pek çok anlatma mevcuttur. Bu anlatılar, yörede yaşayan insanların "safılık" ları üzerine kuruludur. 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147 numaralı metinler Babadağlı tipiyle ilgilidir. 141, 142 numaralı fıkralarda Babadağlının olaylar karşısında verdiği cevaplar gülme etkisi yaratır. Bu cevaplarda Babadağlının safılıklarının yanında dünyada olup bitenlerden

bihaber oluşu da görülür. Bunda Babadağ'ın konumunun etkisi olabilir. Diğer ilçelere oranla Denizli il merkezine daha uzak bir yerde bulunan Babadağ ilçesi, iletişim ve ulaşımın yaygın olmadığı eski dönemlerde dış dünyaya yabancı kalır. Bunda ilçenin dağlık ve engebeli bir yerde kurulmuş olmasının etkisi de vardır. Dış dünya ile temasa geçmeyen yöre halkının, dünyada olup bitenlerden habersiz, saf halleri onlarla özdeşleşmiştir. Netice itibariyle bu tipe bağlı fıkra metinlerinde ana tema “safılık” tır.

Acıpayam ilçesi ise fıkra tipi olarak kategorize edilemeyen ancak fıkra tipi dışında da değerlendirilemeyen anlatılara sahiptir. 176, 177, 178 numaralı metinler Acıpayam ilçesinde yaşayan insanların özelliklerini konu edinir. Acıpayam'ın Akalan ilçesi delileriyle meşhurdur. Bununla ilgili mizahi sözlere rastlanır:

Her köyden bir tane Akalan'dan tuttuğunu getir.

Akalan'ın delisi Serinhisar'ın ayısı (Nu: 178)

Ayrıca bu metinlerde “safılık” temasının da ön plana çıktığı görülür.

Pintilikleriyle ön plana çıkan Honaz halkı da yine 179, 180 numaralı metinlerde yer alır. Fıkra tipi olarak sınıflandırılmaz. Fakat yöreye özgü bir özellik üzerinden türetildiği için bu başlık altında değerlendirilir.

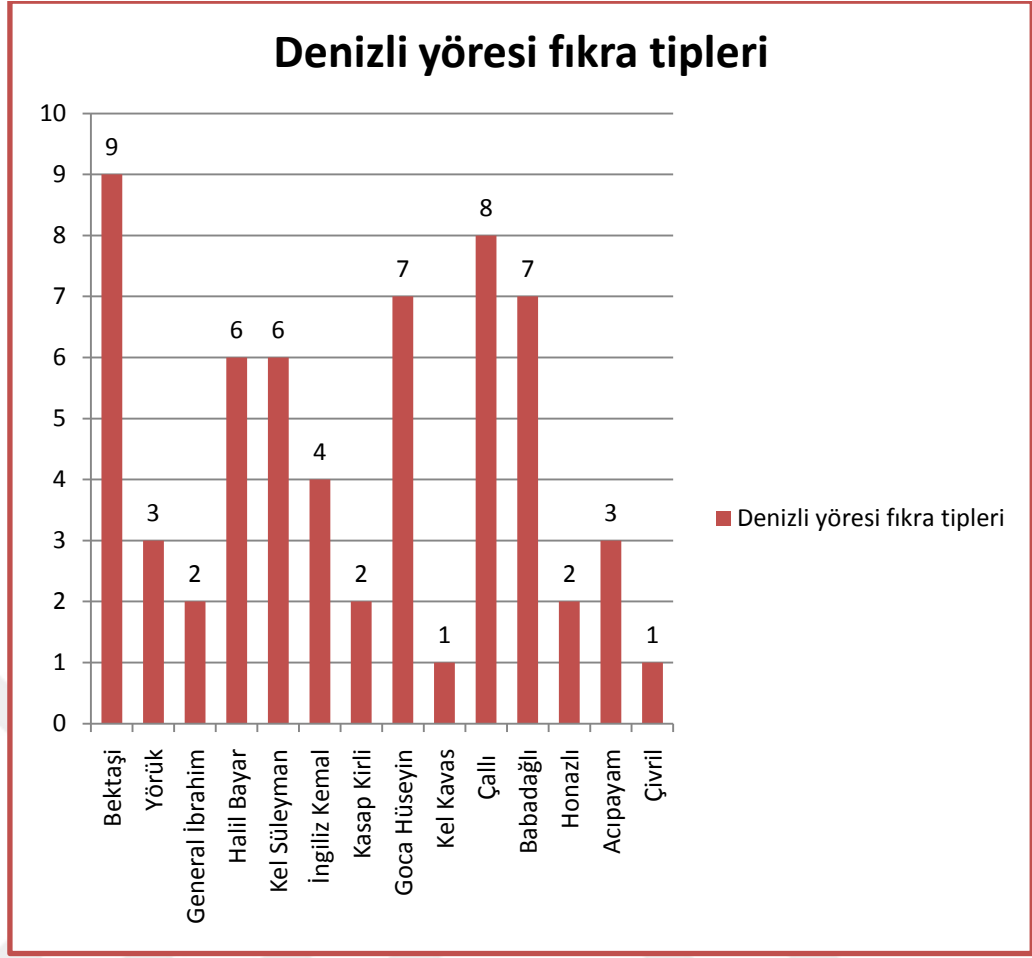
Denizli yöresinde “Sıpacı” olarak anılan Çivril' e neden “Sıpacı” denildiği 181 numaralı metinde yer alır. Uyanıklıklarıyla bilinen Bozkurt halkı 182 numaralı metinde yer alır. Çivril ile Bozkurt hakkındaki anlatımları da yine fıkra tipi kategorisinde değerlendiremesek de yöreye ait özellikler içerdikleri için burada değerlendirilir.

Yörede “Bektaşî, Yörük” gibi Türk coğrafyasında yaşayan hemen hemen herkesin bildiği tipler hakkında da fıkralar anlatılmaktadır. Özellikle eğitim seviyesi lise ve üzeri olan kaynak kişilerin, bu tiplerle ilgili fıkralar anlattığı görülür. Bunda eğitim, sosyal medya, sosyal çevre vb. etkenlerin etkili olduğu söylenebilir.

Bektaşî fıkraları, Dursun Yıldırım'ın fıkra tipi sınıflandırmasında “Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler” grubunda değerlendirilir. Bu grubun alt başlığı olan “Türk boyları arasında halkın ve zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler” kategorisinde kabul edilir. Bektaşî tipi, Türk halkı içerisinde dini inanç ve kanaatleri ile sünnî Müslümanlardan ayrılan zümreyi temsil eden tiptir. Tip herhangi bir kişiyi temsil etmemektedir. Zihniyet ve davranış olarak bir

zümreyi anlatır. Bu tipin bir kişi hüviyetinde görülmesinde, zümrenin ortak nitelikleri olması, bu nitelikleri benimsemeleri etkili olmuştur. Bektaşî tipi, Sünnilerin dini inanç ve uygulamalarındaki katılığına karşı hoşgörüyü temsil etmektedir (Yıldırım, 1999: 29). 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132 numaralı fıkralar, yörede Bektaşî tipiyle ilgili derlenen anlatılardır. Bu anlatılarda, İslamiyet'in ritüelleri mizahi bir dille eleştirilir. 125 numaralı fıkroda abdest alırken nereye dönmek gerekir sorusuna verilen cevap bu eleştirinin mizahi boyutudur. Bektaşî fıkralarında eleştiri konusu yapılan diğer bir konu ise dini kural ve yasakları uygulamaya çalışanlardır. 126 numaralı fıkroda, İslamiyet'in yasak koyduğu içkiyi toplumda denetleyen kadının, “erkeklerin ipek giymeme” yasağını çiğnediği görülür. Bektaşî, dinin kurallarını halka dayatan bu kurumları keskin zekâsı, mizahi üslubu ile eleştirir. Eleştirirken de güldürür. Bektaşî tipine bağlı diğer fıkralarda da Bektaşî'nin karşılaştığı durumlarda verdiği cevaplar mizah unsuru oluşturur. Bu fıkralarda temel işlev eleştiridir.

Yörük tipi, Yıldırım'ın fıkra tipi tasnifinde “Zümre tipleri” grubunda değerlendirilir. Yörük tipinin en temel özelliği, sadece temsil ettiği zümrenin özelliklerini taşımasıdır (Yıldırım, 1999:30). 121, 122, 123 numaralı fıkralar, yörük tipine bağlı anlatılardır. Yörükün olaylar karşısında verdiği cevaplar güldürü unsuru oluşturur. Bu fıkralarda yörük,” uyanık, zeki, işini bilen” bir tip olarak görülür. 121, 123 numaralı fıkralar bu tespiti destekler mahiyettedir. Denizli yöresi “Türkmen, yörük kültürünün” hâkim olduğu bir coğrafyadır. Yörük tipi başlığı altında değerlendirilen fıkra sayısı az olsa da diğer fıkralar içerisinde de yörük tipine ait özellikler taşıyan gündelik tiplere rastlanır.

Şekil 3. Denizli yöresi fıkra tipleri

Yukarıda değinilen fıkra metinleri dışındaki anlatmalar, herhangi bir fıkra tipine bağlanmadan anlatılan metinlerdir. Söz konusu metinlerde fıkra kahramanları yörede yaşayan insanlardır. Günlük yaşantı içinde karşılaşılan, birkaç kişinin aynı rolü paylaştığı, herhangi bir fıkra tipinin ön plana çıkmadığı anlatılardır. Bu fıkralardaki karakterler, Dursun Yıldırım'ın (1999) fıkra tipi sınıflandırmasında “Gündelik fıkra tipleri” grubunda değerlendirilir:

- a- Aile fertleriyle alâkalı tipler: Ana-baba, karı-koca, kaynana, çocuk, anne-çocuk vb.
- b- Mariz ve kötü tipler: Deli, hasis, cimri, pinti, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkıya, yankesici, bıçkın gibi.
- c- Sanat ve meslekleri temsil eden tipler: Ressam, şâir, doktor, avukat, hâkim, bezirgân, bakkal, kasap, molla, imam, kadı, asker gibi.

Yukarıda sayılan gündelik tiplere, yöre fıkralarında sıklıkla rastlanılır. Herhangi bir tipin öne çıkmadığı fıkralarda kahramanlar bu tipler iken, bir tipe bağlı anlatılan fıkralarda ise gündelik tipler, yardımcı kahraman rolündedir.

3.3. Dil ve Üslup Özellikleri

Alan Dundes, "Metin, Sözeloku ve Bağlam" adlı çalışmasında halkbilimi ürünlerini tanımlamak için kullanılmak üzere üç seviyeli bir tahlil yöntemi önerir. Buna göre bir halkbilimi ürünü; sözeloku, metin ve bağlam ölçütlerinden oluşmalıdır. Dundes'e göre sözeloku, türlerde fonemlerin ve morfeplerin oluşturduğu dildir. Kısacası bir türün sözelokusal özellikleri, dil ile ilgili özellikleridir. Aksan ve vurgu, ses perde yüksekliği, bağlantı yeri, ses tonlama, yansıma sesler yaygın olan sözel dokusal özelliklere örnek verilebilir (Çobanoğlu, 2012: 302). Çalışmanın "Dil ve Üslup" başlıklı bu bölümünde yöre fıkralarının sözelokusal özellikleri incelenmiştir.

Dil, fıkralarda kullanılan önemli bir araçtır. Yöre fıkralarında kullanılan dil şu özelliklere sahiptir:

- Fıkralarda kullanılan dil, yöre halkının konuşma dilidir. Bu nedenle fıkralarda Denizli ağız özelliklerinin pek çok özelliği görülür. Gan (4), yörü (10), azcık (24), uyandırıcıdı, uyandırmem (26), bamya kökleniyor (27), bakıp durur, gendini (29), yörüemeyo , gurulu, gırıldı (30), hödümenizi giyin (çizmenizi), halbisem, yağıp durur, elbisesinin ucunu çğner (32), yav, kızanlar (35), bağın hizmetini edelim, dağıdıverem (39), ulee, gocamen gazan, gahveci (40), 2 kg batlıcan çek (49), bereketleyiverdim (çekilmek) (52), 50 olicecek mi? (60), goca kız gocamış (61), galdırımış (63), davşan (78), guzu, guzu çok gıymatlı, yeyor, geliyor atınan, yecen mi?, yemecem, gara ciğer, bir doğram, oturup durur, datlı mı? (79), yokarı, iki dene guzu, aşam, oturup durur (80), cavurun motoru (81), ütüyor (yeniyor),çıkarcen (92), gızz gocan geldi mi?, Ayşa (99), cıbılsın (bir şeyin yok) (101), goca karı, boşanecem, boşayecem, dayanamıyom, deyze (106), kakı (patlıcan kurusu) (107), len (109), İbraam (110), aşam olunce (112), kız Anşa (122), duramayacam (134), nedecen laa (137), azcık da (138), gideken goca Durmuş, eyi, yoklanıyor (Üzerini kontrol etmek), Memet, döncek, arkadeş, gidemeyecem (143), gitcez, gemiylen, yapacem, gönün (gömlek) (148), goca garın, sarın, garışmam kaçarsa (160), detten (ezanı güzel okuyan biri), görük bit (161), verecsen, garın (166), hasteyin, galan (167), beygir, duz, guruş, silkelem, bazarlık,

gavgabışmış (168), şafanan, bakelim(169), bandırcez (183) gibi fıkralardan pek çok örnek verebiliriz.

- Olaylar kısa, yalın, anlaşılabilir bir dil kullanılarak anlatılır.

3.4. Anlatıcı/ Dinleyici Çevresi

Alan Dundes, halkbilimi ürünlerini tanımlamak ve incelenmek için metin (text), sözeldoku (tekxture) ve bağlam (context) kavramlarıyla adlandırdığı üç seviyeli bir tahlil yöntemi önerir. Bu kavramlardan birini ele alarak herhangi bir türü tanımlamanın ya da incelemenin mümkün olmadığını ileri sürer. Buna göre bir halkbilimi ürünü; sözeldoku, metin ve bağlam ölçütlerinden oluşmalıdır. Bu kavramlardan bağlam Dundes'e göre "Bir folklor ürününün bilfiil içinde yer aldığı son derece özel sosyal durumudur." Bağlamı derlemenin önemi özellikle fıkralarda açıkça görülür. Bağlamına dair bilgi bulunmayan fıkraların varyantları, yayılma yolları, hangi kökten geldiği, alt türleri hakkındaki bilgiler yetersiz olabilir. Bağlamsal yapıyı oluşturan en önemli iki unsur; fıkrayı anlatan kişi (anlatıcı), fıkrayı dinleyenler (dinleyici) (Çobanoğlu, 2012: 304-305).

Sözlü kültür ortamı ürünlerinin anlatıcılarına türlere göre farklı adlar verilmiştir. Destanları icra eden, anlatan kişiler “destancı” ya da anlattığı destanın adıyla “Manasçı” ya da “Şair, Bahşı, Aşık, Jıray, Akın” gibi adlarla ifade edilmiştir. Halk hikâyesi icra eden, anlatan kişilere “hikâyeci âşık”, “âşık”, “Meddah” gibi adlar verilmiştir. Mit, efsane, fıkra gibi türleri icra eden, anlatan kişiler ise sadece “anlatıcı” adıyla bilinmektedir (Arslan, 2008: 86). Anlatıcı ve dinleyici grubu, özellikle fıkra incelemelerinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle anlatıcının kimliği ile dinleyici grubunun kimliği fıkra metni ve sözeldokusu üzerinde hayati bir öneme sahiptir (Çobanoğlu, 2012: 306). Bu çalışmada anlatıcı ve dinleyici grubunun cinsiyeti kritik bir faktör oluşturmuştur. Fıkra metinleri, kadın dinleyici grubu ile erkek anlatıcı grubu arasında soru-cevap yöntemi kullanılarak yapay bağlam ortamında derlenmiştir. Derleme safhasında anlatıcı grubu çoğunlukla erkek, dinleyici grubu ise kadındır.

Anlatıcılar ve Fıkraların Anlatıcılara Göre Dağılımı					
Toplam Anlatıcı Sayısı	Derlenen Fıkra Sayısı	Erkek Anlatıcı Sayısı	Kadın Anlatıcı Sayısı	Erkek Anlatıcılardan Derlenen Fıkra Sayısı	Kadın Anlatıcılardan Derlenen Fıkra Sayısı
60	183	56	4	173	10

Şekil 4. Anlatıcılar ve Fıkraların Anlatıcılara Göre Dağılımı

Anlatıcı grubunun erkek, dinleyici grubunun kadın oluşu çeşitli zorluklar çıkarmıştır. Özellikle cinsel temalı fıkralarda anlatıcı, dinleyici grubunun cinsiyetinden dolayı fıkrayı sansürlemek zorunda kalmıştır. Çoğunlukla da anlatıcı, dinleyicinin cinsiyetinden dolayı fıkra anlatmaktan kaçınmıştır. Anlatıcı, fıkroda komik unsurun açık saçıklıkla vurgulandığını, açık saçıklığın sansürlenmesi halinde komik unsurun ortadan kalkacağını belirtmiştir. Dinleyici grubunun kadın, anlatıcı grubunun erkek oluşu, eldeki fıkra metinlerinin nitelik ve niceliklerini belirlemiştir. Bu perspektifte bağlam, fıkra çalışmalarında hayati bir öneme sahiptir.

3.5. Fıkraların Mizah Kuramlarına Göre Değerlendirilmesi

Geleneksel mizah kuramları içinde en çok kabul gören üstünlük kuramıdır. Bu kurama göre gülmenin altında yatan temel kendimizi başkalarıyla kıyasladıktan sonra kendimizi üstün görme halidir. Bu kuram perspektifinde yöre fıkralarına baktığımızda fıkra kahramanlarının kendilerini muhataplarıyla kıyasladıkları ve kendilerini daha üstün gördükleri tespit edilir. Bu bağlamda değerlendirilen fıkra metinlerinde söz konusu olan üstünlük duygusunun gülmeye sebep olduğu görülür.7, 9, 11, 13, 18, 19, 22, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 47, 49, 52, 58, 62, 68, 69, 71, 73, 74, 82, 88, 93, 94, 109, 113, 114, 119, 122, 126, 127, 128, 129, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141,

142, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 162, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 179, 180, 181 numaralı fıkralarda gülmenin nedeni üstünlük kuramı ile açıklanabilir.

Bayraktar Ali İhsan amca bir gün askere gitmiş. Askerde bölüm komutanı: “Sen kalk! Say bakalım komşuları!” demiş. Ali İhsan amca: “Önümüz Abdalların İraz Nene, yanımızda Tutuk Memiş Dayı, güneyde Kemal Dayı var.” Komutan çok sinirlenmiş “Otur lan dangalak!” demiş. Yanındaki askeri kaldırmış: “Say oğlum komşuları!” demiş. Asker: “Suriye, İran, Irak, Yunanistan diye saymış. Komutan: “Adam nasıl saydı komşularımızı gördün mü?” diye Ali İhsan amca’yı azarlamış. Ali İhsan amca: “Efendim, bu adam kendi komşularını saydı ben kendi komşularımı saydım. Ben nerden bileyim bunun komşularını!” diye cevap vermiş. (Nu: 25)

Yukarıdaki fıkra Bayraktar Ali’nin komutanının sorusunu yanlış anladığı görülür. Bayraktar Ali, komutanına verdiği cevapla “saf, aptal” konumuna düşer. Lakin Bayraktar Ali, komutanına verdiği cevapla düştüğü bu durumdan kurtularak üstün duruma geçip, gülmeye neden olur.

Bir kayınvalidenin tek bir oğlu varmış. Oğlan gelini eve getirmiş. Gelin gelince kaynana başlamış "Bak gelin bende üç türlü hal vardır. Çiçek kulağında duruyorsa çok sinirliyimdir. Çiçek yakamda olursa orta halliyimdir. Çiçek elimde olursa en iyi halimdir. Bana ona göre davran!" demiş. Gelin altta mı kalır "Bak kaynana! Ben de bir türlü hal vardır. Bacak bacağa çakarım, sigaramı yakarım, senin elindeki çiçeğin nerede olursa olsun ben keyfime bakarım!" demiş. (Nu: 88)

Yukarıdaki fıkra kaynana ile gelinin mücadelesi söz konusudur. Eve gelin gelen kız, kaynanası karşısında güçsüz durumdadır. Kaynanasının üstünlük kurma çabası karşısında gelinin sessiz kalması beklenmektedir. Ancak gelin keskin zekâsı ile verdiği cevapla kaynanasına karşı üstün duruma geçer. Bu üstünlük duygusu gülmeye neden olur.

Babadaglı’nın biri ineğiyle beraber yolda araç bekliyormuş. İneğini yolun kenarına bağlamış. Gelen giden araçlara el kaldırıyormuş. Aracın bir tanesi durmuş. Babadağlı “İneğim de var.” demiş. Adam: “Nasıl yapalım?” diye sorunca Babadağlı: “İneği aracın arkasına bağlayalım.” demiş. Adam: “Aracın hızına yetişebilir mi?” diye sormuş. Babadağlı: “Ben onu eğittim, yavaş sürmene gerek yok.” demiş. Yola çıkmışlar. Adam aracı normal hızında sürerken aynadan bakmış. İnek araçla birlikte

koşuyormuş. Adam aracın hızını arttırıp tekrar bakmış. İnek yine araçla birlikte zorlanmadan geliyormuş. Adam hızını biraz daha arttırınca inek artık dayanamaz olmuş. Aynadan bakmış, ineğin dili dışardaymış. Babadağlıya “Senin inek yoruldu. Dili dışarda.” demiş. Babadağlı: “İnek ne tarafta?” diye sormuş. Adam “İnek sol tarafta.” deyince Babadağlı “İnek seni sollayacak, yol istiyor.” demiş (Nu: 144)

Yukarıdaki fıkrada Babadağlının kıvrak, keskin zekâsıyla sağladığı üstünlük durumu söz konusudur. Babadağlı, ineğini hız konusunda eğitmiş, bu konuda da ineğine güvenmektedir. Araç sahibi, ineği hız konusunda zorlayıp Babadağlı’ ya karşı üstün duruma geçmek istemektedir. Ancak Babadağlı keskin zekâsı ile verdiği cevapla araç sahibine karşı üstün duruma geçmiştir. Bu üstünlük duygusu gülmeye neden olmaktadır.

Fıkra metinlerinde yer alan kahramanların üstünlük durumlarından kaynaklanan gülme durumunun yanında fıkranın anlatıldığı ortamda kazandığı üstünlük hali de gülmeye neden olur. Anlatılan fıkra metninde, fıkra kahramanının düştüğü zor durum fıkra dinleyicisinde üstünlük hali hissettirir. Fıkra dinleyicisi, fıkra kahramanının düştüğü zor duruma düşmediği için kendini şanslı hisseder. Bu durum gülmeye neden olur.

. Köyde Hasan Dede diye yaşlı bir amca varmış. Bu amca da çalışmaya gitmiş. Çalışmaya giden gençler: “Amca, sen bizim işimize yaramazsın!” demişlerse de Hasan Dede: “Sizin çorabınızı yıkarım, çamaşırınızı yıkarım beni çıkarmayın!” deyince gençler ses etmemiş çalışmaya başlamış. Hasan Dede, akşama kadar yemek yapar, bulaşık yıkar, çamaşır yıkarmış. Yaşlı olduğu için yorulur, erkenden uyuza kalırmış. İşçiler genç olduğu için erken uyumaz geç saatlere kadar kâğıt oynarlarmış. Aralarında muzip insanlar çok olduğundan Hasan Dede uyumaya başladığı zaman Hasan Dedeyi dürtmeye başlarlarmış: “Hasan Dede Hasan Dede kalk hele kalk.” Hasan Dede uyanır “Ne var oğlum?” diye sorarmış. Gençlerden biri: “Ali var ye seni uyandıracaktı ben engel oldum.” dermiş. Hasan Dede: “Vay Allah razı olsun oğlum senden.” der kafayı vurur yatarmış. Horlamaya başlayınca bu sefer gençlerden bir başkası: Hasan Dede Hasan Dede. Hasan Dede uyanır yine “Ne var oğlum? diye sorarmış. Gençlerden bir başkası: “Memet var ya Hasan Dedeyi uyandırelim, dedi. Ben uyandırmen yatsın, dedim.” dermiş. Hasan Dede buna sevinir “Vay sağ olasın oğlum.” der tekrar uyurmuş. (Nu: 26)

Yukarıdaki fıkrada, fıkra dinleyicisi Hasan Dede'nin durumuna düşmediği için kendini daha zeki olarak görür. Fıkra dinleyicisinin hissettiği bu üstünlük duygusu gülmesine neden olur. Yöre fıkraları içerisinde üstünlük kuramına göre değerlendirebileceğimiz pek çok fıkra metni mevcuttur. Bu kuram bağlamında değerlendirebileceğimiz fıkra metinlerinin hepsini burada teker teker vermeye gerek duymadık. Üstünlük kuramı perspektifinde değerlendirebileceğimiz birkaç fıkra metnini burada inceleyip, söz konusu kuram ekseninde gördüğümüz diğer fıkra metinlerinin numaralarını vermeyi uygun gördük.

Rahatlama kuramının temelinde, tehlikeli bir şeyin ortadan kalkmasından duyduğumuz sevinç yatmaktadır. Karşılaştığımız kötü duruma kayıtsız kaldığımızda ya da ondan bize zarar gelmeyeceğini anladığımızda bir rahatlama duygusu meydana gelir. Bu duygu gülmeye neden olur. Burada içinde bulunulan huzursuz durumdan birdenbire kurtulup eğlenceli bir ruh haline geçme söz konusudur. Bu kuram ile açıklanabilecek yöre fıkraları mevcuttur.1, 2, 4, 8, 10, 14, 15, 23, 24, 34, 37, 46, 48, 50, 51, 55, 56, 57, 59, 67, 70, 76, 79, 80, 81, 87, 91, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 115, 123, 143, 165, 182 numaralı fıkralarda gülmenin nedeni söz konusu kuram ile açıklanabilir.

Çocuklar bir gün yolda karga bulmuşlar. O bana ver, o bana ver diye çekiştirirken gövdesi birinde başı birinde kalmış. Adamın birisi de gelip karganın gövdesiyle başını birleştirmiş. Bu yüzden de ona Karga Baba demişler. Karga Babanın methini duyan insanlar, müridi olmuşlar. Bir gün Karga Baba namazdayken osturmuş. Osturunca abdest bozuluyor. Karga Baba namaza hala devam edince cemaat dağılıyor. Selam verince bakıyor arkasına kimse kalmamış. Bir tek derviş Memet kalmış. Karga Baba: "Derviş Memet bak oğlum bir karga için buraya toplananlar bir osturukla dağılır." demiş. (Nu: 8)

Yukarıdaki fıkrada bir müridin etrafında toplanan insanların bir sebebe bağlı olarak dağıldığı anlatılmaktadır. Namazın kılındığı esnada, namaza önderlik eden müridin namaza yakışmayacak bir davranış sergilemesi fıkrayı dinleyenler üzerinde gergin bir hava yaratmaktadır. Fıkranın sonunda Karga Baba'nın verdiği cevap bu gergin havayı dağıtarak dinleyenler üzerinde rahatlama etkisi yaratarak gülmeye neden olmaktadır.

Ahmet Kundak diye birisi varmış. Bu yıllar evveli kamyon şoförüymiş. Yolda giderken bir bakmış karşıda trafik var. Şimdi geçse ehliyeti yok, ceza yiyecek. Arabayı polislerin önünde çekmiş. Kamyondan inip başlamış namaz kılmaya. Kılıyor selam veriyor, kılıyor selam veriyor. Polis beklermiş başında. Ne zaman bitecek diye. En son polisler: “Ya dur gayri ne namazı kılıyon deyiver ondan sonra kıl?” Ahmet Kundak: “Trafik namazı!” demiş. Polisler: “Tamam yörü git ceza kesmiyoz.” demişler. (Nu: 10)

Yukarıdaki fıkrada ehliyeti olmadan yola çıkan ve bu durumda trafik polislerine yakalanan bir kişi vardır. Bu durum fıkrayı dinleyenler üzerinde gergin bir hava yaratır. Ancak fıkra kahramanının keskin zekâsı ile verdiği cevap, dinleyenler üzerinde rahatlama etkisi bırakır. Bu rahatlama duygusu gülmeye neden olur.

Eskiden ulaşım için hayvanlar kullanılmış. Kale ile köyün arası 5 km falanmış. O zamanlarda asfalt masfalt yok tabi. Bağlıktan bağlıktan hayvanlarla gidilmiş. O zamanlarda canavar da çokmuş. İki arkadaş yürürken karşılarına canavar çıkmış. Canavarlar ulumaya başlamış: “Uuuuuuuuu uuuuuuuuu.” diye. Adamlardan birisi: “Ulen yeğen canavarlar var kendini topla!” diyerek yanındakini uyarmış. Diğeri: “Sen hiç korkma emmoş, ben boş deelim!” demiş. “Eh o zaman azcık ferahladım” diyor ötekisi. Neyse canavarlardan kurtulup köye yakınlaşınca “Yeğen, hiç korkma ben boş deelim dedin neyin vardı senin?” diye adam sormuş. Diğeri: “Hiç kullanılmamış çetmem vardı.” demiş. (Çetme: testere şeklinde ufak bir şey) Canavar gelse onunla netcen? Hiç hava! (Nu:24)

Yukarıdaki fıkrada iki kişinin dağ başında ıssız bir yolda yalnız başlarına yolculuk ederken etraftan duydukları seslerden korkup konuşmaya başlamaları anlatılır. Bu durum fıkrayı dinleyenler üzerinde gergin bir hava yaratmaktadır. Etraftan gelen ürkütücü sesler neticesinde ne ile karşılaşacakları bilinmeyen bu iki kişinin yarattığı gergin ortam fıkranın sonunda verilen cevap ile yerini rahatlama duygusuna bırakır. Bu rahatlama duygusu gülmeye neden olur.

Rahatlama kuramı ekseninde değerlendirilen fıkra metinlerinde fıkrayı dinleyenlerin rahatlama neticesinde meydana gelen gülme çeşidine yukarıdaki örneklerde değindik. Söz konusu kuram bağlamında değerlendirilen fıkra metnlerinin bir kısmında fıkra kahramanlarının rahatlama duygusu, gülmeye neden olur.

Kahveci Goz Ali, garsona dışardan bağıryormuş: “Bir şekerli, bir orta, bir sade. Eskiden kahve kül ile pişirilirmiş. Goz Ali, cezveye sürttükçe “Üç deyyuzu bir araya getiremedim!” dermiş. (Nu: 67)

Yukarıdaki fıkrada kahve işleten Gozali, kahveye gelen müşterilerden üçünün farklı özellikte kahve istemesi sonucu gergin bir ruh hali içerisine girmiştir. Bu gergin ruh hali sonucunda fıkra kahramanı Gozali'nin verdiği cevap kendini rahatlatmaktadır. Bu rahatlatma fıkra dinleyicisi üzerinde de rahatlamaya neden olmakta ve gülme gerçekleşmektedir (Şahin, 2010: 266).

Uyumsuzluk kuramı gülmenin düşünce ve mantık yönüne dayanır. Kainatta var olan her şeyin kendi içinde bir kalıbı ve düzeni vardır. Bu kalıp veya düzeni bozan ya da aksatan mantıkla bağdaşmayan bir durum gerçekleştiğinde gülme meydana gelir. Burada kompleks bir durumda ya da nesnede meydana gelen uygunsuz durum söz konusudur.3, 5, 6, 12, 16, 17, 20, 21, 27, 28, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 53, 54, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 72, 75, 77, 78, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 92, 95, 100, 103, 107, 116, 117, 118, 120, 121, 124, 125, 130, 131, 132, 138, 146, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 170, 172, 177, 178, 183 numaralı fıkralar uyumsuzluk kuramına göre açıklanabilir.

Çal'a kaymakam gelmiş. Millet kaymakamın ne olduğunu pek bilmediği için merak edip toplanmış. O arada Çal'a ormancı da gelmiş. Millet, ormancıyı görünce kaymakamı bırakıp ormancının etrafına toplanmış. Ormancı da kaymakamın yanında sıkılıp bozarmış. Yaşlı bir teyze, değneği alıp gelmiş. Kaymakamı şöyle bir dürtüp “Ay oğlum azcık daha okusaydın da ormancı olsaydın ya sen.” demiş. (Nu: 138)

Yukarıdaki fıkrada yaşlı bir teyzenin kaymakamlık ile ormancılık mesleklerini karşılaştırması söz konusudur. Bu karşılaştırma neticesinde yaşlı teyze, ormancılık mesleğinin kaymakamlıktan üstün olduğu kanaatine varıp, kaymakama nasihat etmektedir. Toplumsal algıya ters düşen bu kanaat gülmeye neden olmaktadır.

Keçi sürüsü varmış. Tekenin biri, keçinin birinin üstünden inip diğerine biniyor birinden inip diğerine biniyormuş. Köylülerden biri, sürüyü görünce tekeyi fark edip çobanı yanına çağırmış: “Şu teke kaç paraysa alalım.” demiş. Tekeyi alıp köylünün hayvanını tohumlamak için köye götürmüşler. Teke, birkaç sene önüne gelen keçiyi halletmiş. Zamanla günde tek keçi yapmaya başlamış. Köylüler merak etmiş tabi

“Tekeye nazar mı değdi ne oldu?” diye sormuşlar birbirlerine. Köylülerden biri durumu sormak için çobanı çağırmış. Çoban gelince “Sorma ya bu teke günde teke düştü!” diye dert yanmışlar. Teke ayağını çobana uzatmış. Tekenin dilinden anlayan çoban, tekenin ne dediğini söylemiş: “Valla devlet memuru oldum mesai yapmıyorum artık!” Bu ülkenin tekesi bile memur olunca çalışmıyor. (Nu: 17)

Yukarıdaki fıkrada, bir hayvan üzerinden devlet bünyesinde çalışıp görevini suiistimal eden devlet görevlileri eleştirilmiştir. Tekenin sahibine verdiği cevap, toplumsal etik kurallarıyla bağdaşmamaktadır. Bu durum gülmeye neden olmaktadır.

Sonuç olarak yöre fıkralarını geleneksel üç mizah kuramına göre değerlendirdiğimizde tek bir mizah kuramının geçerli olmadığı görülür. Fıkraların üç mizah kuramına da malzeme oluşturduğu tespit edilir. İncelediğimiz 183 fıkradan 64 tanesinin üstünlük kuramına göre 45 tanesinin rahatlama kuramına göre 74 tanesinin de uyumsuzluk kuramına göre değerlendirmeye çalıştık.

Şekil 5. Yöre fıkralarının mizah kuramlarına göre sınıflandırılması

3.6. Fıkralarda Söz ve Hareket Komîğine Bağlı Unsurlar

Hareket komîği; yineleme, tersine çevirme, yanılmaca, eskinin yeniye aktarılması olarak belirlenen davranışlardan oluşur. Hareket komîğinin esasını oluşturan mekanik düzen duygusu içinde hareket etme, yöre fıkralarında görülmez. Bu komîğin tek başına güldürü unsuru oluşturduğu fıkralara yörede az rastlanır. 3, 9, 16, 27, 28, 54, 58, 64, 68, 80, 82, 83, 84, 92, 93, 98, 113, 119, 133, 140, 147, 155, 162, 175, 181 numaralı fıkralar hareket komîğine dayalıdır.

Denizli'nin Çivril ilçesinde düğün varmış. O zamanlarda elektrik yok, gece lambası, çırağla idare ederlermiş. Adamlar yemişler, içmişler, eğlenmişler vakit gece yarısı olunca karanlık basınca alkol alınca herkes kafayı bulmuş. Oradan köylü Mehmet Ağa "Gidin damdan bir oğlak alın kesin de yiyelim." demiş. Gidip bir oğlak tutup orada kesip yemişler. Sabahleyin damın sahibi gidip bakmış ki eşeğin yavrusu sığa kayıp. Millet keçi diye sığayı kesip yemiş. O yüzden Çivril'e sığacı derlermiş.(Nu: 181) Burada komik unsurun harekete bağlı olduğu görülür.

Yöre fıkralarında hareket ve söz komîğine dayalı unsurlar birlikte bulunur.8, 10, 11, 12, 13, 15, 33, 34, 35, 38, 39, 41, 44, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 61, 65, 66, 76, 77, 78, 89, 94, 104, 105, 114, 115, 118, 122, 128, 132, 141, 143, 144, 145, 148, 149, 150, 153, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 179, 180, 182 numaralı fıkralarda söze ve harekete dayalı iki yönlü komik vardır.

*Karganın gagası kırmızıymış. O zamanlarda Honaz' da ergen iyi yetişiyormuş. (Ergen: kırmızı bir meyve.) Karga, ergen dalına konup uçarken Honazlı bunu görmüş. Karganın gagasını ergen sanmış. "Eyvah ergenemi çaldı!" diye kargayı Honaz dağına kadar kovalamış. Karga Honaz dağından aşip bir köye sığınmış. Bakmış Honazlı peşini bırakmamış. Daha sonra bir camiye girmiş. Honazlı karganın camiye girdiğini görünce "Sülalemin girmedığı yere girdin affediyorum seni." deyip karganın peşini bırakmış. (Nu: 179)*Burada komîği oluşturan unsurlardan sözün ve hareketin birbirini tamamladığı görülür.

Söze dayalı komîğe yöre fıkralarında sıkça rastlanır. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 40, 42, 43, 45, 46, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 79, 81, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 125, 126,

127, 134, 136, 137, 138, 139, 142, 152, 154, 156, 157, 159, 160, 161, 163, 164, 172, 173, 174, 177, 178, 183 numaralı fıkralar söz komiğine bağlıdır.

Çerçilerin Kel Süleyman'ın oğlu sık sık okuldan kaçarmış. Öğretmen her seferinde eve haber salarmış. Bir defa değil, iki defa değil Kel Süleyman'ın iyice canı sıkılmış. Oğlunun kaçtığı bir gün oğlunu kulağından tutmuş okula götürmüştü. Öğretmen şişman, koca göbekli biriymiş. Oğlunu öğretmene teslim ederken başlamış:

"Alıp geldim goca garın

İstersen arkana sarın

Ben vazifemi yaptım

Garişmam kaçarsa yarın" (Nu: 160) Burada komik söz temeline dayalıdır.

İncelediğimiz 183 fıkradan 25 tanesinde hareket komiği söz konusudur. 55 tanesinde hareket ve söz komiğinin birlikte kullanıldığı görülür. 103 tanesinde ise söz komiği vardır. Sonuç olarak yöreye ait fıkralarda komiğin söze dayalı olduğu görülür. Hareket komiğe dayalı davranışların, söz komiğine dayalı fıkralarda tamamlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Hareket komiğinin ise tek başına güldürü unsuru oluşturduğu örneklere çok az rastlanır.

SONUÇ

“Denizli Yöresinde Geleneksel Mizah Kültürü” başlığını taşıyan çalışmamızda yöreden 188 mizahi anlatı derlenmiştir. Derlenen yüz seksen sekiz mizahi anlatıdan yüz seksen üçü mizah türlerinden fıkra kapsamında sınıflandırılmıştır. Söz konusu fıkralar yöre halkının dini inançları, ahlaki değerleri, sosyal ilişkileri gibi günlük yaşantısının sınırlarını çizen değerleri barındırdığı, yöre halkını ve yöre insanını yansıttığı için geleneksel fıkra türü olarak değerlendirilmiştir.

Öncelikle çalışmamızın giriş bölümünde araştırmanın konusu ve alanı, amacı, kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde mizahın tanımı yapıp mizah ve gülme arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Mizahın kuramsal çerçevesi çizilip, bir sanat alanı olarak mizahı yaratan unsurlar üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde son olarak mizah kaynaklı edebi türlerden mizahi şiir, mizahi hikâye ve fıkra türleri ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise mizahın Türk kültüründe ki tarihî seyri anlatılmıştır. Mizah üzerine yapılan çalışmalar, Türkiye’de ve Denizli’de olmak üzere ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise derlenen 183 fıkra tahlil edilmiştir. Fıkralar; şekil ve muhteva özellikleri, dil ve üslup özellikleri, anlatıcı ve dinleyici çevresi bakımından incelenmiştir. Fıkralar şekil özellikleri yönünden incelendiğinde yöreye ait anlatım ve ağız özellikleri taşıdığı tespit edilmiştir. Kimi eşyaların, mesleklerin, olayların yöre insanının anlayabileceği özel adlandırmalar taşıdığı, fıkralarda konuşulan dilin yine yöre halkının anlayabileceği ağız özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Fıkralarda karşılıklı konuşmalara sıkça yer verildiği, olayın fıkra anlatıcısı tarafından kahramanın ağzından anlatıldığını belirlenmiştir. Fıkralarda nüktelerin çoğunlukla manilerle sağlandığı görülmüştür.

Fıkralar muhteva özellikleri yönünden incelenirken konularına göre tasnif edilmiştir. İnanç ve itikatlar ile ilgili sekiz fıkra, İdareci tabaka-halk arasında geçenler ile ilgili yirmi beş fıkra, hayat hadiseleri ile ilgili yüz elli fıkra tespit edilmiştir. Hayat hadiseleri konulu fıkralar; saflık, abartma, cimrilik, açgözlülük, sarhoşluk, kurnazlık, misafirperverlik, adabı muaşeret dışı davranışlar, hayvan sevgisi, meslekler, delilik, askerlik, evlilik, cinsellik olarak tematik gruplara ayrılmıştır. Bu fıkralarda “saflık, kurnazlık, cinsel” temaların ağırlıkta olduğunu görülmüştür. Muhteva özelliklerinde fıkraların şahıs kadrosu, yer ve zaman kavramlarına da değinilmiştir. İnanç ve İtikatlarla

ilgili fıkraların şahıs kadrosu “Allah, Peygamber ve Halifeler, hoca, hacı, imam, tarikat mensupları, evliya, kadı” gibi kişilerden oluşurken idareci tabaka-halk arasında geçenlerle ilgili fıkraların şahıs kadrosunun “politikacı, memur” gibi kişilerden oluştuğu görülmüştür. Hayat hadiseleri ile ilgili fıkraların şahıs kadrosu “aile mensupları, adları belirtilerek fıkralarda yer alan şahıslar, meslekleriyle anılan şahıslar, hayvanlar, memleketleri, tarikatları gibi özel adlarla anılan şahıslar” olarak belirlenmiştir. Fıkralarda mekânın gerçeklik niteliği taşıdığı tespit edilmiştir. Mekân “açık ve kapalı” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Fıkralarda zaman unsurunun ise belirsiz olduğu görülmüştür.

Yöre fıkraları dil ve üslup özellikleri yönünden incelenirken fıkraların halkın ağız özelliklerini taşıdığı belirlenmiştir. Fıkralarda Denizli ağız özelliklerinin pek çok özelliği görülmüştür. Anlatıcı ve dinleyici çevresi yönünden incelediğimizde ise altmış anlatıcı olduğu, bu anlatıcılardan dördünün kadın, elli altısının erkek olduğu tespit edilmiştir. Derlemeci kimliğinin kadın olduğu göz önüne alınarak dinleyici grubunun cinsiyeti kadın, anlatıcı grubunun cinsiyeti erkek olarak belirlenmiştir. Anlatıcı ve dinleyici kimliklerinin fıkralara etkisi üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın “Fıkraların Mizah Kuramlarına Göre Değerlendirilmesi” başlığı altında halkın gülme eğilimi incelenmiştir. Gülmenin nedenini açıklayan mizah teorilerine göre tasnif edilen fıkralarından hareketle herhangi bir mizah kuramının tek başına gülmenin nedenini açıklamaya yeterli olmadığı görülmüştür. Geleneksel üç mizah kuramına göre değerlendirilen fıkraların söz konusu kuramlara uygun özellikler barındırdığı tespit edilmiştir. Bunun neticesinde yörede gülmenin üstünlük duygusu, uyuşmazlık algısı ve rahatlama hissi bağlamında şekillendiği belirlenmiştir.

EK-1 METİNLER

1

HOCA ABDULLAH

Köyün birinde içkiyi çok içen bir adam varmış. Yaz gününde otururken muhabbet esnasında yaylada beslediği oğlağı kurban edeyim diye söyleniyormuş. Köylünün birisi: “Oğlaktan kurban olmaz!” demiş. Sarhoş köylü: “Nasıl olmaz ya?” diye sormuş. Köylü: “Bak Hoca Abdullah oturup durur orda inanmıyorsan sor.” demiş. Hoca Abdullah’a oğlaktan kurban olur mu? diye sormuşlar. Hoca Abdullah: “Olur oğlum olur.” demiş. Köylüler: “Oğlaktan kurban olur mu? Nasıl fetva veriyorsun!” demişler. Hoca Abdullah: “Ee zaten adam sarhoş, üzerine vacip değil kurban. Hindi satecek, kumar oynayıp üttürecek. Hiç mi değil çoluk çocuk et yesin.” demiş. (K44)

2

HOCA ABDULLAH

Arap Hoca diye bir hoca varmış. Onun geldiği zamanlarda da Kale’de din adamları birbirlerine soruyorlarmış: “Taharette besmele çekilir mi çekilmez mi?” Kimisi çekilir kimisi de çekilmez derken kürsüde ders veren Arap Hocaya sormuşlar. Arap Hoca: “Taharette besmele çekilse de olur çekilmese de. Çekilmez diyen bir hoca varsa çıksın karşıma!” demiş. Arap Hoca’nın söylediklerini Hoca Abdullah’a sormuşlar. Hoca Abdullah, cevap vereceğine “zındık bu!” demiş. Hoca Abdullah’ın dediğini yapacaksın gittiği yoldan gitmeyeceksin. (K44)

3

HACI AHMET

Köylüler, Hacı Ahmet’e “Eşeği yayladan gelince satarsın giderken baharda tekrar alırsın.” demişler. Hacı Ahmet, yayladan gelince eşeği satamamış. Eşeği satabilmek için kır kılları görülmesin diye eşeğin alnını boyamış. Galerinin yanına varasıya bir yağmur yağmış. Yağmur yağınca eşeğin alnındaki boya akmış, eşeğin alnı kırışmış. Köylüler “Hacı amca ne oldu?” diye dalga geçmişler. Şeytan taşlanıyor hacıda demişler. Ali Beyin Hacı Ahmet’i taşılayın, ondan iyi şeytan mı olur?(K44)

4

KİMİN KANI BELLİ DEĞİL

Bir gün Köpekçinin Hacı amca hastaneye yatmış. Köylünün biri duyup ziyarete gitmiş “Hacı amca ne yapıyon nasılsın?” diye sormuş. Hacı amca “Canım çok sıkkın.” demiş. Köylü “Ne oldu hayırdır?” diye sorunca Hacı amca başlamış anlatmaya: “Bir gan verdiler kimin ganı olduğu belli değil.” Bunun üzerine köylü “Hacı amca ne yaptın sen sarhoş ganı mı berduş ganı mı kimin kanı?” diye sormuş. Hacı amca: “Sorma! Canım çok sıkkın kimin kanı olduğu belli değil.” demiş. (K18)

5

SEVDİĞİM KIZ İÇİN

İmam bir gün köylünün birine: “Oğlum ben bugün rahatsızım. Sen güzelce bir iki beyit oku sonra camiye kapat. Ben gelemeyeceğim” demiş. Köylü: “Tamam hocam.” demiş. Anahtarı alıp camiye açıp sala vermiş. Neyse bir iki beyit okumuş: “Yeşildir sancağım nurdandır alevim hem oğlum hem Ahmet'im can Muhammed Mustafa” Sonra sevdiği kız için başlamış ezgiler okumaya: “Göz kara saç kara gerdandaki benler kara...” araya saba makamında ezgilerde sokmuş. Hoca çıkıp gelmiş: “Ee a. kalktığının Mahmud'u hangi ayette kitapta yazıyor bu karagöz kara beyit.” deyip bir güzel odunla odunla dayak atmış. (K23)

6

SIRADAKİ EZAN

İmamın bir köye tayini çıkmış. Köyde bir kıza sevdalanmış. Kızı babasından istemiş. İstemiş istemesine ama kızın babası vermemiş. Bir istemiş vermemiş, iki istemiş vermemiş, üç istemiş vermemiş. Canı çok sıkılmış. İkinci namazı vakti ezan okuyacak, açmış cihazı tık tık yapmış: “Sıradaki ezanı sevip te kavuşamayanlar için okuyorum.” deyip başlamış ezan okumaya.(K49)

7

RAMAZAN AYI

Adamın biri Ramazan ayında sigara içiyormuş. Başka birisi: “Ramazanda sigara mı içilir? diye sormuş. Adam: “Hay Allah razı olsun iyi ki hatırlattın abi az kalsın orucum bozulacaktı!” demiş. (K49)

8

KARGA BABA

Çocuklar bir gün yolda karga bulmuşlar. O bana ver, o bana ver diye çekiştirirken gövdesi birinde başı birinde kalmış. Adamın birisi de gelip karganın gövdesiyle başını birleştirmiş. Bu yüzden de ona Karga Baba demişler. Karga Babanın methini duyan insanlar, müridi olmuşlar. Bir gün Karga Baba namazdayken osturmuş. Osturunca abdest bozuluyor. Karga Baba namaza hala devam edince cemaat dağılıyor. Selam verince bakıyor arkasına kimse kalmamış. Bir tek derviş Memet kalmış. Karga Baba: “Derviş Memet bak oğlum bir karga için buraya toplananlar bir osturukla dağılır.” demiş. (K49)

9

MUSTAFA HOCA

Mustafa Hoca diye bir hoca varmış. Mustafa Hocanın yanına çocuğu olmayan kadınlar geliyormuş. Cevizi ufak delmiş, cevizin içine ufak böcü koymuş. Kadınlara “Ben şu cevizi yörüttüğüm zaman çocuğun olmazsa gel yanıma” dermiş. Cevizi ateşin başına koyarmış. Cevizin içinde böcü olduğundan sıcaktan böcü yürürmüş. Cevizi yürüttüm diyerek kadınların parasını alırmış. (K51)

10

TRAFİK NAMAZI

Ahmet Kundak diye birisi varmış. Bu yıllar evveli kamyon şoförüymüş. Yolda giderken bir bakmış karşıda trafik var. Şimdi geçse ehliyeti yok, ceza yiyecek. Arabayı polislerin önünde çekmiş. Kamyondan inip başlamış namaz kılmaya. Kılıyor selam veriyor, kılıyor selam veriyor. Polis beklermiş başında. Ne zaman bitecek diye. En son

polisler: “Ya dur gayri ne namazı kılıyon deyiver ondan sonra kıl?” Ahmet Kundak: “Trafik namazı!” demiş. Polisler: “Tamam yörü git ceza kesmiyoz.” demişler.(K55)

11

HANIMIN GÜNAHINI ALDIK

Hocanın biri amaymış. Hocayla kadının birini kahvede laf ediyorlarmış. Kadının kocasına “Senin hanımını hoca kullanıyor!” diye söylemişler. Adam: “Hocanın gözü görmüyor günahını almayın!” demiş. Hanımına “Hoca böyle böyle yapıyor mu?” diye sormuş. Hanımı da “yok” diye cevap vermiş. Adam: “Bak varsa bir şey bana anlat yoksa asarım keserim” demiş. Kadın korkmuş tabi “Urganı al ahıra git.” demiş. Zavallı hoca gözleri görmüyor ipe dutuna dutuna yine kadının yanına gitmiş. Ahıra varınca her zaman ki gibi ipin sonunda kadın bekliyor sanmış. İpin sonuna gelince kokusundan mı artık bekleyenin erkek olduğunu anlamış. Adam el atınca hiç bozuntuya vermemiş. Hoca: “Bir iki üç deneme bir iki üç deneme!” diyormuş. Adam kahveye gelince “Ulan arkadaşlar benim hanımın günahını aldık. Ben hanımın yerine geçtim. Hoca geldi. Zavallı benimkini mikrofon sandı. Bir iki üç deneme diye söylendi durdu.” demiş. (K1)

12

HOCANIN İŞLERİ

Hocanın biri kadının birine âşık olmuş. Kadına beraber olalım deyince kadın olmaz demiş. Kadın, hocadan bir türlü kurtulamayınca “Camide rakı içersen aletini de gösterirsen seninle beraber olcam.” demiş. Hoca bir gün dayanamayıp cuma namazında hutbeye çıkarken azcık bir rakı götürmüş. Konuşmaya başlamış: “Sayın vatandaş bir yetmişlik rakı içip sarhoş oluyorlar bir yudum içtiğiniz zaman bir şey olmaz.” deyip elindeki bir yudum rakıyı içmiş. Ertesi hafta cumada: “Sayın cemaat bana kabuklu diyorlar, donunu sıyıyivermiş, bakın bakalım ben kabuklu muyum?” demiş. Aleti de göstermiş. Böylece kadınla birlikte olmuş.(K26)

13

HİÇBİR ŞEY GÖRMEMİŞ

Kırk hanelik bir köyde, 35 40 yaşlarında, hiç evlenmemiş bir hoca varmış. Cemaattekililer: “Hocam, seni evlendirelim.” demişler. Köyün kadınlarını toplamışlar.

Hoca: “Kapalı, namazında niyazında olsun.” diye söylemiş. 8-10 tane kız çocuğu toplanmış. Hoca aralarından birini seçmiş, evlenmişler. Köylüler: “Hoca kız nasıl?” diye sormuşlar. Hoca: “Hiçbir şey görmemiş, nasıl olacak!” demiş. (K39)

14

LAFI TERSTEN ANLIYORSUN

Bir avcının şahini ve köpeği varmış. Hazırlanmış, av mahalline doğru gidiyormuş. Yolunun üzerinde bir evliya, yatır görmüş. Evliyanın başına varıp dua etmiş: “Ey evliya, şahinime bir tane keklik, köpeğime de bir tane tavşan nasip et.” Duasını edip yoluna devam etmiş. Av mahalline varınca gerçekten karşısına bir keklik çıkmış. Kekliği tutup gelsin diye şahinini bırakmış. Tabi keklik şahinin geldiğini görünce çalıların arasından hızlıca uçup gitmiş. Kekliğin arkasından uçan şahinin bağrına bir çalı saplanmış, şahin orada ölmüş, keklik kurtulmuş. Neyse avcı yoluna devam etmiş. Karşısına tavşan çıkmış. Tavşanı tutup getirsin diye köpeğini bırakmış. Tavşan kaçmış köpek arkadan koşmuş derken uçurumun başına gelmişler. Tavşan, gidecek yeri kalmayınca durmuş. Köpek arkadan hızla gelmiş, tam tavşanı yakalayacakken tavşan kenara çekilmiş. Köpek o hızla yardan aşağı düşüp oracıkta ölmüş. Avcı keklikten olmuş, şahin ölmüş, tavşandan olmuş, köpek ölmüş. Derken geriye dönüp gitmiş. Evliyanın mezarı başına varınca yahu demiş: “Evliya olmasına evliyasın da lafı tersten anlıyorsun.” (K38)

15

TERAVİYLE YATSIYI UNUTTU

Eski zamanlarda Bozkurt pazarına merkeplerle gidiliyormuş. Çobanın biri pazara gitmiş. Kadı, çobana “Sana bir soru sorcam.” demiş. Çoban da sor demiş. Kadı: “İslam’ın şartı kaç?” diye sormuş. Çoban 50 demiş. Çoban 50 deyince kadı bir tokat vurup tekrar sormuş. Çoban bu sefer 20 demiş. Çoban 20 deyince kadı çobanı dövmüş. Çoban kızmış tabi. Akşam çadıra varınca kardeşi “Hayrola bizim oğlan elin yüzün eğriyor?” demiş. Çoban: “Sorma! Başı sarılı bir adam İslam’ın şartını sordu, 50 dedim dövdü, 20 dedim dövdü.” diye dert yakınmış. Kardeşi “Ulan 5 diyemedin mi? demiş. “5 desem adam öldürecek beni. Neyse ben bu adamı dövcem.” demiş. Aradan bir iki ay geçmiş. O zamanlarda annesi babası ölen kişilerin kap kaçaklarını kadı paylaştırıyormuş. Çobanın da annesi babası ölünce kap kaçağı paylaşdırmak için kadıyı

çağırtmış. “Kadı Efendi, bizim bölünecek kap kaçağımız var.” demişler. Kadı: “Neyiniz varsa bölelim.” demiş. Çoban: “Yok demiş ben sana önce soru sorcam: “Sabah namazı kaç rekât?” Kadı: “4 rekât.” diye cevaplamış. Çoban kadıya 4 tane dayak sallamış. “İkinci namazı kaç rekât?” diye sormuş çoban. Kadı: “10 rekât.” deyince çoban 10 tane dayak sallamış. Yine çoban “Akşam namazı kaç rekât?” diye sorunca kadı ile kâtip kaçmaya başlamış. Kadı yolda düşmüş, kâtip kaldırmış ve şöyle demiş: “Kadı efendi hadi gidelim adam teraviyle yatsı namazını unuttu.” (K19)

16

HACIYA GİDİNCE

Hacıya vardıkları zaman külot giymiyorlarmış. Hacıların üzerinde bir tek beyaz bir çarşaf olurmuş. Neyse hacıya vardıklarında yolda yürürken adamın birinin ehramı açılmış. Adamın ehramı açılınca şoförde tornavidayla adamın cinsel organıyla oynamış. Bunun üzerine adama başlamış ana avrat sövmeye. Hacı sövünce etraftakiler: “Ulan hacısın sen!” diye sakinleştirmeye çalışınca “Hacısını da bilmem ne yapayım hocasını da!” diye etrafındaki hacılara da sövmüş. (K59)

17

MEMUR OLUNCA

Keçi sürüsü varmış. Tekenin biri, keçinin birinin üstünden inip diğerine biniyor birinden inip diğerine biniyormuş. Köylülerden biri, sürüyü görünce tekeyi fark edip çobanı yanına çağırmış: “Şu teke kaç paraysa alalım.” demiş. Tekeyi alıp köylünün hayvanını tohumlamak için köye götürmüşler. Teke, birkaç sene önüne gelen keçiyi halletmiş. Zamanla günde tek keçi yapmaya başlamış. Köylüler merak etmiş tabi “Tekeye nazar mı değdi ne oldu?” diye sormuşlar birbirlerine. Köylülerden biri durumu sormak için çobanı çağırmış. Çoban gelince “Sorma ya bu teke günde teke düştü!” diye dert yanmışlar. Teke ayağını çobana uzatmış. Tekenin dilinden anlayan çoban, tekenin ne dediğini söylemiş: “Valla devlet memuru oldum mesai yapmıyorum artık!” Bu ülkenin tekesi bile memur olunca çalışmıyor. (K28)

18

BAKANLIK KADROSUDA BOŞ

Köylü millet partisini kuran fırıncı bir adam varmış. O adam hem fırın çalıştırıp hem de el tezgâhı işliyormuş. Fırının girişe köylü millet partisi levhasını asmış. Tabi o zamanlarda bir oy bir oy felsefesi varmış. Cumhuriyet Halk Partisi heyeti, bir gün ziyarete geleceğiz diye fırıncıya haber göndermiş. Parti heyeti, Cumhuriyet Halk Partisini temsilen gitmiş. Parti heyetinden Çoban Ahmet: “Bak önümüzde seçimler var biz karar verdik Buldan ilçe teşkilatı olarak seni milletvekili yapmak istiyoruz.” diyor. Fırıncı yarı cahil bir adam. Çoban Ahmet devam ediyor anlatmaya: “Hatta sen bizim için çalışırsan oy toplarsan bakanlık kadrosu da boşmuş biz sana bakanlık kadrosu bile vermeyi düşünüyoruz.” demiş. Fırıncı sevinmiş tabi. Çoban Ahmet soruyor: “Gönlünden geçen bir bakanlık var mı?” Fırıncı: “Valla ben hem fırın işletiyorum fırınım var hem el tezgâhım var. Sanayi ticaret bakanlığı benim için çok uygun.” demiş. Parti heyeti, kabul edip “Ama bizim bir şartımız var şu girişteki levhayı kaldırcen dereye atcen!” diye söylemişler. Fırıncı, hemen levhayı sökmüş. Seçim yaklaşınca milletvekili adayları açıklanmış. Buncaz gelir gidermiş, gelir gidermiş. En son milletvekili listeleri açıklanınca “Yaktınız beni yaktınız beni!” diye söylenirmiş. (K17).

19

SÜLEYMAN DEMİREL

Esnafların birinin Süleyman Demirel diye bir müşterisi varmış. Esnaf, müşteriye her gördüğünde ısrar ediyormuş: “Süleyman Demirel’in kapısının önüne git, yat, hüviyetini göster. Sen de Süleyman Demirel’sin ben de Süleyman Demirel’im de. Sen başbakan olarak yaşıyorsun ben yarım ekmeğe muhtacım. Sen bilirsin bana 10 bin vermeden gitmem!” de diyormuş. Esnaf: “O kadar dil döktüm, gitmedi deyyuz!” (KK44).

20

MAL MÜDÜRÜ

Vakti zamanında ilçeye mal müdürü gelirmiş. Titiz hassas da bir adammış. Yılsonu aralık ayı itibarı ile hesaplar devreder ya da hesapların tutturulması gerekirmiş. Kurumda çalışan memur hesapları tutturamamış. O zamanlarda maddi anlamda değeri

olmayan delikli kuruşlar varmış. Maddi anlamda değeri çok olmasa da memur onu tutturamamış. Evraka yazmış:

Kazai Çal

Müdüri mal

Beş kuruş tutturamadım

Eke ekledim ordan al

Gel zaman git zaman müdüre cevap gelmiş:

Kazai Çal

Müdüri mal

Tayininiz (doğuda bir ile) çıkmıştır

Ekten al (K46)

21

VALİ

Vali bir gün top sahasına gitmiş. Maçı izleyen vali “Ne yapıyorlar bunlar diye sormuş?” etrafında toplananlara. “Top oynuyorlar.” demişler. Vali: “Kaç kişiler bunlar?” diye sorunca “11 +11 =22 kişi.” diye cevap vermişler. Vali: “22 kişi bir toplama mı oynuyor? Her birine birer top alıvereyim, bir topun peşinde koşup durmasınlar!” demiş. (K44)

22

İCRALIK

Bir esnafın karşı dükkân komşusunun icralık bir davası varmış. Esnaf, komşusunun icralık dava dosyasının kapanmadığından haberi varmış. Bir gün icra dairesinden arıyormuş gibi komşusunu aramış: “Birikmiş dosya borcunuz var. 8 milyar kadar. Acil ödemeniz gerek!” demiş. Komşusu hemen inanmış. Adamın bir de kalp ve şeker hastalığı varmış. Şakayı yapan esnaflar gülmekten yıkılmışlar. Tekrar arayıp şaka yaptıklarını anlatmışlar. Adam çok kızmış tabi. (K14)

23

MAHKEME

İki komşu dövüşmüşler. Mahkemeye varıp dertlerini anlatmaya başlamışlar. Adamların söylediklerini kâtip yazıyor tabi. Tam komşunun ettiği küfre gelince telefon çalmış. Kâtip kalkıp telefona bakmış. Dönünce hâkim: “Kızım nerde kaldık?” diye sormuş. Kâtip, küfürde kalındığı için söyleyemez utanırmış. Hâkim: “Kızım nerde kaldık?” diye sorarmış. En sonunda kavga eden komşulardan biri dayanamayıp “Anamın şeyinde kaldık!” demiş. (K31)

24

CANAVAR

Eskiden ulaşım için hayvanlar kullanılırmış. Kale ile köyün arası 5 km falanmış. O zamanlarda asfalt masfalt yok tabi. Bağlıktan bağlıktan hayvanlarla gidilirmiş. O zamanlarda canavar da çokmuş. İki arkadaş yürürken karşılarna canavar çıkmış. Canavarlar ulumaya başlamış: “Uuuuuuuuuuuuuuuuu.” diye. Adamlardan birisi: “Ulen yeğen canavarlar var kendini topla!” diyerek yanındakini uyarılmış. Diğer: “Sen hiç korkma emmoş, ben boş deelim!” demiş. “Eh o zaman azcık ferahladım” diyor ötekisi. Neyse canavarlardan kurtulup köye yakınlaşınca “Yeğen, hiç korkma ben boş deelim dedin neyin vardı senin?” diye adam sormuş. Diğer: “Hiç kullanılmamış çetmem vardı.” demiş. (Çetme: testere şeklinde ufak bir şey) Canavar gelse onunla netcen? Hiç hava! (K6)

25

SAY KOMŞULARI

Bayraktar Ali İhsan diye birisi varmış. Bayraktar, düğünlerde bayrak çeken kişi. Oğlan evinde masalara gelip “Kalkın bakelim siz oynayacaksınız.” dermiş. Çifte telli, kasap havası, harmandalı. Bir masa oynar, o masanın oyunu bittiği zaman çekilin deyip öbür masaya geçermiş. Bayraktar Ali İhsan amca bir gün askere gitmiş. Askerde bölüm komutanı: “Sen kalk! Say bakalım komşuları!” demiş. Ali İhsan amca: “Önümüz Abdalların İraz Nene, yanımızda Tutık Memiş Dayı, güneyde Kemal Dayı var.” Komutan çok sinirlenmiş “Otur lan dangalak!” demiş. Yanındaki askeri kaldırmış: “Say oğlum komşuları!” demiş. Asker: “Suriye, İran, Irak, Yunanistan diye saymış.

Komutan: “Adam nasıl saydı komşularımızı gördün mü?” diye Ali İhsan amcayı azarlamış. Ali İhsan amca: “Efendim, bu adam kendi komşularını saydı ben kendi komşularımı saydım. Ben nerden bileyim bunun komşularını!” diye cevap vermiş. (K17)

26

VAY SAĞOLASIN

İkinci dünya savaşı kıtlık zamanında Aşağı Tosunlar köyünün bir kısmı pamuk toplamaya, bir kısmı da Ödemiş taraflarına zımpara madeni çıkarmaya gidiyorlarmış. Köyde Hasan Dede diye yaşlı bir amca varmış. Bu amca da çalışmaya gitmiş. Çalışmaya giden gençler: “Amca, sen bizim işimize yaramazsın!” demişlerse de Hasan Dede: “Sizin çorabınızı yıkarım, çamaşırınızı yıkarım beni çıkarmayın!” deyince gençler ses etmemiş çalışmaya başlamış. Hasan Dede, akşama kadar yemek yapar, bulaşık yıkar, çamaşır yıkar. Yaşlı olduğu için yorulur, erkenden uyuya kalırmış. İşçiler genç olduğu için erken uyumaz geç saatlere kadar kâğıt oynarlarmış. Aralarında muzip insanlar çok olduğundan Hasan Dede uyumaya başladığı zaman Hasan Dedeyi dürtmeye başlarmış: “Hasan Dede Hasan Dede kalk hele kalk.” Hasan Dede uyanır “Ne var oğlum?” diye sorarmış. Gençlerden biri: “Ali var ye seni uyandıracaktı ben engel oldum.” dermiş. Hasan Dede: “Vay Allah razı olsun oğlum senden.” der kafayı vurur yatarmış. Horlamaya başlayınca bu sefer gençlerden bir başkası: Hasan Dede Hasan Dede. Hasan Dede uyanır yine “Ne var oğlum? diye sorarmış. Gençlerden bir başkası: “Memet var ya Hasan Dedeyi uyandırelim, dedi. Ben uyandırmen yatsın, dedim.” dermiş. Hasan Dede buna sevinir “Vay sağ olasin oğlum.” der tekrar uyurmuş. (K17)

27

BAMYA KÖKÜ

Köylerde tarlalara bamya ekerlermiş. Bamya tarlalarına ağaç dikmezlermiş. O zamanlar da insanlar araziye gittiklerinde ağaç olmadığından hayvanlarının yularını zikkeye bağlarmış. Zikke, demirden yapılmış bir eşyaymış. Köylüler tarlaya zikkeyi çakar, hayvanların yularını ona bağlarmış. O gün belki zikke de yoktu. Adamın birisi zikke getirmeyi unutunca eşeğini bamya köküne bağlamış. Eşekte bamyanın tepesini

yemiş. Eşek kafasını kaldırıncı bamyı k klenivermiş. Bamyı k klenince tabi eşek kaçmış. Eşek dağ bayır gezerken iki gün dağda kalmış. (K45)

28

KENDİR KÖKÜ

Haalar’da kendir köküne sallanga kurmuşlar. Kendir kökü küçük boylu kökü incedir. Haalar dere kenarında oturlarmış. Dere kenarında ocuk yatırmak için kendir köküne sallanga kurmuşlar. Kendir kökü kırılınca ocuk dereye fırlamış. (K45)

29

TELEVİZYON

Televizyonlar yeni çıktığı zaman köylülerden biri televizyon alıp eve gurmuş. Anası aşağı yukarı o zamanlarda 50-60 yaşlarında, hanımı da 25-30 yaşlarındaymış. Anası bir gün televizyon izlerken başlamış geline kızmaya ‘‘Aaa gelin hadi ben ihtiyaşım. Sen onlara garşı açık bakıp durmasana onlar sana bakıp durur. Sen gensin. Hadi ben neyse bakıp dururum. Sen azcık gendini derlesene toplanana!’’ (K44)

30

TELEVİZYONDA YANGIN VAR

Köyden adamın birinin anasının ayakları gırılmış y r yemiyormuş. Adam hanımıyla birlikte köyde gezmeye gitmiş. Giderken anası da televizyonun garşısın da oturuyormuş. Soba odanın ortasında guruluymuş. Anasının yatağının yanında da pencere varmış. Televizyonun içinde yangın çıkmış. Her taraf yanıyor cayır cayır. Anası pencereyi açıp bir bağırmış ev yanıyor diye. 5-10 gadar komşu evin oraya toplanmış. Adam ile karısı da gezmekten gelmişler. Allahallah bir bakmışlar ‘‘Ne oldu hayrola bir şey mi var?’’ diye sormuşlar. Evlerinin etrafında o kadar insan toplanınca telaşa düşmüşler. Köylüler: ‘‘ Anan pencereyi açtı bir bağırdı yangın var diye. Bağırınca biz de koştuk’’ demişler. Adam şaşırmış ‘‘Nerdeymiş yangın?’’ diye sorunca bakmışlar ki yangın televizyonun içinde!(K44)

31

ELİN ADAMLARINA MI BAKCEZ?

Televizyon yeni alındığı zamanlarda köyden yaşlı bir teyze oğluna dert yanarmış: “Ah Salih, benim oğlumsun bunu aldın geldin niye gurdun? Eski belediye başkanı Osman Efendi yok, beyin Ali yok, Beyin Ali'nin oğlu Recep yok, bizim Raşit yok, hu yok bu yok! Nitcen sen bunu gurupta ne diye alıp geldin sen bunu elin adamlarına mı bakcez?” (K44)

32

TELEVİZYONDA GAR VAR

Eylül ekim aylarında bir gün etrafta kar diye bir şey yokmuş. Köyden adamın birinin çocukları okula gidiyormuş. Anası televizyon izlerken başlamış çocuklara bağırmaya: “Çocuklar hödümenizi (çizme) giyin bir gar yağıp durur bir gar yağıp durur dışarda. Hödümenizi giyin!” Halbisem kar televizyonunun içinde yağıp durur. Anası oturduğu yerden kalkarken elbisesinin ucunu çiğner tepetaklak düşürmüş. (K44)

33

TOSUN GİZ

Adam, karısına 5 ay tosuna inek diye baktırmış. Adam, karısına “Gocagarı ineğe güzel bak, nisan ayında doğuracak, sütünü sağcez, yoğurdunu yicez.” dermiş. Kadın bir gün sormuş “İnek ne oldu?” diye. Adam: “Bizim inek gısır çıktı sattım!” demiş.(K44)

34

VAZGEÇTİM KALSIN

Adamın biri ceviz ağacını kestirmeye karar vermiş. Ağacı kesecek kişiye “Mustafa Amcacım odunu senin kütüğü benim. Odunu traktörle alıp götürüp evine yıkıvercem, sana da bir büyük rakı alcem!” demiş. Neyse Mustafa amcanın rakısını cevizin dibine koymuş. Kesim motoru ile kescek cevizi. Çalıştırıyor motoru ran ran rannnnn bir tutuyor cevize. Tabi Mustafa amcada rakının yarısını almış, azcık kafayı bulmuş. Cevizde tam yere mehili vermiş, cevizin sahibi bağırmiş: “Kalsın kalsınnnn

kalsınnn ben cevizi kestirmekten vazgeçtim!” demiş. Öyle der demez zaten ceviz yıkılmış.(o dayan dayan anlamıştır belki) (K12)

35

GESİ BAĞLARI SÖYLEMEDİK

Eskiden gençler yaylaya çıkarlarmış. Babadağ’ın eteklerinde 15 20 gün gider, çalar söyler, yer içer yarenlik ederlirmiş. Yine bir grup gitmişler, yemişler, içmişler geri dönüp gelmişler. Tam Babadağ’a yaklaşmışlar. Aralarından birisi: “Yav biz Gesi Bağları söyledik mi?” Gençler: “Söylemedik!” “Dönün bakalım kızanlar” deyip geri dönmüşler. Aralarından birisini görevlendirmişler, merkeple şunları şunları al diyip. 15 gün daha kalmışlar. Bir Gesi Bağları şarkısı söylenmedi diye. (Gençlerin bu eğlencesine yörede Tamşısı derlirmiş. Tamşısı sıra gecesi gibi eğlenceler. Damadın arkadaşları cumartesi akşamı yaylada toplanır, çalarlar, söylerler, yerler, içerlirmiş. Babadağ’ın tamşısı meşhurmuş.)(K55)

36

SEN DOĞMADAN ÖNCE

Sıkıyönetim ilan edildiğinde adamın biri derdini anlatacak kimse bulamamış. Etraftan birileri “Askere git, onlar sana yardımcı olur!” demişler. Adam, askerlerin yanına varıp derdini anlatma başlamış. Asker olayı yeni oldu zannetmiş. Aklına gelince durumu adama sormuş “Amca bu olay ne zaman oldu?” Adam, tarlasına fidan dikmiş, fidanlarını çekmişler. O gün bugündür unutmamış. Adam cevap vermiş: “1952 yılında.” Asker şaşırılmış tabi sene 1983. Asker: “Amca bana dediler ki sen doğmadan önce olan olaylara bakmayacaksın!” deyip ikna etmiş yaşlı adamı. Sonunda o da kalkıp gitmiş.(K27)

37

ÖBÜR DANADA ALACAĞINIZ OLSUN

Adamın birinin danası ölmüş. Danasını kestirmiş mi işte neyse danayı pazara alıp gitmiş. Pazarda o alıcı soruyor danaya beş veriyor diğeri soruyor üç veriyor neyse en son ikiye satıyor. Pazardan gelirken bakmışmış herkes toplanmış hepsi ortak şirketmiş: “Bu danada beni aldattınız da öbür danada alacağınız olsun!” demiş. (K10)

ÖRDEKLER HAVALANINCA

Ballıların İbrahim amca Almancıymış. Almanya'dan Singer marka bir tüfek getirmiş. O zamanlarda Singer marka ne demek? Dikiş makinası demek ama o tüfek markası diye anlatıyor. Tüfekte çok eski bir model, valizin içine parça parça katılıyormuş. Takıldığı zaman kamyonun kasasına anca sığıyormuş. O kader büyükmüş. Hatta yaylaya ava gideceği zaman belediye başkanından belediyenin kamyonunu rica ediyormuş. O dönemde pek fazla kamyon da yokmuş. Ava kamyonla gidiyormuş. Bir gün arkadaşlarla ava gitmişler. Soğuk bir günmüş. Adam: “Tüfeği kaldırdım havaya. Ördeklerin kimisi tüfeğin azametinden, kimisi soğuktan kimisi de mermiden sıkılan baruttan uçtular!” demiş. Yakaladığı ördeklerin 10 tanesini bir ayağına bağlamış, 10 tanesini bir ayağına. Hava soğuk olduğundan güneş gören yerde şöyle bir dirsek keyfi yapayım demiş. Arkadeşlerine de: “Gidin siz avlanın, ben avleyeceğimi avladım. 20 tane ördeği vurdum.” demiş. Ördeklerin çoğu ölmemiş. Baygın oldukları için güneşi göresiye kadar biri kanat çırpıyor öbürü kanat çırpıyormuş. Sürü psikolojisi hepsi birden kanat çırpmaya başlamış derken bir havalanmışlar. Ballının İbrahim Amcada ayakları ördeklere bağlı olduğundan onlarla birlikte havalanıyor. Yaylı Gölünün üzerinde arkadaşlerine el sallıyor, onlara sesleniyor: “Arkadeşlerrr anam babama selam söylen ben bir hafta on beş güne kadar anca gelirim!”(K17)

ATICI SÜLEYMAN AMCA

Köyün birinde Süleyman Amca diye biri varmış. Her gece ya onlar komşusuna gider ya da komşusu onlara gelirmiş. Süleyman amcanın bir bağı varmış. Bağ ama içinde küçük bir kulübe varmış. Oraya sadece kürekle kazmasını koyarmış. Öyle bir anlatırmış ki sanki orası kulübe değil villaymış. Bir gün yine başlıyor anlatmaya: “Bağa göçtük. Yatıp duruyom bağda. Ülkü Deyzen dürttü: “Süleyman kalk bir kahvaltı edelim, ondan sonra bağın hizmetini edelim.” Kalktım ben, gömlek giydim, pantolon giydim, kemer taktım. Kemer sıkınca bir şey dak dedi. Bir baktım yılanın kafesi elimde kalıvermiş. Yılan odaya girmiş. Kemer diye yılanı takmışım. Yılanın kafası elimde kalıvermiş. Bir gün bağda oturuyordum canım sıkıldı. Bağın sağına soluna bakarken kulübenin arkasında bir eşek arısı yuvası gördüm. Dağıdıverem dedim. Gurcalarken bir

vazıldadı eşek arıları. 18 denesi bir kolumu soktu 18 denesi bir kolumu. Yaz günü yanıyor kollarım. Ülkü Deyzen çok akıllı kadındı. Hemen bir kova su doldurdu geldi. Kollarımı soktum içine başladı su kaynamaya foşur foşur. Akıllı karı ya hemen orda çamaşır tekneleri vardı. Eskiden kadınlar çamaşırları teknede yıkarlardı. Hemen hazırda sıcak suyu buldu ya yatak yorgan çamaşır ne kadar şey varsa hepsini yıkadı. Ben akşeme kadar su kaynatıverdim o da akşeme kadar çamaşır yıkadı.” (K17)

40

GOCAMAN GABAK GOCAMAN GAZANDA PİŞECEK

Eskiden iki yüz yıl önce kadar burada yedi tane medrese varmış. Bazı yerlerde bu medreselerin izleri hala varmış. İki tane ilim adamı Buldan dışına ilim tahsil etmeye gitmişler. Biri Konya’ya biri İstanbul’a gitmiş. Konya’ya giden önce dönüp gelmiş. Kahveye oturmuş. Tabi artık yabana gitti geldi diye ütün köylü toplanmış etrafına. Köylüler: “Memet Efendi sen Konya’da ne gördün?” diye sormuşlar. Mehmet Efendi başlıyor anlatmaya: “Valla ben Konya’nın Meram bağlarına gittim. Çok güzel öyle bir kabak yetiştirmişler ki kabak kesilecek ama 40 kişi testerenin sapını tutmuş kesemiyorlar. Yani kabağın büyüklüğünden kesilmiyor!”

Neyse aradan bir beş on dakika geçmiş İstanbul’a giden bilim adamı kahveye gelmiş. Köylüler “Oooo hoş geldin! Otur bir kahve iç. Sen İstanbul’da ne gördün?” diye sormuşlar. Adam başlamış anlatmaya: “İstanbul’da Bakırcılar çarşısına gittim. Orada bakır esnafı çalışıyor. Kocaman bir bakır kazanı dövüyorlar. İçinde kırk tane insan var. Kırk çekiç sallıyor. Kırk çekiç birbirine değmiyor kazanın büyüklüğünden.”

Kahveci çırağı da bunları dinleyip duruyormuş. En son dayanamayıp “Ulee amca gocamen gazan mı olur?” diye sormuş. Gahveci hemen cevap vermiş: “Oğlum o geder gocamen gabak bu gadar gocamen gazanın içinde pişicek!” (K50)

41

BİZİM NE ZAMAN GELECEĞİMİZ BELLİ DEĞİL

Ballının İbraam diye biri varmış. Köyden Yaylı Gölüne doğru yola çıkmış. Gazları varmış. Gazlarla beraber gezmeye gitmiş. Gölün kenarına oturmuş. Belirli bir zaman gazlar çimenlerde gezmişler. 15- 20 tane gaz. Fazla ileriye gitmesinler diye. gazları urganla ayağına bağlamış. Aradan yarım saat bir saat geçmiş. Yolun kenarından

birisi geçiyormuş: “Ulaa İbrahim ağa ne yaptın yaaa?” diye sormuş. Ballının İbraam: “İyiym, keklik avına çıktım. Bak burda gazlar var, tüfeği gır belinden. Yanlışlen yanar manar!” demiş. Yaner, belinden gır, çift gır derken tüfek bir ateş almış, ateş aldığı için gazlar uçmuş. Gazlar uçunceye kadar adam havada uçmuş. Ballının İbraam bağıriyormuş: “Anama habar ver bizim ne zaman döneceğimiz belli değil. Ama Van gölüne gonarız ama Acı göle gonarız. Anama selam söyle!” (K10)

42

GÜNÜN BİRİNİ KAYBETTİ

Dört Osman diye birisi varmış. Köyden adamın biriyle çifti sürüp harımın dibine oturup orda yemek yiyorlarmış. Dört Osman, yufkayı serip bulgur pilavın üzerine atıyormuş. Adam: “Ula Osman Ağa lokman çok büyük!” demiş. Dört Osman: “Osman Ağayı sen evveli görecektin! Goncalı’dan ikindi ezanı okunurken çıkar, akşam namazına Kızılcabölük mağarasına giriverirdim!” demiş. (Tarif ettiği yer 14- 15 saatlik mesafede) Adam dayanamamış “Aaa Osman Ağa kaçırdın!” demiş. Dört Osman’ın oğlu Yusuf: “Hayır kaçırmadı, günün birini kaybetti, ertesi gün girmiş.”(K44)

43

KÖPEĞİ YERE YAKIN HAVLAT

Köyün birinde baba oğul yalancıymış. Oğlu bir gün kahveye gelmiş “Havada köpek havlarken gördüm.” demiş. Kahvede oturanlar, şunun babasını bir çağıralım, demişler. Çağırmışlar babasını, oğlunun söylediklerini anlatmışlar bir bir. Babası, oğlunun arkasında durmuş “Tabi ki havlar! Köpek bir leştir, onu da kartal gelip havaya kaldırmıştır, benim oğlanda havlarken görmüştür.” demiş. Köy halkı, yine uydurdular bir şey diye kendi aralarında konuşmuşlar. Baba oğul evin yolunu tutmuş. Yolda babası oğluna tembih etmiş: “Bundan sonra köpeği yere yakın havlat, beni millete mahcup etme!” (K36)

44

CİVCİVLER UÇUP GİTTİ

Köyün birinde Haydar Amca diye yaşlı bir amca varmış. Haydar Amca avcıymış. Bunun piliçlerini devamlı tilki yiyormuş. Bir gün hanımı Ümmü Teyze: “Ya

ben bıktım bu tilkilerden!” demiş. Haydar Amca “Sen karışma!” demiş. Bir sıkılmış tilkiye, tilki vurulmuş. Bıçakla bir yarmış karnını, karnının içinden civcivler uçup gitmiş. (K2)

45

ELİ ÇOK CÖMERTTİR

Salih Amca diye pinti mi pinti bir adam varmış. Adamın biri kiracı olarak Salih Amcanın dükkânını tutmuş. Komşu esnaflar duyunca “Ya nittin sen? Çadırda dursaydın da onun dükkânı tutmasaydın eli çok cömerttir hiç yedirip içirmez Salih Amca!” demişler.(K18)

46

ETİ TURMADI MI?

Köyden dört kişi: Yaşar Hoca, Deveci Ahmet, Cimri Salih, Hasan öğlen yemek yemek için toplanmışlar. Hepsi de elleri sıkı adamlarmış. Bir koca toprak tavada eti kavurup tepsiye dökmüşler. Sevdikleri adam olduğu zaman yemeğe çağırırlarmış. Pamukçu Süleyman Amcayı görüp yemeğe çağırmışlar: “Gel Süleyman Amca!”

Süleyman Amca gelince “Ne oğlum bu ne olacak bu kadar yemek?” diye sormuş. Adamlar: “Ne olacak olur mu? Yıcez işte hep beraber.” demişler. Süleyman Amca çok şaşırmış “Delirdiniz mi oğlum? 15 kişilik yemek var burda!” demiş. Adamlar: “Sen şimdi görürsün 15 kişilik yemeği!” deyip başlamışlar yemeye. Yemek bitince Hasan: “Doymadım ben!” demiş. Azcık az mı aldı ne yaptıysa Yaşar Hoca evdekilere seslenmiş “Bir yumurta kavuruverin.” demiş. Hasan yumurtayı yerken kıvrak (iştahlı) yememiş. Yaşar Hoca görünce kıvrak yemediğini “Olmadı mı eti tutmadı mı? diye sormuş.(K44)

47

TİLKİ ETİ

Cankurtaranda bir grup arkadaş varmış. İçlerinden biri bir gün dağda tilkiyi vurmuşlar. Her gün bedavacılar bunun yanına yemeğe gelirlermiş. Hem içip hem yerlermiş. Neyse tilkiyi kesmiş, doğramış, güzelce pişirmiş her gün gelenlere. Kenarda

oturmuş. Bedavacılar hem içip hem tilki etini yemişler. Ertesi gün söyleyince adamı dövmeyle kalkmışlar. (K21)

48

DOYMAYAN TAKIM

Köyün birinde adamlar Kurban Bayramından bir ay önce kurbanlık bakmaya giderlermiş. Köylerde hayvan besleyen kim var ise: Topal Durmuş Dayı, Yörük Ali, Ahmet diye sayarlar “İşte Topal Durmuş’un bir sürüsü var haydi gidelim ordan alırsız.” derlermiş. Ordan alınan kurbanlıklarda Arefe günü getirilirmiş. İçlerinden birinin asker arkadaşı Akbaş’ta kurbanlık bakıyormuş. Köyden bir cip dolusu adam Akbaş’a kurbanlık bakmaya gidiyor. Adam çok sevinmiş asker arkadaşını görünce. Kurbanlıkları ayırmışlar. Adam: “Ben sizi bırakmam, benim kara üzümünden yapılmış bir bekmezim var ondan yedircem size.” demiş. Karısına “Al gel bakalım gara güveci.” demiş. Alıp gelmiş kadın. Yufkalarda sulanmış, bunlar sofraya oturmuşlar. Yufka ekmek pekmezi tutmazmış. Bandırdığın zaman bekmeze akar gidermiş. Bunlar bekmezin dadına varamadan boş boş yufkayı bandırıp yemişler bandırıp yemişler. 15 gün sonra kurban bayramına yakın geçileri almaya gitmişler. Bu adamların hepsi de doymayan takım. Öküz gibi yer doymazlarmış. Bu sefer yanlarına yirmi dene ekmek almışlar. Bunlar traktörle gidip geçileri katmışlar. Ev sahibi: “Ben size bekmez yedirmeden bırakmam.” demiş. Adamlar da: “Tabi tabi bekmezi yeriz.” demişler. Karısına “Garı al gel bakalım güveci!” demiş. Bekmez gelince adamlar ekmekleri bekmeze bir banmışlar, sünger gibi çekmiş. Birinci güveç ikinci güveç adamın bütün bekmezini bitirmişler. Kışın yiyeceği bekmez kalmamış. Neyse bunlar traktöre binmişler. Arkadan galen duymuş adamın karısına söylediğini: “Garı, bunlar bekmezin dinini hümllettiler, galdır çabuk galdır!” diyormuş.K17)

49

SEN Mİ ZENGİNSİN BEN Mİ ZENGİNİM

Süleyman Demirel diye biri yaşarmış. Geniş bir sepeti varmış. Onun içinden çıkarıp esnafa 4000 vermiş. Esnafa borcu varmış. Az sonra gelip 200 lira borç istemiş. Esnaf kızmış tabi “Madem öyle 3800 verseydin ya!” demiş. Adam: “Ne bileyim aklıma gelmedi.” Diye cevap vermiş. Esnaf “Ne yapacak bu parayı?” diye merak edip takip etmiş. Adam varıp manava: “İki kg batlıcan çek!” demesin mi? Esnaf, adamı hemen

yanına çağırması: “Len sen mi zenginsin ben mi zenginim?” diye sormuş. Adam anlayamamış tabi “Senin zenginliğinin yanında benim lafım mı olur?” diye cevap vermiş. Esnaf daha da kızmış “Ben batlıcanı nisan mayısta anca yıyorum sen ikinci ayda batlıcan yiyon!” diye söylenmiş. Yazın batlıcan 1 liraysa o zaman 5 lira. (K44)

50

4,5 OKKA BAL

Muğla'dan Beyağaç'a bal getiriyorlarmış. Akşamüzeri Muhtar Hamza 4,5 kara okka balı alıp gitmiş. Ertesi gün Bahattinin İbraam: “Ben acıktım!” demiş saat 10 sıralarında. Yanındaki adam: “Yavv şimdi kimseyi bulamayız. Yaz zamanı kimisi harmana gider, kimisi buğdaya. Varısa evde muhtar vardır. Hadi oraya gidelim!” demiş. Varıp muhtarın evine “Biz acıktık!” demişler. Muhtar: “Garı bal kat gel!” diye seslenmiş karısına. Ulan mübarek adam, sen onların boğazını bilirsin, bal gat gel olur mu? Alır gidermiş karı, çanağa katıp gelirmiş balı, adamlar darı ekmeğini kaşık ederlermiş cap cup yerlermiş. Bal kalmazmış, çanağı alıp gidermiş, katar gelirmiş. Üç dört sefer gittikten sonra karı bu sefer bakırı alıp gelmiş bittiğini görsünler diye eliyle de sıyırmış dökmüş çanağa. 4,5 okka balı 16 darı ekmekle bir güzel yemişler. (K44)

51

YEDİĞİM BALI ÖDEYECEM

Muhtar Hamza dayı hatırı sayılır bir adammış. Köyde her gittiği yerde evine gelen misafiri anlatırmış “Ulan benim oraya iki sığır geldi 16 ekmekle 4,5 okka balı yedi!” Köylüler: “Hadi ordan ya sen manyak mısın?” der inanmazlarmış. Denizli'ye gidermiş “Benim oraya geçenlerde iki sığır girdi 16 ekmekle 4,5 okka balı yedi!” diye anlatırmış. Muğla'ya gider “Benim oraya iki sığır geldi 16 ekmekle 4,5 okka balı yedi!” diye anlatırmış. Her gittiği yerde anlattığından balı yiyenlerin kulağına gitmiş. Bir gün muhtar ve arkadaşları başka bir köye misafir olarak gitmişler. Muhtar Hamza ile Hatip Ali de var aralarında. Hatip Ali: “Ulan hepimiz aynı yere gitmeyelim ayıp olur ben Mustafa'nın oraya gideyim.” demiş. Oraya gitmiş. Üç denesi de başka bir eve gitmiş. Gittikleri evin sahibi de daha önce Muhtar Hamza'nın balını yiyen adamlardan biriymiş. Adam keçi tuluyla balı almış Muhtar Hamza'nın önüne koymuş “Ulan bak eşşekoğlu beş kulak işte tuluk işte çanak işte üç denede kaşık biz iki kişiydik siz üç kişisiniz. Yediğim balı ödeyecem. Donuna sıçasaya kadar yiyeceksin!” demiş. Yarımşar kilodan

1,5 kg anca yemişler. Kalkmış Muhtar Hamza: “Mustafa'nın orda Hatip Ali var, onu da çağıralım.” demiş. Adam: “Haaa ben senin oraya varasıya ordan burdan adam toplamadım.” diyerek izin vermemiş.(K44)

52

DAHA NE YİYECEKSE

Gara Osmanlar köyünde Gızlar Çavuş diye biri yaşarmış. Köylüler ona ırgatlık edermiş. Gaysal Hüseyin diye köyden biri Gızlar Çavuş'un yanına varmış. Gaysal Hüseyin'e “Git evde yemek ye!” demiş. Gızlar Çavuş, o zamanın ileri gelen zengin ailelerinden. Gaysal Hüseyin eve gitmiş, garılar ekmek edip dururmuş.17 dene çörek, dört dene yağlı yufka yemiş. Garılar başlamış “Biz bunu doyuramayacak en iyisi bırakalım!” demeye. Garılar öyle diyince “Çekiliverdim, bereketleyiverdim.” demiş. 17 dene çörek, 4 dene yağlı yufka daha ne yiyecekse. (K51)

53

MİSAFİR

1960-1965 yıllarında her evde elektrik yokmuş. Yukarı Mahalle denilen yerler dam evlerdenmiş. Geceleri ev gezmelerine giden kadınlar, ellerinde el fenerleriyle yolu zor görürlermiş. Elektrik yok, radyo yok, televizyon yok. Hacı Ahmet Amca ile Kadın Nene bunların hiç çocukları yokmuş. Uzun yıllar birlikte yaşamışlar. İyi yaşamışlar ama çok fakirlermiş. Evlerinin penceresi bile yarım metre kareyi geçmiyormuş. Tahtadan yapılmış bir evmiş. Evlerin arasına sıkışmış küçük bir kulübeymiş. Odun sobalarından başka bir şeyleri de yokmuş. Köyden bir aile onları ziyarete gitmiş. Öyle ki kapı tokmakları bile yokmuş. Kapıya elleriyle vurmuşlar: “Tak tak tak!” İçerden gelen cevap: “Yattık yattıkkkk!” Misafir de geri dönmüş tabi. Akşam yemeği saatlerinde ne yaparsınlar yiyecek bir şey olmadığından yatmışlar.(K10)

54

MEDETE VARMA AKŞAMA KALMA

Medet'e varma akşama kalma! O zaman için Tavas'a mahkemeye merkeple atlarla gelirlermiş. Tabi mesai bitince yine hayvanlarla dönerlermiş. Dönerken akşama kalınca Medet köyüne varmışlar. O zamanlarda elektrik falan yok kandiller varmış.

Halk akşam 10 oldu mu yatarmış. Yolcular geç vakte kalınca Medet köyüne varmışlar. Varmışlar ama kimse ilgilenmemiş. Yolcular bunun üzerine “Medet’e varma akşama kalma!” demişler.(K30)

55

İLK TOPTAN BERİ

Ahmet Dayı diye pisboğaz bir adam varmış. Öğle yemeğinde kuru fasulye yiyip sonrada kahveye gidecekmiş. Kuru fasulyeyi yiyince karnında gaz olmuş. Evinden çıkıp yürüye yürüye kahveye doğru gidiyormuş. İnce ağacın dibine gelince bir osturmuş, iki üç adım atıp bir daha osturmuş. Ama gök gürlemesi gibi güm etmiş. Arkeye dönüp bir bakıyor ki komşusu Hanım Ayşa arkasında. Ahmet Dayı: “Hanım Ayşa ne zamandır beri arkamdasın?” diye sormuş. Hanım Ayşa: “İlk toptan beri Hacı Ahmet abi ilk toptan beri!” diye cevap vermiş. (K17)

56

GAVUR BANA DÜRÜSTLÜĞÜ ÖĞRETTİ

Adamın birisi Almanya’ya çalışmaya gitmiş. Gittiği yerde emekli olana kadar çalışmış. Emekli olunca dönüp geri gelmiş. Bir gün simitçinin birine selam verip simit alıp köşeye oturmuş. Tam o sırada vatandaşın birisi simit alıp parasının üzerini almadan yürüyüp gitmiş. Simitçi, adamın arkasından çağırıp parasının üzerini vermiş. Almanya’dan emekli olan adam “Ya ne iyi insanlar var ya! Kör olasıca babam bana hırsızlığı öğretti, yalancılığı öğretti, üçkağıtçılığı öğretti yalnız gavur olan gavur bana dürüstlüğü öğretti!” diye dertlenmiş.(K25)

57

KÜFÜRBAZ

Köyün birinde Osman Amca yaşarmış. Az biraz küfürbaz olan Osman amca olura olmaza her önüne gelene küfür edermiş. Köye tütün eksperı gelecekmiş. Köylü her gün eksperı bekler, ama eksper bir türlü köye gelmek bilmezmiş. Bu duruma sinirlenen köylü ekspere bir oyun etmek istemiş. Aralarında para toplayıp Osman Amcanın cebine koymuşlar. Eksper köye gelince, Osman Amca minareye çıkıp, ekspere küfür edecekmiş. Osman amca, eksper gelince minareye çıkmış. Çıkmış çıkmasına da

durumu yanlış anlayan Osman Amca, ekspere küfür edeceğine parayı cebine koyan köylüye basmış küfrü. Bunun üzerine köylü Osman Amcadan davacı olmuş. Osman Amca hâkim karşısına çıkmış. Hâkim: “Köylüye sövmüşsün, niye sövdün? diye sormuş. Osman Amca: “Hayır hâkim bey sövmedim!” demiş. Hâkim: “Bunlar yalan mı söylüyor? Yaşlı başlı adamsın niye sövdün bunlara?” diye kızmış. Osman Amca: “Hayır efendim sövmedim!” demiş. Hâkim: “Bunlar yalan mı söylüyor?” diye üsteleyince Osman Amca “Karısını bilmem ne yaptığım!” deyip ona da sövmüş. (K22)

58

AT SEVDASI

İsmail Amca diye biri varmış. Atçılığı çok severmiş. Babası da çok zenginmiş. At sevdasına herkesi yedirmiş, içirmiş, gezdirmiş, giydirmiş. Bütün servetini o yolda yemiş. Bir gün arkadaşı “İsmail Amca, niye bu serveti çarçur ettin?” diye sormuş. İsmail Amca: “Atın yediği ile kadının giydiği hesap tutulmaz!” demiş. Arkadaşı: “Peki hiç kazanamadığın olmuyor muydu? Kazanamadığında ne yapıyorsun? Yengem sana surat asmıyor mu? Kazanamadın diye sırt çevirmiyor mu?” diye sormuş. İsmail Amca: “Yok. Ben onun yolunu buldum. Bayrak veriliyor birinci, ikinci, üçüncü gelen atlara. Kazanamadığımda yedek bir bayrak alıp heybenin gözüne katıyorum. Kazanamadığım zaman onu asıyorum.” demiş. (K38)

59

DEVE HASTALIĞI

Buldan’da deve hastalığı olan Meğme isminde biri varmış. Deve güreşlerini çok severmiş. Bir gün böyle iki gün böyle üç gün böyle derken bir sabah hanımına “Ben deve güreşine gidiyom, diyeceğin bir şey var mı?” diye sormuş. Hanımı da “yok” diye cevap vermiş. Meğme Dayı deve güreşine gitmiş. Deve güreşinde develer güreşirken Meğme Dayıya gelmişler “Meğme Dayı Meğme Dayı hanımın öldü!” demişler. Meğme Dayının hanımı hastaymış zaten. Meğme Dayı: “Taaaaa ölecek zamanı mı buldu! Burda deve güreşleri varken!” demiş. (K37)

60

GİR İÇERİ

Şeytan Mehmet diye bir adam varmış. İyi bir esnafmış. Basma satarmış. Denizli Şeytan Mehmet, Kaleiçi çarşısına bir arkadaşı ile elbise bakmaya gitmiş. Esnaf elbiseleri dükkânın önüne asarmış. Bir tane gocuk beğenip dükkânın içine girmişler. Dükkânın sahibi sinirli, çatık kaşlı bir adammış. “Amca gocuk kaç para?” diye sormuşlar. Dükkân sahibi: “100 lira.” diye cevap vermiş. Şeytan Mehmet: “50 olicek mi?” diye sorunca dükkân sahibi sinirlenip “Çık dışarı!” demiş. Şeytan Mehmet, tam kapıdan çıkarken “75 olicek mi?” diye sormuş. Dükkân sahibi: “Gir içeri!” demiş. İki arkadaş gocuğu almış. (K17)

61

FANDAN FIRTTAK DEVRİ

Eskiden burası bir devir geçirmiş. O devir fandan fırttak devriymiş. Bir Goca Gız gocamış gitmiş, gelin olmamış, gelin olmayınca babasına dövü kalmış (dövmüş). Goca Gız olmuş adı da Isman imiş. Babasını güzel bir dövmüş. Babasını döverken mal katılacak yay kırılmış. Adamın yediği dayağa canı acımamış, yaya pek canı acımış: “Yayı gırdı bu gızım Ismanım!” diye dört dönmüş evin içinde.(K30)

62

KARIN GÜZEL Mİ?

Eskiden yaz mevsiminde şehre kar götürürlermiş. Karı kendir çuvallarının içinde muhafaza edip hayvana yükleyip, şehre indirirlermiş. Şehre götürünce hayvanın üzerinde gezdirip satarlarmış. Şehre varınca, çarşının insanları: “Amca, karın güzel mi? Karın güzel mi? diye sorarlarmış. Karcı da: “Ablan gibi oğlum ablan gibi./ Annen gibi oğlum annen gibi” dermiş. Bazıları da : “Amca, karın kıllı mı? Kılsız yerinden ver!” diye karcıyla uğraşıp eğlenirlermiş.(K40)

63

DELİ BUDDUK

Budduk diye bir bakkal varmış. Alacağını almış. Bir de Okkalı varmış. Okkalı'da borcunu vermezmiş. Deli Budduk'tan başkası Okkalı'ya borca bir şey vermezmiş. Deli Budduk: “Ne zaman vercen borcunu?” diye sorarmış. Okkalı “Cumartesi günü.”deyip cumartesi günü borcunu vermediği zaman Deli Budduk, Okkalı'nın boynundan bir tutarmış galdırırmış yukarı, hoooppppp. Okkalı: “Vercem vercem!” dermiş. Deli Budduk, Okkalı'nın boğazını sıkıp yukarı kaldırdığı zaman Okkalı “Vercem vercem!” dermiş.

Okkalı'da alacağım yok

Deli Budduk'a borcum yok. (K44)

64

EFE DAYININ SATIŞI

Halk arasında bir laf olduğu zaman “Efe dayının satışına benzer senin işin!” derlermiş. Satışlarında hiç gram değıştirmemiş! 5 liralık da alsan 2 liralık da alsan terazisinde hep aynı gram dururmuş.(K44)

65

HEMŞERİ

Eskiden Çingeneler pazarlara kolonya esans satmaya gelirlermiş. Pazarda öyle kurnazlıklar yaparlarmış ki! Pazara gelen köylülere “O hemşerim hoş geldin!” deyip muhabbet kurmaya çalışırlarmış. Köylüler şaşırıp “Beni nerden tanıdın?” diye sorarlarmış. Çingeneler: “Ya tanımam mı? Sen filan köyden değil misin?” deyince köylüler “Yok değilim. Yatağanlıyım!” dermiş misal. Satıcı bu sefer “Tam üstüne bastın! Sen ordan şu hocayı tanıyon mu? Bunu tanıyon mu?” derken samimiyeti kurarlarmış. En sonunda “Sen buraya kadar gelmişsin!” deyip elindeki şırıngadan adamın üzerine esans sıkıp eline de iki üç gramlık esans sıkıştırırlarmış. Bu da sana hediyem olsun deyip esansı verirken de arkasından eklerlermiş: “ Bunun fiyatı 10 da sen 7,5 ver! ”Köylü nitsin ister istemez samimiyeti kurmuş olduğundan almak zorunda kalırmış. (K15)

66

ESANSÇI

Bir gün pazarda adamın biri ip urgan satıyormuş. Elinde yumurta olan köylünün biri de pazara gelmiş. Urgancı, köylüyle hemen samimiyet kurmuş. Köylü yumurtaları satıp alışveriş yapacakken urgancı, öte edip beri edip adamın elindeki yumurtaları alıp göndermişler. Az sonra köylü yine gelmiş. Esansçı ile urgancı karşılıklı bakışıyorlarmış. Köylüye iki gram esans verip ödeşmişler.(K15)

67

ÜÇ DEYYUZU BİR ARAYA GETİREMEDİM

Kahveci Goz Ali, garsona dışardan bağıırıyormuş: “Bir şekerli, bir orta, bir sade. Eskiden kahve kül ile pişirilirmiş. Goz Ali, cezveye sürttüğçe “Üç deyyuzu bir araya getiremedim!” dermiş. (K44)

68

DELİLER

Bir gün deliler hastanesinden delilerin hepsi firar etmiş. Ortalama 100 kadar deli varmış. Başhekim doktorlarla bir araya gelip delileri geri toplamaya karar vermişler. Önde kendisi arkasına hemşerilerini takıp trencilik oynamaya başlamışlar. Böylece şehri dolaşmışlar. Hastaneye döndüklerinde arkalarında 150 tane deli varmış. (K20)

69

DELİNİN SIRRINDAN DELİ VELİNİN SIRRINDAN VELİ

Köyün imamı ezan okumak için minareye çıkmış. Delinin bir tanesi de “Ben imamı öldüreceğim!” deyip minareye çıkmış. Minarede hoca ezan okuyormuş. Aynı zamanda delide hocayı öldüreceğim diye uğraşıyormuş. Ezan bittikten sonra imam yukardan anons etmiş: “Deli Ahmet yukarı çıktı beni öldürecek yardım edin!” Köyün tamamı caminin etrafına toplanıp Deli Ahmet’i ikna etmeye çalışmışlar. Deli Ahmet’i ikna edememişler. Deli Ahmet’in arkadaşı Mehmet gelmiş. Köylüler Deli Ahmet’e seslenmişler: “Mehmet geldi sana bir şey söyleyecek! ”Mehmet tırnak makasını çıkarıp “Ahmet oğlum indin indin inmedin minareyi kescem şimdi!” demiş. Deli Ahmet: “Dur

Mehmet hemen geliyom!’ demiş. Delinin sırrından deli, velinin sırrından veli anlarmış. (K7)

70

DELİ HASAN

Beyağaç’da köyün birinde Hasan Amca varmış. Köylü, Deli Hasan dermiş. Hasan Amca deli olduğundan değil de köyde herkes öyle seslendiği için adı Deli Hasan olarak kalmış. Bir gün köylü Deli Hasan’ı şahit olarak yazmak istemiş. Deli Hasan, şahit falan olmak istemese de adı Deli Hasan olarak şahit listesine yazılmış. Mahkeme günü geldiğinde Deli Hasan gitmemiş. İkiciye jandarmalar alıp mahkemeye götürmüş. Mahkemede Deli Hasan diye çağrılınca, langırt diye içeriye girip hâkimin karşısına çıkmış. Hâkimin karşısında sürekli sağa sola bakıp adliyeyi inceliyormuş. Bunun üzerine hâkim sinirlenip “Ne bakıyorsun sağa sola?” diye Deli Hasan’a kızmış. Deli Hasan: “Merak ettim hâkim bey!” deyince hâkim: “Neyi merak ettin?” diye sormuş. Deli Hasan: “Bu binayı sen mi yaptın başkası mı yaptı?” diye sorunca hâkim iyice sinirlenmiş: “Devletin binasını ben niye yapayım. Senin diyeceğini bilmem ne yapayım!” deyip Deli Hasan’ı kovmuş. Deli Hasan yine şahitlik yapmadan köyün yolunu tutmuş. (K5)

71

DİŞ FIRÇASINI KÖPEK ZANNETTİ

Bir gün delinin biri, diş fırçasına ip bağlayıp deliler hastanesinin bahçesinde gezdiriyormuş. Diş fırçasını gezdirirken de “Gel kuçu kuçu gel kuçu kuçu!” diye konuşuyormuş. Hastanenin doktoru da bahçede oturup deliyi izliyormuş. Bakmış bakmış kendi kendine “Dur şunun morali bozulmasın.” Deyip yanına varıp sırtını sıvazlamış. Deliye “Ne güzel köpeğin var senin!” demiş. Deli: “Aaa deliye bak diş fırçasını köpek zannetti!” demiş. (K11)

72

TENEFÜSE ÇIKARDIM

Bir hastaneden bir hastaneye uçakla akıl hastaları nakil edilecekmiş. Deliler uçağa binmişler. İçlerinden biri, diğerlerine göre biraz daha iyiymiş. Doktor, o biraz

daha iyi olana “Ben biraz kaptanın yanında gidem sen arkada bunlarla okulculuk oyna.” demiş. Neyse doktor kaptanın yanına geçip oturmuş. Derken arkadan ses seda kesilmiş. Doktor: “Allahallah ne ediyorlar ki bunlar acaba? Bir gidip bakem!” demiş. Arkaya gidip bakse ki o birazcık akıllı şey oturup dururmuş. “Hani arkadaşların nerde?” diye sormuş. Deli: “Teneffüse çıkardım ben onları.” demiş. Hepsini teneffüse çıkarmış. (K13)

73

TOSUN AHMET

Ahmet Yıldırım kalıplı pehlivan gibi bir adammış. Birisi: “Nerdesin lan Tosun Ahmet'im demiş. Ahmet: “İyi ki Tosun Ahmet'im dedin, Öküz Ahmet'im demedin!” demiş. (K16)

74

AMAT MI OLDUN?

Sabah vakti adamın biri öküzlerini alıp çiftte gitmiş. Öküzlerinin önünde eşiği de varmış. Eşek yolundan sapmış. “Eşek her gün gittiğin yolu biliyon neden sapıyon?” diye adam çok sinirlenmiş. Çığırılmış eşiği, eşek yine yoldan sapıyormuş. Adam sinirlenip eşiğe vermiş odunu, vermiş odunu. Dövünce eşek, kulakları yere eğmiş. Adam: “A. koyduğum eşiği Amat mı oldun?” diye söylenince eşek, kulakları dikip bakmış “Bu dayaklara dayanırım ama Amatlığı kabul edemem!” demiş. (K23)

75

HEM BENİ DÖVÜYORLAR HEM SANA SÖVÜYORLAR

Adamın birinden eşiğini istemişler. Adam: “Bir eşiğe sorup geleyim!” demiş. Eşiğe gidip sorup gelmiş. Eşek: “Verme! Beni verdiğin zaman hem beni dövüyorlar hem sana sövüyorlar!” demiş.

Bir merkebin sancısı varmış. Sancısı geçsin diye köylüler şarap içirmişler. Şarap hayvanın ciğerine gitmiş. Ciğerine gidince hayvanı öldürmüştü. (K26)

76

HELAL HOŞ OLSUN

Nazif Abi diye birinin bir eniği varmış. Nazif Abi, arkadaşlarına “Bu eniği alıştırıp ava gidelim.” demiş. Neyse bir zaman sonra ava gitmişler. Çat pat derken bir tane vurmuşlar. Av düşmüş araziye ama tel örgünün öbür tarafına. Köpek avı bir türlü bulamamış. Arkadaşları: “Nazif abi köpeği kucaklayalım tel örgünün öbür tarafına atalım.” demiş. Neyse köpeği kucaklayıp tel örgünün öbür tarafına atmışlar. Nazif Abi köpeğe bağıırıyormuş: “Bak iki dakikada bulamazsan sana hakkımı helal etmem! Yediğin içtiğinde zehir zıkkım olsun!” Neyse köpek bir gidip bir gelip avı tak bulmuş. Avı ağzına almış. Nazif Abi: “Aferin oğlum al gel!” demiş köpeğe ama köpeğin geçecek yeri yokmuş. Köpek bir oyana bir bu yana gidip iyice şaşkınlaşmış. Bu sefer Nazif Abi başlamış: “Yime yime oğlum!” diye söylenmeye. Köpek avı yemiş yutmuş. Nazif Abi: “Helal hoş olsun anasını satayım!” demiş.(K34)

77

TAVŞANLAR

Avcının biri bir tavşan vurmuş. Tavşanı almış gidiyormuş. Altı tane tavşan adamın önüne geçmişler:

- Sen bizim biraderi niye vuruyorsun, demişler. Adam önden koşmuş tavşanlar arkadan.(K48)

78

DAVŞAN VURDU HERHALDE

Üç arkadaş ava gitmişler. Bu arkadaşlardan biri İsmail, biri Sakallının oğlu Orhan, biri de Tahir. Birlikte ava gidelim demişler. Hangi arabayla gideceklerine karar verememişler. En sonunda hangisinde benzin varsa onla gidelim demişler. Orhan’ın arabasıyla gitmeye karar vermişler. Yanlarında köpek falan da yokmuş. İsmail Abi, tak diye avını düşürmüş. Tahir, ne vurdu diye dönüp bakmış. İsmail Abi bağıırıyormuş: “Tahir bıçak var mı? diye. Tahir şaşırılmış “Allahalllah ne yapacak bu adam bıçağı?” diye sormuş kendi kendine. “Ne yapacan abi bıçağı?” diye İsmail Abiye bağıırılmış. İsmail Abi: “Al gel sen bıçağı!” demiş. Tahir: “Allahallah kırk yılda bir ava getirdik

adam davşan vurdu herhalde!” demiş kendi kendine. Neyse yanına varmış. “Ne yapcan abi bıçağı?” diye sormuş. İsmail Abi: “Görmüyon mu?” deyince Tahir “Neyi görmüyom mu?” diye sormuş. Bakmış ki ufak bir bildircin. Kanadından tutmuş tavşan gibi kesecek hayvanı. Tahir hayvanı elinden almış artık.(K39)

79

VER ŞU GOYUNUN PARASINI

Köyün birinde eskiden Masalcı Amat diye biri varmış. Bir de Galender Veli diye biri varmış. Masalcı Amat'ın guzusu çalınmış. Üç beş genç o dağda kuzuyu galdırıp bu dağda yemişler. Eskiden guzu çok gıymatlıymış. Masalcı Amat kuzunun peşini bırakır mı? O dağ senin bu dağ benim kuzunun derisini kellesini her neyse bacağını bulmuş. Gençler guzuyu yeyor tam biterken Galender Veli geliyor atınan. Galender Veli denilen kişi de köyün ileri gelen zenginlerindenmiş.“Guzudan yecen mi?” diye sorunca gençler “Yemecem.” demiş atın üstünden. Ye yemecem derken en sonunda “Gara ciğerinden bir doğram verin.” demiş. Gara ciğerinden bir doğram yemiş. Masalcı Amat guzunun kellesinden araştırıp gençleri bulmuş. Gençler, “Galender Veli de vardı yerken!” demişler. Masalcı Amat, Galender Veli'nin yanına varmış: “Veliii goyunun parasını ver!” demiş. Galender Veli: “Ben yemedim arkedeş!” demiş. Vercen vermem derken bir gün Galender Veli kahveye gelmiş. Masalcı Amat da oturup dururmuş. Başlıyor Masalcı Amat:

- Sütalanı otlu mu

Şu gelen yiğit datlı mı

Bok yeme Galender Veli

Garaciğer datlı mı

Ver şu goyunun parasını. (K51)

80

IRGATIN HAKKI

Gızhisar köyünün ileri gelenlerinden Galender Veli, Ölçeklerin Ali varmış. Köyün yokuşunda Tabaklar evi varmış. O zaman köyün en lüks evlerindenmiş.

Galender Veli parasıyla ırgat getirip çalıştırmış. Galender Veli ırgata tembihliyor: “İki dene guzu kes, çalgı çengi tut, ortamı hazırla!” demiş. Aşam oluncaçalgılar çengiler galay gelmiş. Yokarıya çıkmışlar. Irgata “S*kt*r git çık dışarıya!” deyip ırgatı kovmuşlar. Köyün yaşlılarından biri de evin önünde oturup dururmuş Galender Veli’nin eviyle yaşlı adamın evinin arasında 100 metre anca varmış. Bakmış adam, Memet söve söve geliyormuş. Adam: “Memet ne oldu?” diye sorunca “Ya dayı aşama gadar çalıştırdılar çalıştırdılar çalgı çengi geldi çıkarıverdiler!” diye anlatmış. Adam dabanca uzatıp “Al bu dabancayı!” demiş. “Netcem ben bu dabancayı?” diye sorunca yaşlı adam başlamış anlatmaya: “Tabaklar evi de yüksek bir yerde. Yokarıya çıkcan merdivenlerden bir denesini koy gerisini hep sök. Merdivenler tahtadan yapılmış. Hepsini sök. Dört el dabancayı pat de patlat bakalım ne oluyor!” demiş. Memet, varıp merdivenleri söküp dabancayı patlatmış. Dabancanın sesini duyup dışarı çıkan merdivene basıp pat aşağı düşmüş. Sonra Memet ile yaşlı adam birlikte yokarı çıkıp eğlenmişler.(K51)

81

KUYUCAK YOKUŞU

Eskiden köylüler pazar vs. gibi işleri için Kuyucak'tan Yatağan'a giderlermiş. Kuyucak'tan Yatağan'a giderken de büyük bir yokuş varmış. O yokuşu geçmek gerekmiş. Köylünün biri Kuyucak yokuşuna geldiğinde motoru bozulmuş. Motorunu köşeye çekmiş. Köylüler "Ne yapıyorsun?" diye sormuşlar. Adam:

"Pat pat dedi

Çat çat dedi

Cavurun motoru

Kuyucak yokuşunu çekmedi." demiş. (K8)

82

PARA ALACAKLAR DİYE

Köylünün biri hanımını ilk defa şehre götürmüş. Köy yerinde tek katlı evler varmış. Kadın şehirde bir kaç katlı evleri görünce yadırgamış. Daha önce hiç görmediğinden sürekli etrafına bakıyormuş. Kocası durumu fark edince "Fazla bakma!

Bakanlardan para alıyorlar." demiş. Kocası böyle deyince kadın saatlerce kafasını hiç yerden kaldırmamış. (K8)

83

TRAFİK POLİSİ

Köyden adamın birinin iki kızı olmuş. Adam hep erkek çocuğu olsun istemiş. Bu yüzden küçük kızını erkek çocuğu gibi yetiştirmiş. Kız çocuklara oyuncak bebek alınırken adam kızına top, bisiklet, tabanca falan almış. Kız büyüyünce motorsiklet almış. Kızın ehliyeti yokmuş ama motorsikleti kullanıyormuş. Derken bir gün köy yakınlarına trafik ekipleri durmaya başlamış. Kızı sürekli durdurup, ehliyet kontrolü yapıyorlarmış. Kız düşünmüş taşınmış bu duruma bir çare bulmuş. Eşinin motor kıyafetlerini giyip kaskını da takıp motorsiklete öyle binermiş. Polis durdurunca da eşinin ehliyetini gösterirmiş. Böyle aylarca polisleri oyalayan kız bir gün yakalanmış. Polisler durdurup kaskını çıkarttırınca kadın olduğu ortaya çıkmış. Neyse ki ceza kesmemişler. Kız da cezaya vereceği para ile ehliyet alıp bu oyundan vazgeçmiş.(K13)

84

DAYAK YEMEDEN GELİNMEZ

Yusuf Hoca diye biri varmış. Askerlik vakti gelince askere gitmiş. Askerde komutan her akşam temizlik kontrolü yaparmış. İlk gün komutan yatakhaneye gelmiş. Askerlerin ayakları ranzadan 10 metre dışardaymış. Komutan ayakları tek tek kontrol etmiş. Elindeki copla ayakları kirli olanlara "Çat çat" vurmuş. Komutan ikinci gün yatakhaneye gelip tekrar ayakları kontrol etmiş. Ayaklar yıkanmış ama o kadar da temiz değilmiş. Komutan başlamış vurmaya "Lavaboya kadar gitmeye üşenmediniz de ayağınızı yıkamaya mı üşendiniz?" diye söylenmiş. Üçüncü gün komutan yine yatakhaneye temizlik kontrolüne gelmiş. Bakmış askerlerin ayakları tertemizmiş. Bu defa başlamış yine askerlerin ayaklarına vurmaya "Askeriyenin su faturasını babanız mı yatırıyor? Niye bu kadar su harcadınız?" demiş. Askeriyede dayak atmak için illaki bir neden bulunurmuş. (K13)

85

AFERİN OĞLUM

Bir gün askeriyede askerler jandarma karakolunda operasyona çıkacaklarmış. Askerin birinin şarjörü eksikmiş. Başka bir askerin şarjöründen almış. Komutan bakınca şarjörün değişik olduğunu anlamış. Asker, başka bir askerden çaldığını söylemiş. Komutan: "Aferin evladım! Akıllı olacaksın!" demiş.

İki arkadaş askere gitmişler. Birisi hafif safmış. Beraber askerliği yapmışlar. Saf olan bir iki gün erken gelmiş. Diğer asker gelince saf olana takılırmış "Biz 24 ay askerlik yaptık sen iki sene askerlik yapıp hemen kaçtın." Saf olan asker: "Ben gurnazım ondan!" dermiş. (K27)

86

DİL PABUÇ KADAR

Bir gün köyde kızın biriyle oğlanın biri karşılaşmış. O zamanlarda daha tanışmıyorlarmış. Bir gece vakti kız bisikletle oğlan arabayla gezerken çarpışmışlar. Oğlan kıza " gündüz öğren de gece öyle sür!" diye bağırmış. Kız da oğlana "Kes sesini!" demiş. Kız öyle deyince oğlan kendi kendine " Kız çok güzel de dil pabuç kadar! Kim alır ki bunu?" demiş. Sonunda kendi almış. (K13)

87

KAYNANA

Bir kayınvalidenin üç tane gelini varmış. Karı: "Şimdiler de gelin kaynana oldu, kaynana gelin oldu!" der gelinlere eziyet edermiş. Bir gün kaynana ölmüş. Üç gelin kaynananın başına toplanmış. Kaynana öldü diye ağlayacaklarmış. Büyük gelin başlamış ağlamaya "Uzak götürün, uzak götürün!" diye. Ortanca gelin başlamış ağlamaya "Derince gömün, derince gömün!" diye. Küçük gelin de "Yine gelir o, yine gelir o!" diye ağlarmış.(K55)

88

GELİN

Bir kayınvalidenin tek bir oğlu varmış. Oğlan gelini eve getirmiş. Gelin gelince kaynana başlamış "Bak gelin bende üç türlü hal vardır. Çiçek kulağında duruyorsa çok sinirliyimdir. Çiçek yakamda olursa orta halliyimdir. Çiçek elimde olursa en iyi halimdir. Bana ona göre davran!" demiş. Gelin altta mı kalır "Bak kaynana! Ben de bir türlü hal vardır. Bacak bacağa çakarım, sigaramı yakarım, senin elindeki çiçeğin nerede olursa olsun ben keyfime bakarım!" demiş. (K55)

89

BUNU KUTLAMAM LAZIM

Neyzen Tevfik bir gün içkiyi bırakmaya karar vermiş. Bir meyhaneyi geçip bakmış "Vay be bunu geçtim içmedim!" demiş. Bir meyhane daha çıkmış önüne. Bunu da geçip içmemiş. Kendi kendine "Bunu kutlamam lazım." deyip en son meyhaneye girmiş. (K49)

90

O ZAMAN BENDE HİÇ ÇIKMAM

Neyzen Tevfik meyhaneden çıkarken Mehmet Akif ile karşılaşmış. Mehmet Akif "Ya Neyzen seni ne zaman buradan çıkarken görsem içim parçalanıyor!" demiş. Neyzen Tevfik: "O zaman ben de hiç çıkmam!" demiş. (K49)

91

NASIL OLSA İÇİYOZ

Durmuş Abi diye birisi varmış. İçkiyi bırakmış güya. İki arkadaş oturuyorlarmış. Konyak içmeye başlamışlar. Dükkânın yanındaki depodan katıp katıp içiyorlarmış. Yazında konyak içilecek gibi değilmiş. Karaciğerleri parçalanıncaya kadar içtikten sonra pes demişler. Yanındaki arkadaşı "Ulan ya Durmuş Abi, Allah'ını seversen bırak artık şu konyağı monyağı! Nasıl olsa içiyoz biz bunu." demiş. Durmuş Abi: "Nasıl edelim kardeşim?" diye sorunca arkadaşı "Gidelim bizim o tarafa doğru rakı içelim." demiş. Bu sefer de rakı içmeye başlamışlar. Derken Durmuş Abi tuvalete gitmiş.

Dönünce "Ulan güzel gözlü kardeşim! Rakı içince sidicem bile ağırıverdi. Konyak katıran gibi çıkarırdı." demiş. (K57)

92

KUMARBAZ

Gençliğinde adamın biri Dere Çiftlik köyüne kumar oynamaya gidermiş. Köyde ne kadar adam varsa ütermiş. Bir gün yine köydeki tüm adamları ütmüş. Gece olunca "Ben gidem." demiş. Gidem deyince köylüler izin vermemiş "Olmaz bizim bütün paramızı üttün. Oynayacaksın!" demişler. Neyse adam bir yolunu bulup kaçmış. İki arkadaş, adamın önünü kesip üttüğü paraları almaya karar vermişler. Adam da orasına burasına her tarafına paraları saklamış. Köyden çıkınca bayağı bir mesafe kat edip adamın önüne geçmişler. Adama "Kıpırdama!" demişler. Adam hemen elleri kaldırmış. "Ya para ya canın!" deyince adam "Vermem paramı!" demiş. O zaman "Çıkar donunu! Ya öldürcez ya donunu çıkarcaz ya da para!" demişler. En sonunda adamın birkaç yerinden parasını alıp bırakmışlar. (K58)

93

KUSURA BAKMA

Köyün birinde düğün varmış. Adamın birinin hanımı da evde yokmuş. "Ulaa bunlar nereye gider nereye gider?" diye düşünürken düğün yerine varmış. Düğün yerine varınca hanımına benzer birini görmüş. Kadın düğünde oynayanlara bakıyormuş. Adam sinirlenmiş tabi. Kadın yanına varıp dürtüp bağırmaya başlamış "Benden habersiz nasıl geliyorsun? diye. Kadın dönüp "Sen ne diyorsun kardeşim? deyince adam karısının olmadığını anlamış. Başından aşağı kaynar sular dökülmüş. (K3)

94

NASRETTİN HOCA KIZAMIK OLURSA

Bir gün Nasrettin Hoca selden geçecekmiş. Etraftakiler: "Bu selden üstü başı ıslanmadan geçenler cennetlik!" demiş. Nasrettin Hoca sudan geçecekmiş. Sudan geçeceği vakit üstünde ne varsa çıkarıp tepesine koymuş. Sudan geçmiş, geçmiş ama her yanını sinek yemiş kıpkırmızı olmuş. Sudan çıkınca ahali şaşırmış "Hoca sana ne

oldu?" diye sormuşlar. Hoca: "Ben cennetliğim. Benim sırtım kuru." deyip giyinmiş hemen."Bu kızarıklıklar ne?" diye sormuşlar. Hoca: "Kızamık çıkarıyorum." demiş.(K9)

95

TEMEL İLE DURSUN

Temel hanımıyla kavga etmiş, evi terk edip gidiyormuş. Yolda Dursun görmüş "Nereye gidiyorsun?" diye sormuş. Temel: "Hanımla kavga ettik, kendimi asıp öldüreceğim!" demiş. Dursun: "Nasıl asıp öldüreceksin?" diye sorunca Temel "Ya asıp öldüreceğim işte!" deyip ipi beline bağlamış. Dursun : "İyi öldürmesine öldür de şu ipi boynuna geçirsene madem öldürceken kendini!" demiş. Temel: "O zaman hava alamıyorum." demiş.(K38)

96

BEN SANA 100 DOLAR VERCEM

Temel Amerika'ya gidip kalmak için bir pansiyon bulmuş. Pansiyonun bir tane ortak tuvaleti varmış. Kapı kapanır Temel tuvalete çıkamazmış. Gece tuvalete çıkası gelince poşete yapmış. Poşeti de "Camdan uzağa fırlatayım. Benim burada yaptığım belli olmasın." diye düşünüp fırlatmış. Sallarken sallarken poşetin altı çıkıp tavana yapışmış. Sabah olunca temizlikçi gelmiş. Temel: "Arkadaş şu yukarıdaki pisliği al sana 10 dolar." demiş. Temizlikçi bakıyor bakıyor "Sen oraya nasıl sıçtığını anlat ben sana 100 dolar vercem!" demiş.

97

ÜÇ BEŞ ADAM TOPLAYIP GELEYİM

Dere çiftlikte kamyoncu çokmuş. Kamyoncunun biri İstanbul Ankara yoluna çıkmış. Adam yeni evliymiş. Yola gidince 15 16 gün gelememiş. Neyse adam gelene kadar kadın kapısının arkasına çeltik atıp gün saymış. Adam gelmiş beraber olmuşlar. öğleye kadar üç beş ne yaptılarsa adam bıkmış artık. Üzerini giyinmiş gidiyormuş. Kadın: "Nereye gidiyon herif?" diye sormuş. Adam: "Kahveye gidiyom hayırdır?" demiş. Kadın: "Daha üç beş alacağım var!" demiş. Adam: "A. koyduğum karısı bu böyle olmayacak! Kahveden üç beş adam toplayıp geleyim." demiş.(K53)

YER MİSİN YEMEZ MİSİN?

Televizyoncu bir grup küçük bir köye gitmişler. Kahvenin önünde bir ihtiyar oturuyormuş Bayan: " Ben buldum. Bir tane ihtiyar kahvenin önünde oturuyor. Ben ona sorayım." demiş. Adamın yanına yanaşmış. Adam masum masum oturuyormuş. Yanına yanaşınca "Dede konuşalım mı?" diye sormuş. Dede: "Konuşalım kızım. Ne konuşacağız?" diye sormuş. Bayan: "Sen başından geçen iyi veya kötü bir şeyler anlat." demiş. Dede: "Olur kızım. İyisine mi anlatayım kötüsüne mi anlatayım? Nerden başlayayım?" diye sormuş. Bayan: "Valla istersen iyisinden anlat." demiş. Dede başlamış anlatmaya: "Bizim aşağıda muhtar vardı. Muhtar reis i cumhur, dediği dedik öttürdüğü düdüktü. Onun sıpası kayboldu "Gidin sıpayı bulun!" dedi. Köycek çıktık aramaya. Bir gün aradık bulamadık iki gün aradık bulamadık üçüncü gün dereye kıstırdık sıpayı. Yer misin yemez misin?" Bayan müdahale etmiş "Dur dur dur bunu anlatma!" demiş. Dede: "E bir tane daha var dur onu anlatayım. Bizim bir avcı Memet vardı. Köpeği kayboldu. Avcı Memet:"Köpek çok iyiydi, bahçeye domuz gelmiyordu, koyunlara kurt gelmiyordu, kayboldu gidin bulun!" dedi. Köycek çıktık aramaya. Bir gün aradık bulamadık iki gün aradık bulamadık üçüncü gün bulduk köpeği. Yer misin yemez misin?" Bayan müdahale etmiş "Amca dur dur sen en iyisi kötüsünü anlat!" demiş. Dede başlamış anlatmaya: "Ben bir gün ava gittim. Önümden bir geyik koştu bende arkasından. O dağ senin bu dağ benim derken köyün yolunu kaybettim. Neneniz kahveye gelmiş "Benim adam kayboldu buluverin!" demiş. Köylü çıkmış aramaya. Bir gün bulamazlar iki gün bulamazlar üçüncü gün buldular. Yer misin yemez misin?"(K53)

ELİN DOLU GELECEĞİNE TORBAN DOLU GELEYDİN

Eskiden köylerde bir çeşme olurmuş. Herkes kovalarını alır, subaşına gider, kovaya su doldururlarmış. Gençler nişanlısını orda bulur, karılar lafları orda ederlermiş. İki arkadaş aynı köyden Almanya'ya gitmişler. İkisi de evli barklıymış. Almanya'da çalışmışlar. İki üç sene sonra geri dönüp evlerine varmışlar. Ertesi gün adamların karıları ellerine kovaları alıp çeşme başına varmışlar. "Gız gocan geldi mi?" diye sormuş Ayşa. Fatma: "Geldi, senin ki geldi mi?" diye cevap vermiş. "Geldi, nasıl

kutladınız mı?" diye sormuş Ayşa. Fatma: " Sorma ben öldüm bittim. Adam bir indi bir bindi bir indi bir bindi. Sabaha kadar iliğimi kuruttu. Senin ki ne yaptı?" diye sormuş. Ayşa: "Bir şey yapmadı, yorgunmuş yattı!" demiş.

Ertesi gün karılar tekrar çeşmeye su doldurmaya gitmişler. Fatma: "Gız nasıl oldu oldu mu bir şey? Benimkisi durmadı yine. İndirdi bindirdi iliklerimi kuruttu." demiş. Ayşa: "Benim yine bir şey yok!" demiş. Fatma: "Gızz Ayşaaa senin gocan gelirken neyle geldi? diye sorunca Ayşa: "Valla 8 10 bavul eşya. Çoluğuna çocuğuna anasına danasına. Ya senin gocan ne getirdi?" demiş. Fatma: "Ulaa benimkinin elinde bir çantası vardı parada yoktu." Öteki yememiş içmemiş. Patates makarna patates makarna idare etmekten adamın takatı bitmiş ilikleri kurumuş Garı eve gelmiş "Ah adam elin dolu geleceğine torban dolu geleydin ya!" demiş.(K59)

100

HAP DEĞİL ŞEKER

Eskiden köylerde kadınlar çok doğum yaparmış. Köye sağlık müdürlüğünden doğum kontrol hapı dağıtmaya gelmişler. Kadınlar sıraya girmiş. Hemşireler hap verip şöyle şöyle kullanacan diye söylüyorlarmış. Yaşlı bir koca karı "Anam ne var burda?" diye sormuş. Kadının birisi "Şeker dağıtıyorlar." demiş. Koca karı da girmiş sıraya. Tam ona sıra gelmiş. Hemşireler: "Koca karı, sen hala yiyon mu?" diye sormuşlar. Koca karı da "Anamm yemiyom ben yalıyom." demiş. Koca karı şeker zannetmiş. (K59)

101

GIRIK ANTEN

Gelin kaynana sürekli kavga edermiş. Kaynana gelini boyuna kocasına kötülermiş. Geline "Neyin var? Cıbılsın, bir şeyin yok! Gelirken bir şey getirmedi!" dermiş. Gelin bir gün dayanamamış "Ula ana, (Göğüsleri gösterip) iki tane fiskos masası getirdim, (Göbeğini gösterip) on dönümlük tarıma elverişli tarla getirdim,(Şeyini gösterip) bir tane renkli televizyon getirdim. Senin oğlunun neyi var? Bir gırık anteni, o da geceleri çalışmıyor!" demiş. (K59)

102

HANGİSİ DAHA İYİ

İki kadın kavga ediyorlarmış. Birisi “Küççüğü iyi olur.” birisi “Böyüğü iyi olur.” diyormuş. Mahkemelik olmuşlar. Mahkemeye gidince hâkim "Ney sizin derdiniz?" diye sormuş. Kadınlardan biri: "Hâkim bey bu böyüğü iyi olur dedi, ben küççüğü iyi olur dedim, kavga ettik." demiş. Hâkim bir karar verememiş tarih atmış. Evde öyle düşünür dururmuş. Hanımı: "Hâkimcim ben seni bu aralar düşünceli görüyorum. Hayırdır?" diye sorunca hâkim "Sorma hanım iki kadın geldi kavga etmişler, birisi böyüğü iyi olur, birisi küççüğü iyi olur diye. Bir karar veremedim." demiş. Hanımı: "Hâkimcim ondan kolay ne var! Ne böyüğü ne küççüğü her gün kalkan iş yapan iyidir." demiş. Neyse mahkeme günü gelmiş. Hâkim: "Ne böyüğü ne küççüğü her gün kalkan iş yapan iyidir." demiş. Kadının biri "Nerden okudun?" diye sorunca hâkim "Benim hanım söyledi." demiş. Kadın: "Desene senin hanım bizden daha orospuymuş." (K59)

103

EN AĞIR ŞEY

Okulda öğretmen, öğrencilerine “En ağır ne vardır?” diye sormuş. Öğrencilerden birisi kalkmış “Babamın şeyi.” demiş. Öğretmen sinirlenip “Sus lan!” demiş. Zil çalmış. Teneffüse çıkarken çocuğu çağırıp “Oğlum sen niye öyle dedin? Ayıp değil mi?” diye sormuş. Öğrenci: “ Ne bilem ben hocam! Gece üçte tuvalete kalktım. Anam babam uğraşıp durur. Babam “Kaldırsana!”, anam “Sen kaldır!”, Babam: “Şimdiden sonra belediye'nin arabası gelse yine kalkmaz !” diye konuşuyorlardı demiş. (K59)

104

BANADA İNANACAN

Bir kadın varmış. Kocası öğleden sonra iki buçuk üç gibi işten gelmiş. Karısına “Hanım ben bir duş alam.” demiş. Banyoya girip duş alacak bakmış bir adam “Hayırdır birader!” demiş. Adam: “Ya yengem çağırdı. Batarya musluk bozuldu, onu tamir etcem.” demiş. Neyse banyo yaptıktan keri iç çamaşırlarını giymek için yatak odasına varmış. Bakmış bir adam da orda var. “Hayırdır?” diye sorunca adam “Yengem çağırdı gardiobun kapıları bozulmuş onu yapacam.” demiş. Adam kendi kendine düşünmüş “Bir şey oldu mu hanım hep beni mi çağıracak? İş olmuş çağırmış yaptırmıştır.” diye.

Giyinmiş balkona çıkmış bir adam da orda varmış. “Hayırdır bizim oğlan sen ne yapıyon burda?” diye sormuş. Adam: “Bilmem ne yaptığının adamı onlara inandin bana da inancan! Ben burda otobüs bekliyorum.” demiş.(K59)

105

YERİNDE DURMUYOR

Bir kadın varmış. Anasıyla birlikte oturuyormuş. Kocas da tekstilde çalışıyormuş. Kadın 6-7 aylık hamileymiş. Kocasına her sabah işe giderken tembih edermiş “Bey, benim canım balık istedi.” diye. Gelinin anası da duyarmış. Akşam olunca eline bir poşet alır, damadın önünü kesermiş. Bir gün eve girmeden “Damat seninle bir iddiaya girelim mi?” diye sormuş. Damat: “Girelim anacım.” demiş. Damada “Ben sana bir şey soracam bilemezsen elindeki paketi bana vercen.” demiş. Damat da “Tamam!” demiş. Kadın “Benim şey nerde?” diye sormuş. Damat da “Önünde.” diye cevap vermiş. Kadın eğilip “Hani nerde?” deyince şeyi arkaya kaçmış. Damat da paketi vermiş. Ertesi gün hanımı “Ya herif ben aş eriyom bana balık bul!” diye tembihleyince adam eve gelirken balık almış. İkinci gün kaynanası yine kapıda bekliyormuş. Yine “Damat benim malzeme nerde?” diye sormuş. Damat da önünü göstermiş. Kadın “Hani nerde?” diye eğilince malzeme arkaya gitmiş. Balığı yine bırakmış. Eve varınca hanımı “Balık nerde? Benim canım balık istiyor.” deyince kocası “Senin ananın malzemesi bir yerinde durmuyor ki! Bir öne bir arkaya kaçıp duruyor.” demiş.(K59)

106

HÂKİMCİM

Adamın biri karısını yaparken kaldırttırmış. Adam da karısı da çok yaşlıymış. Bir gün goca karı dayanamamış. Evlerinin yanında hâkim oturuyormuş. Hâkime şikâyet etmiş “Hâkim oğlum ben hacı amcandan boşanecem!” demiş. Hâkim: “Hayırdır hacı deyze ne oldu?” diye sormuş. Yaşlı kadın utanıp söyleyemezmiş. Hâkim: “Söyle hacı deyze. Öyle nasıl boşayecem seni?” deyince yaşlı teyze anlatmış durumu “Hâkimcim hacı amcan yaparken bir de kaldırttırıyor dayanamıyom artık!” Hâkim: “Tamam sen git ben hacı amcayı çağırır söylerim.” demiş. Hâkim, hacı amcayı çağırıp söylüyor “Hacı amca bak hacı deyze geldi hem yapıyormuşsun hem de kaldırttırıyormuşsun. Kaldırtma bari!” diye uyarılmış. Hacı amca: “Bak hâkim oğlum, hacı deyzenden vazgeçerim kaldırtmaktan vazgeçmem!” demiş.(K59)

107

PATLICAN KURUSU

Yaşlı bir amca pazarda patlıcan satmak için köyden Tavas'a gitmiş. Pazarda oymalık patlıcanlara kakı derlermiş. Bunu bilmeyen komutanın hanımı, yaşlı amcanın sergisine varmış. "Amca kaç para bu patlıcanlar?" diye sormuş. Yaşlı amca "İşte şu kadar para." deyip başlamış anlatmaya "Bu patlıcanları yararda (Söyleyişten cinsel organ terimi olarak algılama) kakı edersin." diye. Kadın yanlış anlayıp "Ya amca sen ne diyon?" diye kızmış. Yaşlı amca: "Kızım yararsın kakı edersin." demiş. Kadın gidip kocasına "Pazar yerinde sergide adamın biri bana yarra..kakı ederim dedi." diye şikâyet etmiş. Komutan, yaşlı amcanın yanına varıp sormuş. Yaşlı amca: "Hakketen de öyle dedim. Arkadeş biz bunu yararız kakı ederiz. Patlıcan kurusuna kakı derler bizim oralarda. Şimdi bunun ismi değişti patlıcan kurusu oldu." demiş.(K29)

108

EYVAH HANIM

Adamın birinin basur rahatsızlığı varmış. Köylüler "Bundan kolay ne var? İşte karşı köyde bir adam var, orda tedavi ediyor." demişler. Adam: "Nasıl tedavi ediyor" diye sorunca köylüler başlamış anlatmaya "Yahu orda bir tencere yoğurt üç beşte pırasa var. Pırasayı yoğurda batırıyor sokuyor basur geçiyor." demişler. Adam basuru tedavi ettirmek için karşı köye varmış. "Ya kardeşim bende basur rahatsızlığı var. Çok da muzdaribim." diye söylemiş. Karşıdaki "Ya kardeşim onda ne var! Basit onun tedavisi." demiş. Neyse eve gelmişler. Adam pırasayı yoğurda daldırıp adama eğil bakalım deyip adamı tedavi ediliyor. Velhasıl adam köyüne dönmüş basur da iyileşmiş. Neyse aradan zaman geçtikten sonra hanımı rahatsızlanmış. Hanım: "Bey basur var bende." demiş. Adam: "Hanım bundan kolay ne var. Bir tencere yoğurt iki üçte pırasa oldu mu bu iş bitiyor." demiş. Yoğurdu koymuşlar pırasayı da getirmişler. Hanım eğil bakalım, hanım eğilmiş. Adamın kafasına dank etmiş. "Hanım bu adam sağ eliyle göbeğimden tuttu, sol eliyle de ensemden tuttu. Lan bu adam bana ne soktu! Eyvah hanım biz gittik!" demiş.(K29)

109

O ÇOCUKTA MANYAKLIK VAR

Kaymakamın çocuğu annesini emmiyormuş. Durumu Mustafa Amcaya söylemişler. Mustafa Amca: “Nee deli mi len bu çocuk! Öyle kadının memesi emilmez mi? O çocukta bir manyaklık var o zaman.” demiş.(K29)

110

DONDURMA GİBİ ÇOCUK

Hacı Ahmet’in Durmuş Ali: “İbraaam!” diye seslenmiş. İbraaam: “Buyur Ali Abi.” diye cevap vermiş.. Durmuş Ali: “Bu çocuk kimin?” diye sormuş. İbraam: “Bu çocuk Hacı Bekirlerden.” diye cevap vermiş. Durmuş Ali: “Ahhh avradını s*k*g*m yağlı yerden çıktığı besbelli. Dondurma gibi çocuk!” demiş .(K44)

111

ORTA YERDE BULUŞALIM

Belediye başkanının biri bakanlıktan yardım istemiş. Hangi bakanlıktan istiyorsa bakanlık söz vermemiş. Bunlar bakanın yanına varıp ısrar etmişler. Bakanı ikna etmek için başlamışlar anlatmaya: “Evvelden adamın biri sahilde bir kadın görmüş. Kadın, sahilde uzanıp yatıyormuş. Adam: “Aaa hanımefendi çok güzelsiniz. Sizden bir buse alabilir miyim?” diye sormuş. Kadın yattığı yerden ayağını göstermiş. Adam: “Ya hanımefendi ben çok yukardan istedim, siz çok aşağıdan gösterdiniz, gelin orta yerde buluşalım.” demiş. O yüzden bakan bey siz çok az verdiniz biz çok istedik gelin orta yerde buluşalım.” demişler. (K52)

112

BEN SANA SORARIM

Ömer Karakütük isminde bir adam varmış. Kendi düğün merasimi oluyormuş. Gelini almaya gitmeden önce yemişler içmişler alınması gerekeni alıp verilmesi gerekeni verip sonunda gelinin evine varmışlar. Davulcu davulunu takınmış. Gelini alıp Âşıklar yokuşundan davul çalarak geliyorlarmış. Davulcu davulunu çalarken davul yeri

düşmüş. Davulcu da tempoyu bozmayayım diye başlamış yeri çalmaya. Gelin bu duruma gülünce damat ” sus gülme aşam olunca ben sana sorarım.” demiş.(K35)

113

OLAN DEVEYE OLUYOR

Komutanın biri çölde görevlendirilmiş. Bir gece camdan bakarken üç dört askerin bir deveyi alıp gittiklerini görmüş. Merak edip her gece takip etmeye başlamış. Her gece bir iki asker deveye binip gidiyormuş. Aradan bir iki saat sonra çıkıp geri geliyorlarmış. Komutan bir alt komutanını çağırıp “Ben merak ediyorum bu askerler deveyle ne yapıyorlar?” diye sormuş. Çağırdığı komutan: “Çok basit komutanım bu deveyle cinsel ihtiyaçlarını gideriyorlar.” diye cevap vermiş. Komutan sinirlenip “Olur mu öyle şey! O deveyi yasaklıyorum, çıkmayacak bir daha!” diye emir vermiş. Aradan bir ay geçmiş. Komutanın da canı istemiş. Ahıra gidip deveyle uğraşiyor. Zorlanıyor altına bir şeyler koyuyor. Sonra komutanı yanına çağırıyor “Ya bu çocuklar bu deveyle nasıl ihtiyaçlarını gideriyorlar?” diye soruyor. Çağırdığı komutan: “Çok basit komutanım biniyorlar deveye iki km ilerde genelev var ihtiyaçlarını görüp geliyorlar.” diye cevap vermiş. Olan deveye olmuş. (K31)

114

VAN KEDİSİ

Adamın biri Van kedisinin gözlerini beğenip Van kedisi beslemeye karar vermiş. Eşinden dostundan biri Van kedisi bulup adama getirip vermişler. Adam kedinin erkek veya dişi olduğuna bakmamış. Dört ay sonra kedinin etrafında kediler dolaşmaya başlayınca komşusuna sormuş “Benim kedinin etrafında kediler dolaşüyor ne yapayım?” diye. Komşuda “Eline bir fırça al. Fırça ile kedinin şeyine benzin sür. Kediler kokusuna dolaşmaz.” demiş. Kedinin sahibi eline bir fırça alıp kedinin şeyine benzin sürmüştü. Erkek kediler benzinin kokusuna gelmez olmuş. Günlerden bir gün yağmur yağmış. Adamın sürdüğü benzin yağmurda akıp gitmiş. Kedi ortalıklarda görünmüyormuş. Kedi sahibi komşularına “Benim kediyi gördünüz mü?” diye sormuş. Komşulardan biri “Senin kedinin arka sokakta benzini bitmiş. Kediler kaktırp durular.” diye cevap vermiş. (K52)

AĞANIN İŞLERİ

Köyün ağası karısıyla beraber şeyinin küçük olmasından dolayı devamlı doktora gidermiş. Doktor, cinsel organının uzaması için ağaya hap vermiş. Ağa, bunları kullanıp tekrar doktora gitmiş. Karı koca bu hapların hiç faydasını görmeyip tekrar doktora gitmişler. Doktor değişik bir hap vermiş. Bunun da faydasını görmemişler. Ağa bir gün doktora “Biz bunu böyle yapacağımıza şeyi uzun olup ta ölen kişinin şeyiyle değiştiresek nasıl olur?” diye sormuş. Doktor: “Olur ağa!” diye cevap vermiş. Günler sonra biri ölmüş. Doktor bakmış ölen adamın cinsel organı uzunmuş. Ağayı çağırmış. Ölen kişinin cinsel organı ile ağanın organını değiştirmiş. Ağa köyün yolunu tutmuş. Aradan 5-6 ay geçmiş. Doktor: “Ağa hiç gelmez oldu niye acaba?” diye merak etmiş. Ağaya bakmak için köye gitmiş. Köye varınca köy çeşmesinde su dolduran kadınlara “Burada bir ağa vardır ne yapar ne işler?” diye sormuş. Bayanlar gülererek “Ağa çok iyi, neşeli.” demişler. Doktor ağanın evine varmış. Ağanın hanımına “Yenge, ağa nerelerde hiç gelmez oldunuz?” diye sorunca ağanın hanımı “Ağanın 6 aydan beri hiç şeftesi yok.” demiş. O arada ağa sallana sallana gelmiş. Doktor “Ağa ne iştir?” diye sorunca ağa “Çok iyi çok güzel her şey.” Diye cevap vermiş. Doktorun kafası karışmış. “Yenge 6 aydan beri şeftesi yok der. Sen çok iyi dersin ne iştir?” diye sorunca ağa “Doktor ben hiç elin şeyiyle ile kendi karımı yaptırır mıyım? diye cevap vermiş.(K59)

ŞAŞKIN

Kış gününde iki elti soba başında dantel örüyorlarmış. Laf lafı açarken başlamışlar tartışmaya. Biri “Benim adamın şeyi çok uzun, uzunlu iyi oluyor.” demiş. Diğeri “Benim adamın şeyi kısa, çok kalın, kalını iyi oluyor tat veriyor.” demiş. Derken ev sahibi yaşlı kadın namaz kılıyormuş. Kadıncağız selam verirken kafası eltilere gitmiş. “Esselamu aleyke” diyeceğine “İnce uzuna uyum olmaz kısa kalına doyum olmaz.” demiş. (K59)

117

HOCANIN İNEĞİ

Nasrettin hocanın bir ineği varmış. İnek hamileymiş. Doğum zamanı gelmiş. İnek bir türlü doğurmuyormuş. İneği satmaya gitmiş. İkinci vaktine kadar pazarda beklemiş. İneği kimse almamış. Adamın biri gelmiş “Hoca sen bu ineği niye satamıyon? Böyle inek mi satılır? demiş. Hoca “İnek nasıl satılır?” diye sormuş. Adam: “Memesi hıyar gibi sütü pınar gibi altı aylık gebedir dersin inek satılır.” demiş. Neyse hoca, adamın söylediklerini söylemiş inek satılmış. İnek satılınca eve dönmüş. Hanımı karşılayıp “Hoca kızı istemeye geldiler.” diye söylemiş. Hoca: “Bak hatun kızı istemeye geldiklerinde bir kelime konuşursan seni mahvederim. Hiç seslenme! Ben kendi kızımı kendim satarım.” demiş. Neyse misafirler gelmişler. Misafirler Allah’ın izniyle hocadan kızı isteyince hoca başlamış “Memesi hıyar gibi sütü pınar gibi kız oğlan kız altı aylık gebedir.” demiş. Misafirlerin hepsi kaçmışlar. Hanımı hocaya “Nittin sen?” diye çıkışmış. Hoca hanımına “Seslenme sen! Bugün ikindine kadar ineği satamadım. Böyle demeseydim ineği satamayacaktım. Yarın erkenden kızı istemeye gelirler.” demiş. (K9)

118

GİBİ GİBİ

Eskiden köyün padişahları varmış. Cuma namazına gitmeyenlerin kellesini vurduruyorlarmış. Adamın bir tanesi de Cuma namazını kaçırmış. Köylünün biri “İşte filanca kişi Cuma namazına gitmedi padişahım.” diye şikâyet etmiş. Adamı padişahın yanına getirmişler. Kellesini vuracakları zaman “Üç dileğin var kullan.” demişler. Adam: “Tamam. İlk olarak cellatı düzecem.” demiş. Cellat: “Hoppp olmaz!” demiş. Padişah: “ Olmaz! Yapacak. Halkın önünde söz verdik.” demiş. Orda cellatı düzmüş. Kemerini toplarken bir padişaha bakmış bir vezire bakmış. Vezir yavaşca padişahın yanına yaklaşp “Padişahım sanki gibi gibi ben bunu cuma namazında gördüm gibi gibi.” demiş. Padişah da vezirin yanına yaklaşp “ Gördüm gibisinin gibi gibisinin a*na korum! Ben o adamı en ön safta namaz kılarken gördüm.” demiş. (K53)

119

GIYİNDİN GIYİNDİN

Temel kahveye gitmiş. Kahvede uşaklar yan yana oturuyormuş. Temel: “Uşaklar siz niye yan yana oturuyorsunuz?” diye sormuş. Uşaklar: “Ya Temel şu karşıdaki apartmanı görüyor musun? O apartmana çık.” demişler. Temel apartmana çıkmış. Birinci kata varmış. Kadının bir tanesi kapıyı açmış. Kadın: “İki dakikada soyundun soyundun soyunmadın iş olmaz.” demiş. Temel hemen soyunup işi bitirmişler. İkinci kata çıkmış aynı, üçüncü kat aynı. Temel: “Bu apartmanda hep böyle var herhalde. En iyisi soyunup çıkayım ben.” demiş. Soyunup beşinci kata çıkmış. Karşısına bir tane Arap çıkmış. Arap Temel'e “İki saniyede giyindin giyindin giyinmedin ayvayı yedin!” demiş. Sonra Temel kahveye gitmiş. O da yan oturmaya başlamış. (K53)

120

BEN SANA NE SÖYLEDİM

Temel hanımını lunaparka götürmüş. Oturan adamlar, dönme dolaba binenlere alttan bakıyormuş. Dönme dolaba binenlerin donu gözüküyormuş. Hanımına “Sakin dolaba binme!” demiş. Bir işi çıkmış. Gidecekken hanımına “Otur ben gelene kadar sakın dolaba da binme!” diye tembih etmiş. Gelip baksa ki hanımı dolaba binmiş. Temel: “Ben sana ne söyledim, binme demedim mi?” diye sormuş. Hanımı: ”Hiç merak etme sen! Ben donumu çıkardım da bindim.” demiş. (K31)

YÖRÜK TİPİ

121

İki adam karısını kaybetmiş. Ahali adamlardan birine “Karın nasıl biri tarif et hele.” demişler. Adam: “Basma donlu, pembe bluzlu, başı eşarplı.” demiş. Karısını kaybeden öteki adamda gelip “Benimde eşim kayboldu. Ne yapcaz falan.” demiş. Ahali: “Sen de hanımını tarif et bakalım. Belki görmüş olabiliriz.” demişler. Diğer: “Benim hanım işte mini etekli, şuraya kadar yırtmacı var, üzerinde göğüs dekolteli kırmızı bluz var, saçları dalgalı, sarışın.” diye başlamış anlatmaya. Adam yörük olana “Senin ki nasıldı?” diye sorunca Yörük: “Sen benimkini boş ver seninkini arayalım.” demiş. (K29)

122

Kaymakamla yörüğün birisi arkadaş olmuş. Yörük kaymakama “Bizim çadıra gidelim.” demiş. O zamanlarda ulaşım vasıtası atmış. Kaymakam at ile gelmiş. Kaymakam çadırda keçi kesilip yenilecek sanmış. Yörük bulgur aşısı yapmış. Kaymakamın çok zoruna gitmiş “Bu adam bizi çağırdı, dağın başına geldik. Ben bulgur aşısı tarhana aşısı yiyecek olduktan sonra evimde de yerim.” demiş. Bir cuma günü yörük, cuma namazı için kasabaya inmiş. Kasabaya inince de kaymakamın yanına varmış. Kaymakam hanımına “Kuru fasulye yapacaksın yörüğün tabağının içine de sabun koyacaksın.” diye tembihlemiş. Kaymakam yemeğini yiyip camiye varmış. Abdest alırken bakmış yörük caminin kapısından çıkıncaya kadar her tarafı batırmış. Aradan 10 15 sene geçmiş. Yörük “Unutmuşlardır herhalde.” deyip kasabaya varmış. Tam kasabanın girişinde kadınlar konuşuyormuş “Gız Anşaa senin oğlan kaç yaşına vardı?” Öteki: “Valla yaşını maşını bilmem ama hani yörüğün biri camiye sıçtıydı o yıl oldu.”

123

Yörüğün biri Antalya’ya gidip gezmiş tozmuş. Herkes Konyaaltı Konyaaltı diyormuş. Yörük de Konyaaltını merak etmiş. Konyaaltı’na varmış. Kadının biri bikinisini giymiş gözlüğünü takmış güneşleniyormuş. Yörük kadının başına varmış “Hanfendi güzelliğinize hayran kaldım. Müsade edin yanağınızdan bir buse alayım.” demiş. Kadın bakmış yörüğe “İlla öpeceksen al öp!” deyip ayağını uzatmış. Yörüğün çok zoruna gitmiş “Hanfendi ben çok yukardan istedim siz çok aşağıdan verdiniz gelin ortada buluşalım.” demiş.(K12)

BEKTAŞİ TİPİ

124

Adamın birine Baba Mansur ocağından bir dede “Gel benim talibim ol.” demiş. Adam: “Bektaşilik zor.” demiş. Dede: “Oğlum bizde cennet cehennem yok, namaz yok, oruç yok, din yok, iman yok!” demiş. Adam: “Oh o zaman ben 25 yıldır Bektaşiymişim haberim yok.” demiş. (K49)

125

Bektaşî'nin biri göl kenarına oturuyormuş. Adamın biri göle girmiş, abdest alırken dönüp Bektaşî'ye "Baba Erenler abdest alırken nereye dönmek gerekir?" diye sormuş. Bektaşî de "Elbiselerini bıraktığın yere." demiş. (K49)

126

Osmanlı zamanında şarap içmek yasakmış. Zaptiyeler, Bektaşî şarap içerken yakalamışlar. Zaptiyeler "Ya şu pis şeyi içmeye utanmıyor musun?" diye sorunca Bektaşî "Bende o pis şeyi temiz bir yere yollamıyorum ya." demiş. Zaptiyeler "Bir de elin ayağın titriyor üzerine dökmüşsün." deyince Bektaşî "Kahrolası ellerim titremese zerresini ziyan eder miyim?" diye cevap vermiş.

Bektaşî'yi alıp kadının karşısına çıkarmışlar. Kadı: "Sen bunun haram olduğunu bilmiyor musun?" diye sormuş. Bektaşî: "Kadı Efendi senin giydiğin ipekli kaftan da haram." Diye cevap vermiş. Kadı "Onun içine pamuk karıştırdık." deyince Bektaşî "Kahrolası meyhaneciler bize bunu sek vermiyorlar ki içine su karıştırıp veriyorlar." demiş. (K49)

127

Bir gün Baba Erenlerden biri yolda gidiyormuş. Yol boyunca esnaflar varmış. Esnaflardan biri "Nassınız Baba Eren?" diye sorarmış. Baba Eren arkasını dönünce "Ha pardon biriyle karıştırdım." deyip dalga geçerlermiş. Baba Eren "Estağfurullah." Der yola devam edermiş. Morali de bozulurmuş tabi. Esnaflardan biri dükkânından çıkar "Ya Baba Erenler!" der, Baba Eren "Buyur." deyince "Ha pardon seni biriyle karıştırdım." deyip dalga geçerlermiş. Böyle gitmiş gitmiş en son sokağın başına gelip "Pezevenkler!" diye bağırılmış. Bütün esnaf dışarı çıkıp bakmış. Baba Eren: "Ne kadar da çokmuşsunuz ne kadar da çokmuşsunuz!" demiş. (K49)

128

Bektaşî'nin biri "Biz büyük evliyalanız." demiş. Çevresinde toplanan adamlar ispatla demişler. Bektaşî: "İspatlayayım. Bakın karşıda bir ağaç var onu çağırayım yanıma gelir." demiş. Ağaca "Gel!" demiş. Ağaç gelmemiş tabi. Bektaşî: "Ya evliyalık da alçakgönüllü olmak lazım. Ağaç bize gelmezse biz ağaca gideriz." demiş. Gidip ağacın dibine oturmuş. (K49)

129

Alevi köylüsünün biri ata binecekmiş. “Ya Allah!” demiş bir tarafa düşmüş. Ata yeniden binmeye çalışmış. “Ya Muhammed!” demiş öbür tarafa düşmüş. “Ya Ali!” demiş ön tarafa düşmüş. Ön tarafa düşünce köylü “Kurban olduklarım teker teker çağırdım gelmediniz sonra hep birden yüklendiniz.” demiş. (K49)

130

Alevi köylüsünün birinin ineği uçurumun kenarında otlarken uçurumdan aşağı düşmeye başlamış. Uçurumda bayağı derinmiş. İnek düşerken köylü “Ya Allah ya Muhammed ya Ali ya Hızır!” diye saymaya başlamış. Bakmış ki inek hala düşmeye devam ediyor “Ya Allah ya Muhammed ya Ali ya Hızır geldiyseniz siz de kaçın! İnek üstünüze düşecek!” demiş. (K49)

131

Selçuklu döneminde Bektaşî'nin biri dağda taş da geziyormuş. Gezerken karşısına Selçuklu ordusu çıkmış. Selçuklu ordusunun da eşeği sakatlanmış. Bektaşî de yokuşu “Allah’ım binecek bir şey yok mu? Binecek bir şey yok mu?” diye dua ederek çıkıyormuş. Selçuklu ordusundan biri bunu görüp “Gel buraya şu eşeği sırtlan!” diye çağırmış. Bektaşî de “Ey Allah’ım ben binecek bir şey yok mu derken üstüne binecek bir şey istedim üstüme binecek değil!” demiş. (K49)

132

Bektaşî'nin biri köy yerine gezmeye gelmiş. İnsanlarla selamlaştıktan sonra yanlarına oturmuş. O sırada öğle ezanı okunmaya başlamış. Köylüler “Ya arkadaş beş on dakika müsaade et bir namaz kılıp geelim.” demişler. Bektaşî “Tamam.” Deyip köylülerin namazdan gelmelerini beklemiş. Köylüler namazdan geldikten sonra “Çok üzüldüm beni namaza davet etmediniz.” demiş. Köylüler “Ezan okundu sen niye gelmedin?” diye sormuşlar. Bektaşî “Beni çağırıydınız ben çok güzel namaz kıldım.” Deyip kalkmış namazı tarif edip bir de güzel kılmış. Köylüler “Ya sen ne güzel namaz kılıyorsun. Niye gelmedin?” deyip hayran kalmışlar. Bektaşî: “Arkadaş bu abdestsiz namaz siz bir de abdestli göreceksiniz!” demiş. (K49)

ÇALLI TİPİ

133

Tavaslı adamın birisi kilisede bekçiymiş. Karganın bir tanesi sürekli kilisenin çanına vurup kaçıyormuş. Çanın çıkardığı ses etraftaki insanları rahatsız ediyormuş. Çallı adamın birisi de kilisenin önünden geçiyormuş. Sesten rahatsız olan Çallı, Tavaslı bekçiye “Kovsana şu kargayı gitsin, bir daha gelmesin!” demiş. Tavaslı bekçi de “Kovuyorum ama yine geliyor.” demiş. Bunun üzerine Çallı adam sinirlenip “Sende hiç akıl yok mu?” diye bekçiye çıkmış. Tavaslı bekçi: “Akıl olmasa beni buraya bekçi yaparlar mı? Madem sende var sen söyle ne yapayım? diye sormuş. Çallı adam: “ O kargayı tutmakta ne var. Tasın içine rakıyı dök. Yukarıya koy. Karga gelir içer, uyur kalır. Sonra gider alır gelirsin.” demiş. Tavaslı bekçi, rakı dolu tası kilisenin yüksekçe bir yerine koymuş. Rakıyı içen karga uyuyup kalmış. Uyuyan kargayı da Tavaslı bekçi tutup almış. (K54)

134

Çallı’yla yılanı bir çuvala koymuşlar. Yılan: “Ben burda Çallı ile duramayacam. Çallı’nın elinden kurtarın” deyip bağım bağım bağırmış. Yılan çuvalın dışına bir çıkıp bakmış karşısında Tavaslı varmış. Yılan: “Ben Çallı’ya razıyım.” demiş.(K4)

135

Adamın bir tanesi komşusuyla muhalefete düşüp anlaşılamamış. Komşusu da Çallı’yymış. “Nedir bu Çallılardan çektiğim?” deyip taşınmaya karar vermiş. O zamanlarda en uzak yere fizan denilirmiş. Orda iş bulmuş. Çalışacağı yerin adresini bulamayıp adamın “Bu adresi nerde bulurum?” diye sormuş. Sorduğu kişi “Şimdi şöyle köşeyi dön, Çallı’nın berber dükkânı var, onun yanındaki yer.” diye tarif etmiş. Adam: “Lan ta fizana kadar Çallı geldiyse bunlardan kurtuluşum yok! En iyisi gideyim bunlarla iyi anlaşayım.” deyip Çal’a geri dönmüş.(K47)

136

Adamın birisi Amerika’ya gitmiş. Orada birileriyle dost olmuş. Muhabbet ederken “Sen nerelisin?” diye sormuş adama. Adam, düşünmüş taşınmış “Ben Çallı’yım desem bilemez. Ben buna İzmirliyim diyeyim.” demiş. Denizli’ye en yakın İzmir’miş.

Diğeri düşünmüş taşınmış: “İzmir, Çal’ın neresine düşer onu söyle bana bir.” demiş.(K47)

137

Türkiye’nin neresine gidersen git Çallı mutlaka bulunurmuş. Doğusunda Batısında bir tane Çallı mutlaka varmış. Eskici, zanaatkâr illaki bir Çallı olurmuş. Adamın birisi: “Lan sen nerelisin?” diye sormuş. Çallı: “ Nedeceeen laaa!” diye cevap vermiş. Adam: “Tamam tamam anlaşıldı.” demiş.(K60)

138

Çal’a kaymakam gelmiş. Millet kaymakamın ne olduğunu pek bilmediği için merak edip toplanmış. O arada Çal’a ormancı da gelmiş. Millet, ormancıyı görünce kaymakamı bırakıp ormancının etrafına toplanmış. Ormancı da kaymakamın yanında sıkılıp bozarmış. Yaşlı bir teyze, değneği alıp gelmiş. Kaymakamı şöyle bir dürtüp “Ay oğlum azcık daha okusaydın da ormancı olsaydın ya sen.” demiş. (K24)

139

Yukarı Seyit Aşağı Seyit hiç bulamazsan Çal’a seyit. (Seyit: Koşmak manasında kullanılmıştır. Yukarı Seyit’te Aşağı Seyit’te kız bulamazsan Çal’da mutlaka bulursun.)

Çallıyız hepimiz bir hallıyız

Çallı yere düştüğünde bir avuç toprakla kalkar. (K41)

140

Çallı’nın birisi şeytanla dövüşmeye başlamış. Evin içinde dövüşürken şeytanın eline uzun sırık vermiş. Şeytan evin içinde uzun sırıkla nasıl dövüşecek? Şeytanı bir güzel dövmüş. Dışarı çıkınca kısa sırığı şeytana vermiş, uzun sırığı kendi almış. Şeytan, açık havada kısa sırıkla nasıl dövüşsün? (K4)

BABADAĞLI TİPİ

141

Babadağlının biri postaneye mektup göndermeye gitmiş. Orda çalışan memura “Buldan'a mektup kaç paraya gider?” diye sormuş. Memur: “5 kuruş.” demiş.

Babadağlıya 5 kuruş pahalı gelmiş. Düşünmüş taşınmış memura “Van'a mektup kaç kuruş?” diye sormuş. Memur da “Türkiye'nin neresine gönderirsen gönder 5 kuruş.” Diye cevap vermiş. Babadağlı: “Madem her yere beş kuruş enayi miyim niye Buldan'a göndereyim? Van'a gönderirim.” demiş. Mektubunu Van'a göndermiş.(K55)

142

Kahvenin birinde iki Babadağlı konuşuyormuş. Babadağlının biri "Radyo çıkıyormuş. Ankara'dan konuşulanlar Babadağ'dan duyulacaktı.” demiş. Diğer Babadağlı "Yaa nerde o günler ben oğlana evden sesimi duyuramıyorum bu iş Ankara'dan nasıl olacak?" demiş.(K55)

143

Babadağlının biri Denizli'ye mal götürüyormuş. Denizli'de kahvede Goca Durmuşların Ali diye biri oturuyormuş. Gelen misafire hemen evine davet ediyormuş. Babadağlıyı da evine davet etmiş. Kahvede oturup kalkıp yatmaya evine gideceklermiş. Giderken Goca Durmuşların Ali, Babadağlıya “Memet ev de yiyim yiyecek bir şey yok, şu markete girelim bir şeyler alalım.” demiş. Eyi alıyorlar satıyorlar bir yoklanıyor ev sahibi para yok. Ev sahibi: “Memet bende bozuk para yok sen veriver.” demiş. Memet vermiş, yola çıkmışlar. Kasabın önünden geçiyorlarmış. Ev sahibi: “Memet gel şurdan biraz bir şeyler alalım, akşam yeriz.” demiş. Onu da misafire ödettirmiş. Neyse yiyip içmişler, sabah olmuş, adam Babadağ'a dönmüş. Her hafta Denizli'ye gidermiş. Orda Babadağlılar kahvesi varmış. Kahvede Memet “Hadi eve gidelim.” deyince Memet: “Yok arkadaş ben 2.5 liralık otel dururken 40 liralık otele gitmeye niyetim yok. 2.5 liralık otelde yatarım 40 liralık otele gidemeyecem.” demiş.(K55)

144

Babadağlının biri ineğiyle beraber yolda araç bekliyormuş. İneğini yolun kenarına bağlamış. Gelen giden araçlara el kaldırıyormuş. Aracın bir tanesi durmuş. Babadağlı “İneğim de var.” demiş. Adam: “Nasıl yapalım?” diye sorunca Babadağlı: “İneği aracın arkasına bağlayalım.” demiş. Adam: “Aracın hızına yetişebilir mi?” diye sormuş. Babadağlı: “Ben onu eğittim, yavaş sürmene gerek yok.” demiş. Yola çıkmışlar. Adam aracı normal hızında sürerken aynadan bakmış. İnek araçla birlikte koşuyormuş. Adam aracın hızını arttırıp tekrar bakmış. İnek yine araçla birlikte zorlanmadan geliyormuş. Adam hızını biraz daha arttırınca inek artık dayanamaz olmuş.

Aynadan bakmış, ineğin dili dışardaymış. Babadağlıya “Senin inek yoruldu. Dili dışarda.” demiş. Babadağlı: “İnek ne tarafta?” diye sormuş. Adam “İnek sol tarafta.” deyince Babadağlı “İnek seni sollayacak, yol istiyor.” demiş.(K55)

145

Yahudi’nin biri Denizli’ye çalışmaya gelmiş. Denizli’nin Babadağ ilçesine işi düşmüş. Yanında eşiği de varmış. Orada çalışırken vakit öğlen olmuş. Babadağ’ın yerlisi bir adama “Emmi, benim karnım acıktı. Hem eşiğin yiyeceğinden hem benim yiyeceğimden bir şeyler getirsen” demiş. Babadağlı adam düşünmüş düşünmüş Pazar yerine gidip bir karpuz alıp gelmiş. Yahudi’ye “Bu karpuzun içini sen yiyeceksin kabuğunu da eşiğe yedireceksin.” demiş. Yahudi: “Bunlar benden de fazla Yahudi! Bu memlekette barınma şansım yok.” demiş. Geriye dönüp gitmiş. Bu yüzden Denizli’de Yahudi yokmuş. (K56)

146

1950 yıllarında peynircilerden Hacı Yahya, İzmir’den Babadağ’a gelecekmiş. İzmir’den bir at almış. At da epeyce güzelmış. Atı yanından ayırmazmış. Trene bineceği zaman atı yük vagonuna bindirmiş. Kendi de yanına binmiş. Bilet kontrolü için yük vagonuna bekçinin geldiğini görünce hemen atının üstüne binip beklemeye başlamış. Görevli gelince atın üstünde bir adam olduğunu görmüş. Görevli bilet sorunca Peynircilerin Hacı Yahya bir tek bilet çıkarmış, o da at için aldığı biletmiş. Görevli, Hacı Yahya’dan da bilet istemiş. Hacı Yahya: “Ne bileti! Ben trenin üzerinde değil atın üzerinde gidiyorum. Bilet isteyecek olursanız da şikâyet ederim sizi.” demiş. Görevli ne yapacağını şaşırmış. Hemen şefe haber vermiş. Şef elinde yönetmelikle gelmiş. Hacı Yahya’dan bilet parası almak için uğraşmışlar ama ne bilet parası alabilmişler ne de atın üzerinden indirebilmişler.(K55)

147

1977 senesinde adamın biri Babadağ’da bir bankada memur olarak çalışıyormuş. Bankaya gelenler arasında hiç kadın yokmuş. Bir gün merak edip “Burada hiç kadın yaşamıyor mu?” diye sormuş. Meğer Babadağ’da kadınlar dışarı çıkmazmış. Bankada temizlik işleriyle ilgilenen bir varmış. “Burada köprü diye bir yer var. Kadınlar, erkekler oraya gider. Orda kızla erkek birbirini bulur, konuşurlar, anlaşırlar. Seni de oraya götüreyim.” demiş. Pazar günü akşamüzeri erkekler ile kızlar oraya gidermiş. Neyse

memur, temizlikçi ile köprüye gitmiş. Köprüde gezerken memur bir ara başını kaldırmış. Bir kadının çarşafını açıp kapatırken görmüş. Merak edip yanındaki temizlikçiye “Ne yapıyor?” diye sormuş. Temizlikçi “Ben sözlüyüm bana bakma!” demek istiyor demiş. Az ilerde başka birisi başka bir hareket yapıyormuş. Onun manası da “Sözlü değilim, tanışabiliriz.” demekmiş. Köprünün ucuna kadar gitmişler. Orada bulunanların her biri başka bir hareket yapıyormuş. Kızlar sıra sıra olur yürürlermiş. Erkekler arkalarından yürür derdini anlatırlarmış. Kadınlar kızlar üçer beşer gezerler erkekler de üçer beşer gruplarla gezerlermiş. Oraya piyasa derlermiş. Beğendiğin olursa akşama eve varınca anana babana “Ben piyasadan bir kız beğendim.” diye söylermişsin. Babadağ’da yıllarca süren bir gelenekmiş. (K2)

General İbrahim

148

General İbrahim, Kayseri’de askerlik yapıyormuş. Askerlik yaparken gemiyle gezmeye çıkmışlar. Neyse bunlar geminin içindeyken motor arıza yapmış. Denizin ortasında kalmışlar. Arıza yaptıktan sonra öte git beri git sağa git sola git derken komutan “Bu gemiyi tamir edecek bir babayiğit yok mu?” diye sormuş. Hemen General İbrahim elini kaldırmış. “Ben bunu yaparım.” demiş. Komutan: “Nasıl yapacan?” diye sormuş. General İbrahim: “Bana yeter ki emir komuta ver komutanım yaparım.” demiş. Komutan “Ne yaparsan yap.” demiş. Hemen General İbrahim donunu gönünü çıkarıp denizin içine girmiş. Geminin altına gelmiş. Pervanenin olduğu yere askeri palto takılmış sözde. Pervaneden paltoyu söküp çıkarmış. Sonra dinleyen arkedeşler “Ule İbraam Ağa hiç Kayseri’de gemi olur mu?” demişler. General İbrahim: “Böyle gemiye böyle asker lazım.” demiş. (K10)

149

General İbrahim, Türkiye’nin her yerinde askerlik yapmış. Albayın hanımına doğum bile yaptırmış. Generale tokat atmış. Kayseri’de askerlik yapmış. Denize girmiş. Geminin pervanesine halat dolanmış. Arkadaşları becerememiş. General İbrahim girmiş denize. “Bıçak verin.” demiş. Bıçakla kesmiş halatı, gemiyi yürütmüş. Dinleyenler: “Ya Kayseri’de deniz yoktu sanki.” demişler. General İbrahim: “Haaa o zamanlarda vardı.” demiş. (K43)

Halil Bayar

150

Halil Bayar bir gün Sarayköy'e gitmiş. Bundan kırk elli sene evvelmiş. Sarayköy'e varıp alınması gerekenleri almış verilmesi gerekenleri vermiş. Geri dönecek ama bütün paralarını harcamış. Para kalmayınca yürüyerek Menderes köprüsünden geçip Tosunlar'a varmış. Tosunlar'dan Buldan araçları geçiyormuş. Şoför, Halil Bayar'ı görmüş, alayım demiş. Adam arabayı durdurup“ İbrahim amca bin!” demiş. İbrahim Bayar, başını kaldırmış. Şoför: “Neden binmiyon?” diye sorunca Halil Bayar :

“Gönül haddini bilecek

Halil Bayar Buldan'a yayan gidecek!” demiş. (K10)

151

Buldan'dan Sarayköy'e içmeye gitmişler. 5-6 arkadaş paralarının sonuna kadar içmişler. Halil Bayar, son kuruşuna kadar garsona vermiş. Arkadaşları “Biz yardımcı oluruz.” falan demişlerse de Halil Bayar kabul etmemiş “Gönül haddini bilecek, Halil Bayar Buldan'a yayan gidecek!” demiş. Sarayköy'den Buldan'a yayan gitmiş. Kaç kişi arabasına almak için dursa da kendi kendine ceza verip durmuyor. (K43)

152

Halil Bayar içkici bir adammış. Bir gün kafası esmiş yatsı namazına gitmiş. O anda da elektrikler sürekli kesiliyormuş. Namaz devam ediyormuş. Namaz bitince selam vermiş “Ruhun şad olsun Edisonnn!” demiş. (K17)

153

Buldanlı Halil Bayar Sarayköy'e gelmiş. Cebindeki son kuruşa kadar içki içmiş. Buldan'a dönecek beş kuruş para kalmayınca Buldan'a doğru yola koyulmuş. Sarayköy'den Buldan'a giden otobüs şoförleri Halil Bayar'ı tanıyıp gel götürelim demişler. Halil Bayar:

“Gönül haddini bilecek

“Halil Bayar Buldan'a yayan gidecek!” demiş. (K14)

154

Halil Bayar dokumacıymış. İplik almış, yıllar geçmiş ama parasını bir türlü verememiş. Alacaklı olan şahıs Halil Bayar'ın önüne geçmiş “Halil abi şu borcun epey gecikti. Borcunu ver artık.” demiş. Halil Bayar:

“Heybe delik torba dar

Halil Bayar'ın sana borcu yok değil var

Bekler isen dağlar kadar para var

Beklemezsен cehenneme kadar yolun var.” demiş. (K14)

155

Halil Bayar'ın bir gün belediyeye kafası bozulmuş. Belediyede mal satılan kapalı bir yer varmış. Bütün perşembe günleri dokuma pazarı kurulurmuş. Birde ayrıyeten sebze pazarı varmış. Belediyeye kafası bozulunca mal pazarının olduğu yere bir tezgâh kurmuş. O zamanlarda el dokuma tezgâhları varmış. El dokuma tezgâhlarını belediyeye kurmuş. Millet şaşırmış “Halil abi ne yaptın sen?” diye sormuşlar. Neyse orada epey çalışmış. Kimsede karışmamış. (K14)

KEL SÜLEYMAN /KALE

156

Köyde bir kızın düğün olacekmiş. Kızın büyük nenesi oğlan evinden mes kemiği istemiş. Oğlan evi de sallandırmış. O zamanlarda mes de pahalıymış. Perşembe gününe kadar sallamışlar. Perşembe günü bütün elbiseler çeyiz diye serilirmiş. Çeyiz serilirken bakmışlar mes yokmuş. “Hani mes nerde? Atın dışarı, bozun!” demiş kız tarafı. Halbisem düğüne 2 gün kalmış. Kel Süleyman:

“Pangolop deste deste

Yörürüm heste heste

Kızın adı boklanacağına

Ebi giymeyiverseydi meste.” demiş. (K44)

157

Kel Süleyman öküzle çift sürerek hayatını kazanıyormuş. Bir gün köyden birisi: “Bostan ekeceğiz bizim tarlayı sürüver.” demiş. Kel Süleyman “Tamam.” deyip tarlaya bakmaya gitmiş. Bakmış ki tarla gen. (Gen tarla: Uzun zamandır ekilmemiş ve sürülmemiş sert zeminli tarla) Tarlayı sürmek istememiş, tarla sahibine dönerek;

"Sizin bu tarlanız gen

Ben sürümem başkasına den (deyin)

Burda bostan olmaz

Ağının kökünü yen (yiyin)." demiş. (K44)

158

Çerçilerin Kel Süleyman’la Hacı Bekirler bağ komşusuymuş. Bir gün Hacı Bekirler bahçelerinde yetişen domateslerden komşularına dağıtmışlar. Çerçilerin Kel Dede kendilerine gelen domatesleri tek tek kaldırıp bakmış, hepsi altından çürümüş. Kel Süleyman hemen başlamış:

"Gökyüzünü duman bürüdü

Öteki tarafa yürüdü

Hacı Bekirlerin tomatoesi

G*tünden g*tünden çürüdü" (K18)

159

Eski Kale’de ağanın hanımı kâhyalarını gece domuz beklemeye bostana göndermiş. Bahçe, Çerçilerin Kel Süleyman’ın bağının yanındaymış. Kâhya sabaha kadar öksürmüş. Çerçilerin Kel Dede öksürük sesinden uyuyamamış. Sabah kâhyayı çağırmış “Oğlum niye geldin sen” diye sormuş. Kâhya: “İraz yengem bostan beklemeye gönderdi” demiş.

Çerçilerin Kel Süleyman bostana bakmış, daha kavunlar olgunlaşmamış. Domuzlar, kavunun olgunlaşmış çekirdeğini sevdiğinden kavun iyice olgunlaşınca gelirmiş. Şimdi beklemenin erken olduğunu söylemek için:

“Bir daş attım leyleğe

Ben gelimem böyleye

İraz yengeme selam sööle

Domuz nenesin düleğe “

Kâhya, ağanın hanımına Çerçilerin Kel Süleyman’ın dediklerini söylemiş. O da şöyle karşılık vermiş:

“Altının ateşi çok,

Kazanının suyu yok,

Çerçiler’in Kel’in

Evelden akli yok”(K18)

160

Çerçilerin Kel Süleyman’ın oğlu sık sık okuldan kaçarmış. Öğretmen her seferinde eve haber salarmış. Bir defa değil, iki defa değil Kel Süleyman’ın iyice canı sıkılmış. Oğlunun kaçtığı bir gün oğlunu kulağından tutmuş okula götürmüş. Öğretmen şişman, koca göbekli biriymiş. Oğlunu öğretmene teslim ederken başlamış:

"Alıp geldim goca garın

İstersen arkana sarın

Ben vazifemi yaptım

Garışmam kaçarsa yarın"(K18)

161

Kel Süleyman öküzlerle çift sürmeye gitmiş. Oğlu da okula gitmiş. O zamanlarda da okulda talebenin birisinde bit bulunursa çift öküzünle birlikte yevmiyen 1500 liraymış. Oğlunda bir bit bulunursa 5000 liraymış. Belediye, oğlana bir kâğıt vermiş “Babana ver bunu ödeyecek.” demiş. Çiftten geldikten sonra çocuk hemen “Baba böyle böyle bende bit bulundu 5000 yatırcaz.” demiş. Kel Süleyman, kâğıdı alıp

doğru reisin yanına varmış. Reis ile de Mısır Çavuş adlı karakol komutanı oturuyormuş. Kel Süleyman içeri girdikten sonra “Bana bak reis bey

Ezan okunur detten (çok güzel ezan okuyan biri)

Başçavuş kökten

5000 liramı alınır

Bu görük bitten” demiş. Reis Bey: “Tamam tamam bırak buda benden olsun.” demiş. (K18)

İNGİLİZ KEMAL

162

İngiliz Kemal, Denizli’de kahvecilik yaparken sobayı yakarmış. Memurlar sabah işe giderken kahveye uğrayıp çay içmeden ısınır giderlermiş. Bir olmuş, iki olmuş İngiliz Kemal’in kafası atmış. Bir gün sobanın içine fener koymuş. Memurlar gelip bakmışlar içerisi soğuk “Kemal Abi sobayı yakmayacan mı?” diye sormuşlar. İngiliz Kemal: “Yeni yaktım şimdi tutuşur bekleyin” demiş.

Memurlar sobanın deliğine bakmışlar, ateş varmış. Beklemişler beklemişler, üşüdüklerinden mecburen çay içmişler. İngiliz Kemal kendi kendine “Siz kendinizi uyanık sayarsanız, sizden de uyanıkları vardır.” diye söylenmiş.(K18)

163

İngiliz Kemal’in Muhammed isimli bir komşusu hastalanmış. Komşusu, İngiliz Kemal’e “Hasta oldum ölüp giderim.” demiş. İngiliz Kemal: “Sus! Ağzına bir tokat atarım şimdi. Azrail’e mahallenin yolunu mu öğretivercen? demiş. (K18)

164

İngiliz Kemal alkole düşkün biriymiş. Ramazan ayında pek içmemeye çalışıyormuş. Bir gün ikindi namazı için Yılcıoğlu camisine gitmiş. O günde ilçe müftüsü camiye gelmiş. Namaz öncesi cemaate vaaz veriyormuş. İçkinin günah olması, içkinin zararlarıyla ilgili konularla müftü yüklendikçe yükleniyormuş. İngiliz Kemal cemaate bakmış içki içen sadece kendisiymiş. Müftünün söylediği bütün sözleri sadece kendisine söyleniyor gibi üzerine almış. Zaten bunalmış, en son dayanamayıp patlamış

“Yeter artık hoca efendi, hep benle uğraşıyorsunuz, birazda başkalarıyla uğraşın. Bir insanın üstüne bu kadar gidilmez ki insaf yahu!” demiş. Müftü şaşkın “Ne diyor bu?” diye bakmış cemaat kahkahayı koyuvermiş. (K18)

165

İngiliz Kemal’in bir köpeği varmış. Komşuların dışarıda koyduğu ayakkabı, terliği eve taşımış. Komşulardan şikâyetler olunca İngiliz Kemal “Ben bunu uzak bir yerlere bırakayım.” demiş. Nereye bırakayım diye düşünürken Kakı Amat “Cankurtaran’a bırakalım. Hem bir bahaneyle Cankurtaran’da yer içeriz.” demiş. O zamanlarda Cankurtaran’da kebab yemek meşhurmüş. Cankurtaran’a varıp yiyip içmişler. Geri dönecekleri zaman İngiliz Kemal köpekten ayrılmak istememiş. Köpeği tutup “Burda ayrılcaz gari. Bundan sonra ben yokum. Yemeğini burda yecasin gari. Burda kemik çok. Yeyebildiğin kadar.” demiş. Sonra köpeği çeşmenin başına getirip “İhını bak suyunu burdan içcasın. Suyu güzeldir buranın buz gibi.” demiş. Sonra araba yoluna götürüp “Sakın buraya geçme. Çok araba gelir geçer ezilirsin Allah muhafaza!” demesine kalmamış köpek yola fırlamış. Yolda giden arabalar acı frenler yapıp kornaya basmışlar. Ses ve karmaşa içinde köpek iyice afallamış. Kemal Amca: “Ölümüne sebep oluyorsun cavırın köpeği, hindi ben sana ne dedim? Sakın çıkmacasın yola demedim mi? İhını bak ölüyorudun!” demiş. Sonra öpmüş sevmiş bırakıp gelmişler.(K18)

KASAP KİRLİ

166

Torum Hafız diye fakir bir hoca varmış. Bundan elli altmış sene önce devletten aylık falanda almadan hocalık yapıyormuş. Kirli Kasap Osman da müezzinmiş. Torum Hocanın aylığı yıllığı bir şeyi yokmuş. Kirli Osman Ağanın durumu iyiymiş. Bir gün Kirli Osman Ağa, Torum Hafız’a “Gel şu kelleyi al git eve çor çocuk yesin.” demiş. Torum Hafız, aldığıyla giderken Çakır Oğlan diye başka bir kasap “Ulan hoca benimkini de aliver.” demiş. O parayla alıyor zannetmiş. Torum Hafız: “Osman Efendinin verdiği gibi vercesen seninkini de aliverem.” demiş. Çakır Oğlan: “Öyle oluversin.” demiş. Torum Hafız hepsini alıp gitmiş. Çakır oğlan, bir ay beklemiş para yok iki ay beklemiş para yok. Torum Hafız para vermemiş. Çakır Oğlan: “Ya hocam bizim kelleye garının parası ne oldu?” diye sormuş. Torum Hafız: “Ben sana söyledim ya Osman Ağanın verdiği gibi vercesen seninkini de aliverem dedim.” demiş. Çakır

Oğlan: “Osman Ağa nasıl verdi?” diye sormuş. Torum Hafız “Bedava verdi.” deyince Çakır Oğlan “Eyvah! Bizim kelleye garın gitti.” demiş.(K44)

167

Kasap Kirli Osman cebinde parası olmasa bile fakire fukaraya yardım edermiş. Bir gün fakir bir komşusu vefat etmiş. Köyden birine “Uzun Hafız Mehmet Hocaya var, cenazeyi haber ver, benim gönderdiğimi söyle, gelip yıkasın.” demiş. Köylü, hocayı bulup, cenazeyi haber vermiş. Uzun Hafız Mehmet Hoca ölenin adını duyunca içinden "Hocaya para veremez bu fakirler." diye geçirip “Hastayım gelemem.” demiş. Köylü geri dönünce hocanın aklına gelmiş, kendi kendine "Kirli Osman haber saldığına göre hocanın parasını da o verir, ama bir kere hastayım gelemem dedim şimdi gitmek yakışık almaz." diye düşünüp pişman olmuş.

Hocanın gelmediğini duyan Kirli Osman sinirlenip “Torum Abdullah Hocaya git, çabuk gelsin” diye adamı göndermiş. Torum Abdullah Hoca cenazenin adını duyunca bu fakirdi zengindi hesabına girmeden hemen kolları sıvayıp "Abdestimi alıp hemen geliyorum." demiş. Gelip cenazeyi yıkamış, duasını yapmış defin sırasında da refakat etmiş. Kirli Osman memnun olmuş. Hocanın parasını verecek ama diğer hocada görsün istemiş. Caminin karşısındaki kahveye oturup hocaların camiden çıkmasını beklemeye başlamış. Namaz bitince cemaat dağılmış. Kirli Osman yanlarına varıp, o zaman için hocaya bahşiş 1 Lira filan verilirken o kaldırmış Torum Abdullah hocaya bir tane kâğıt 10 lira uzatıp "Allah razı olsun senden." demiş. 10 lirayı görünce Uzun Hafız Mehmet Hocanın gözleri fal taşı gibi açılmış, elinin tersini diğer elinin avuç içine vurarak ah vah etmeye başlamış. Uzun Hafız Mehmet Hoca: “Bildiymdim ya bildiydim ya! Kirlinin bir ağalık yapacağını bildiydim ya! Hasteyin demiş bulundum sorma galan.” deyip bin pişman olmuş gitmediğine. (K44)

GOCA HÜSEYİN / ACIPAYAM

168

Serinhisar’da Gurt Musa diye biri varmış. Gurt Musa İle Goca Hüseyin ortak ne bulurlarsa alırlarmış. Deri bulur alırlarmış, nohut bulur alırlarmış, hayvan bulur alırlarmış. Bir gün adamın biri iki beygir yüklü peynir getirmiş. Bunlar kiloyla alacaklarmış. Goca Hüseyin: “Çok aşırı duz var. Duzun kilosu 7,5 guruş, adam peynirin kilosuna 125 guruş istedi. Adam 125 guruştan aşağı vermiyor. Derinin duzunu silkelem

ondan sonra alak. Sen önce bazarlığa başla ben sonradan katılayım. Gavga eder gibi yapalım derinin duzunu silkeleyelim.” demiş. Gurt Musa: “Kaç lira oğlum?” diye sormuş. Peynirci “125 guruş.” deyince Goca Hüseyin “90 liraya veriyon mu?” diye sormuş. Goca Hüseyin gelip “92 guruş.” deyince Gurt Musa “93 guruş.” demiş. Goca Hüseyin: “Bak bişmiş aşı su katılmaz, iki kişi bazarlık ederken üçüncü kişi gelmez.” deyip deriyi Gurt Musa’nın kafasına çarpmış. Birbirlerinin kafasına atarken derinin duzunu çırpılmışlar. Sonra Gurt Musa “Senin gibi adamın olduğu yerde bazarlık edilmez.” deyip bırakıp gitmiş. Zaten ikisi ortakmış. Goca Hüseyin: “Kaç para oğlum deri?” diye sorup deriyi almış. Adam deriyi verince bakıyor ki yere her taraf duz olmuş. Kandırıldığını anlamış.(K50)

169

Adamın biri, bir gün şafanan tosun almış. Tosundan tutup eve götürüyormuş. Bakmış Goca Hüseyin “Kaça aldın hayvanı?” diye sormuş. Adam: “500 liraya.” demiş. Goca Hüseyin daha hayvanın yanına gelmeden “Bu hayvanın dişleri yok ya.” demiş. Hayvanın yanına varınca ağzını açıp bakmış. Geviş getiren hayvanların üst dişi olmazmış. Adam bakmış hakikaten üst dişi yokmuş. Goca Hüseyin: “Oğlum bak bu hayvanın dişleri yok. 300 liraya verirsen alırım.” demiş. Adam da vermiş. Adam köyüne varınca “Ya bu nasıl adam 25 metre öteden hayvanın üst dişlerinin olmadığını bildi.” demiş. Köylüler “Geviş getiren hayvanın üst dişleri olmaz ki!” deyince adam dizlerine vurmaya başlamış. Eve varınca Goca Gızın ağzını açıp bakmış üst dişi yokmuş. Goca Hüseyin’in yanına varıp “Sen beni aldatmışsın.” demiş. Goca Hüseyin: “Oğlum ticaret bu sende aldanmasaydın.” demiş. (K1)

170

Göçmenlerin mahkemesi varmış. Adamlar mahkemeye hiç gelmemiş. Falan günü mahkemeleri varmış. Goca Hüseyin: “Oğlum, mahkemeye çağırdıklarında annenin adını sorarlar, babanın adını sorarlar, evli mi bekâr mısın onu sorarlar, kaç yaşındasın onu sorarlar, bunları sorduktan sonra o hâkimler ayağa kalktıklarında seni dövmeye gelirler, muhakkak kaç.” demiş. Göçmen, mahkemeye varmış. Annesinin adını, babasının adını sormuşlar. Evli mi bekâr mı derken sorular bitince hâkim ayağa kalkmış. Hâkim ayağa kalkınca göçmen kaçmış.(K1)

171

Bedir Bey ile Kum Avşar'ı arasında İşkan pazarı kurulurmuş. Bir gün Pazarda Böbüroğlu ile Kirişoğlu arasında sen adamsın ben adamım diye sürtüşme olmuş. Goca Hüseyin'i hakem tayin etmişler. Goca Hüseyin'e "Hacı seni hakem tayin etsek olur mu?" diye sormuşlar. Goca Hüseyin: "Yaparım ama karnım aç. Bir kilo kebab alın ben yiyim ondan sonra hakemlik yaparım." demiş. Hacı bir kilo kebabı yeyip elini ayağını yıkayıp "Nedir mesele?" diye sormuş. İşte Böbüroğlu ben adamım dedi, Kirişoğlu ben adamım dedi. Goca Hüseyin: "Ulan deyyuzlar ne Böbür'den ne Kiriş'den adam olmaz. Adam dediğin benim. Hadi gidin şurdan!" demiş. (K50)

172

Osman Bölükbaşı kahveye varmış. Goca Hüseyin de kahveye gelip "Bölükbaşı gözün hacı görsün." demiş. Bölükbaşı: "Hacı gördü gözüm. Anladım anladım Hacı Amca. Oğlum Hacı amcaya az şekerli kahve yap." demiş. Goca Hüseyin: "Bölükbaşı sen benim kahveyi nasıl içtiğimi bildikten sonra ben seninle âşık atamam." demiş. Bölükbaşı: "İskenderun'dan gemiye binip sarhoş olup hacıya varanlar var." demiş. Onlar hacıdayken bile yemiş içmişler. (K1)

173

Keleşce pazarı kuruluyormuş. Adamın biri nohut almak için pazara gitmiş. Adamlar nohudu kilo ile satıyormuş. O çevrenin halkı doluyla satıyormuş. Nohudun kilosuna 55 kuruş vermiş. Goca Hüseyin: "Ulan ne yapıyon sen?" diye sormuş. Adam: "Ya şu dayı 55 kuruş verdi nohudun kilosuna vermedim." demiş. Goca Hüseyin: "Bak deyyuzun yediği naneye. Nohut ne zaman 55 kuruşa çıktı da sen bu fiyata nohut satıyon? Ben seni bir toz topraklardım ama burada pazar var. Al bakalım 45 kuruş ver." demiş. Adam 45 kuruş nohutu vermiş.(K1)

174

Ramazan ayında bir satıcı tahin satmaya gelmiş. Hiç satamamış. Kahvede oturan köylüler: "Oğlum bak Goca Hüseyin'e söyle beş dakikada satar sana." demişler. Goca Hüseyin: "Bir kilo eşantiyon verirsen satam." demiş. Satıcı "Tamam." deyince Goca Hüseyin "Ey ahali beni dinleyin! Bakın şu elimde gördüğünüz tahanın susamı Konya'dan, tahanı anyadan geldi. Bir kiloda ben aldım. İnanmazsanız bakın." demiş.

Adam 4 teneke tahin satmış. Ertesi hafta yine gelmiş. Goca Hüseyin “Satayım.” Deyince satıcı “Yok ben malımı tanıttım satarım.” demiş. Goca Hüseyin: “Gram satamazsın!” demiş. Satarsın satamazsın verecen mi vermeyecen mieren satıcı “Vermeyecem.” demiş. Goca Hüseyin: “Ey ahali beni dinleyin! Geçen hafta size övüp sattığım tahan vardı ya bir kiloda ben almıştım. İçinden fare çıktı!” deyince adamın başından herkes dağılıvermiş. (K1)

KEL KAVAS

175

Babadağ’ da bir Kel Kavas yaşarmış. Kel Kavas her hafta pazara gidermiş. Pazarda dolaşırken canı baklava istemiş. Pazar alanında bir dükkâna girmiş. Dükkân sahibi ne istediğini sorunca Kel Kavas baklava istemiş. Baklava Kel Kavas’ın önüne gelmiş. Kel Kavas baklavanın bir dilimini yiyip kalanına dokunmamış. Bir iki saat pazarda dolaşıp yine gelmiş. Dükkân sahibi sorunca Kel Kavas yine baklava istemiş. Baklava Kel Kavas’ın önüne gelmiş. Kel Kavas bir dilimini yiyip kalanına dokunmamış. Dükkân sahibinin dikkatini çekmiş. Kel Kavas’a “Amca baklavayı beğenmedin mi? diye sorunca Kel Kavas: “Evladım benim gözüm aç. Bir dilim baklava yesem iştahım kesiliyor.” diye cevap vermiş. Baklavanın parasını ödeyip dükkândan çıkmış. Az sonra tekrar gelmiş. Dükkân da o sıra çok yoğunmuş. Oturulacak masa yokmuş. Dükkân sahibi Kel Kavas’ı görünce zaten yemiyor, tezgâhın arkasına oturtayım diye düşünmüş. Kel Kavas’a “Amca seni tezgâhın arkasına alayım istediğin kadar ye, bir porsiyon parası alacağım.” deyip işlerine bakmış. Bir zaman sonra tezgâhın arkasına bakınca Kel Kavas’ın baklava tepsisini hemen hemen bitirdiğini görmüş. “Amca ne yaptın sen?” diye dövünmeye başlamış. Kel Kavas: “Evladım benim gözüm aç, karnım aç değil demedim mi?” demiş. (K55)

ACIPAYAM

176

Akalanlı’lara deli derlermiş. Akalanlı biri eşkıya yakalamış. Eşküyayı çam ağacına bağlamış. Komutana “Ben sizin aradığınız adamı buldum, çama bağladım.” demiş. Komutan “Nerde?” diye sorunca Akalanlı “Çama bağladım.” demiş. Komutan “Elini ayağını bağladın mı?” diye sormuş. Akalanlı: “Valla ben elini ayağını bağlamayı akıl edemediysem o da kaçmayı akıl edemez.” demiş.(K42)

177

Kaymakam 1800 yıllarında Acıpayam’a gelmiş. Acıpayam’a bakmış kaza ama nasıl kaza! Hiçbir şey yokmuş. Bir fırın varmış iyi kötü başka da bir şey yokmuş. Kaymakam: “Kazayla kaza oldu Acıpayam kazası

Sığır gütmenden gelir encümen azası” demiş.

Acıpayam dedikleri iki dükkân bir fırın

Peynir ekmek yiye yiye ne ağız kaldı ne burun

Her köyden bir tane Akalandan tuttuğunu getir

Akalanın delisi Serinhisar’ın ayısı (K42)

178

Acıpayam’ın kaymakamı gelmiş. Kaymakam gelince Acıpayam’ın eşrafı da toplanmış. Kaymakama hoş geldin demeye gideceklermiş. Çok konuşan bir adam varmış “Nereye gidiyorsunuz?” diye sorunca adamlar da “Kaymakam gelmiş hoş geldin demeye gidiyoruz.” demişler. “E bende gidem sizinle.” Deyince “Sen gelme lüzumsuz konuşursun başına iş açarsın.” demişler. “Yok yok konuşmam.” deyip peşlerine takılmış. Neyse kaymakamın yanına varmışlar. Sohbet muhabbet etmeye başlamışlar. Eskiden mahallelerde çeşmeler varmış. Her çeşmenin suyunu beğenmezlermiş. Falanca çeşmenin suyu çok güzel derlermiş. Kaymakam su içeceği zaman çeşmenin suyundan vermişler. Kaymakam “Bu güzel su nerden? diye sorunca o çok konuşan adam hemen atlamış “Bademlinin suyu efendim.” demiş. Bademlinin suyu şöyle çok güzel böyle çok güzel diye anlatmaya başlamış. Bademli Acıpayam’a 35 km uzaklıktaymış. Kaymakam nerden bilsin Bademliyi? Kaymakam: “Hadi doldur gel bir tane daha.” demiş. (K42)

HONAZ

179

Karganın gagası kırmızıymış. O zamanlarda Honaz’ da ergen iyi yetişiyormuş.(Ergen: kırmızı bir meyve.) Karga, ergen dalına konup uçarken Honazlı bunu görmüş. Karganın gagasını ergen sanmış. “Eyvah ergenemi çaldı!” diye kargayı Honaz dağına kadar kovalamış. Karga Honaz dağından aşır bir köye sığınmış. Bakmış

Honazlı peşini bırakmamış. Daha sonra bir camiye girmiş. Honazlı karganın camiye girdiğini görünce “Sülalemin girmedığı yere girdin affediyorum seni.” deyip karganın peşini bırakmış. (K60)

180

Kiraz olduğu dönemlerde Honaz’da kirazı kuşlar yermiş. Karganın biri kirazı almış gidiyormuş. Sarayköy’e varmış. Honazlı’nın biri de arkasından kovalamış. Karga caminin tepesine konmuş. Honazlı karganın arkasından varınca “Ulan sülalemin girmedığı yere soktun beni, ben oraya da girerim.” demiş.(K58)

ÇİVRİL

181

Denizli’nin Çivril ilçesinde düğün varmış. O zamanlarda elektrik yok, gece lambası, çırağla idare ederlermiş. Adamlar yemişler, içmişler, eğlenmişler vakit gece yarısı olunca karanlık basınca alkol alınca herkes kafayı bulmuş. Oradan köylü Mehmet Ağa “Gidin damdan bir oğlak alın kesin de yiyeelim.” demiş. Gidip bir oğlak tutup orada kesip yemişler. Sabahleyin damın sahibi gidip bakmış ki eşeğin yavrusu sığa kayıp. Millet keçi diye sığayı kesip yemiş. O yüzden Çivril’e sığacı derlermiş.(K56)

BOZKURT

182

Dağköylünün birisi Bozkurtlu biriyle arkadaşmış. Bozkurtta göçmen çokmuş. Bozkurtlu, Dağköylünün evine rahatça girer, çıkarmış. Dağköylü, Bozkurtlunun evine gelince kapıyı açmazlarmış. Bozkurtlu evinin kapısına bir delik yaptırmış. Karısına o delikten baktırır, canının istemediğine kapıyı açtırmazmış. Oranın pazarı olduğu bir gün Dağköylü Bozkurtlunun evine varmış. Delikten bakan Bozkurtlu, Dağ köylünün geldiğini görünce karısına evde yok dedirtmiş. Aradan zaman geçmiş Bozkurtlu, Dağköylüyü görünce sormuş “ Ya arkedeş sen benim eve niye gelip duruyon. Benim evde harami var” demiş. Dağ köylü sinirlenmiş “Senin ki harami de benim ki toprak ağası mı? Bir daha sen de gelme benim evime!” demiş.(K6)

183

Bandırmaspor ile Denizlispor maç yapmışlar. Bandırmaspor taraftarları “Bandırma Bandırma”. diye bağıryorlarmış. Denizlispor taraftarları altta kalırlar mı, onlar da “Bandircez bandircez.” diye bağırırmışlar. (K9)

184

DUL KADINLAR

Demirci Hüseyin Amca dünyaya geldiğinde babası ölmüş. Babası ölünce annesi dul kalmış. Mahallenin bütün dul kadınları evlerini mesken tutmuşlar. Her sabah 10 gibi evlerine kahve içmeye gelirlermiş. E dul kadınlar ne yapacaklar tabi işleri güçleri yok dedikodu yapacaklar. Demirci Hüseyin Amca o yıllarda daha çocukmuş. Allah’ın her günü dul kadınların konusu da onun geleceğiymiş. Bir araya gelen dul kadınlar "İşte oğlan büyüyecek hangi okula gidecek, çarşı okuluna mı Dört Eylül okuluna mı ?" diye konuşurlarmış. O günlerde her gün gelip bu konuyu tartışarlarmış. Neyse oğlan büyüyüp okula başlamış. İlkokul bitirmiş. Yine her gün dul kadınlar tartışmaya devam etmişler "Eee oğlan nereye girecek, kimin yanında çıraklık edecek? Demirci Mehmed’in yanında mı başkasının yanında mı?" Neyse Demirci Mehmed’in yanına çırak olarak vermişler. Oğlan çıraklığa başlamış. Genç olup askerlik çağı gelince dul kadınlar yine başlamış "Askere gidecek mi? Bahriyelimi olacak jandarma mı olacak?" Allah’ın her günü gelip bunu konuşurlarmış. Neyse oğlan askere gidip gelmiş. Dul kadınlar başlamış yine "Oğlan kendine dükken açicek mi? Birinin yaninde mi çalışicek?" En son oğlan biriktirdiği para ile bir dükkân açmış. Dul kadınlar bu kez “Oğlen evlenecek mi? Kimin kızını alcek? Filancanın kızı var çok hamarat, filancanın kızı var tarlası takkesi çok onun kızını alelim." Neyse oğlana bir kız bulup bakmaya gitmişler. Allah’ın her günü bu mevzu konuşulur olmuş. Düğün yapılacağı zaman dul kadınlar "Düğün yemeğini Çaputlu Zehra mı pişiriversin? Göbekli Zehra mı pişiriversin?" Hergün bunlar konuşulurmuş. Oğlan evlenip yine anasının yanında kalmış. Dul kadınlar 3 ay sonra yine başlamış "Gelin gebe mi? Oğlen mi olacek? Göbeği dışinde mi? Karnı içeri mi girik? Oğlen mi olcek kız mı olcek?" derken bir oğlu olmuş. Dul kadınların yeni konusu "Oğlen olursa babasının adını verir mi? Kız olursa senin adını verir mi?" Dul kadınlarda ölende oluyor zaman zaman ama dışardan takviye ediyorlarmış. En sonunda oğlan dayanamayıp bir ev alıp taşınmış. (K17)

MUSDUFACIK

Moramıdın kahvesi o gün çok kalabalıkmış. İkinci namazından çıkan ihtiyarlar, Moramıdın kahvesinin önüne gelip, sandalyeleri dizip oturlarmış. Bir gün ihtiyarlar yavaş yavaş muhabbet ortamı kurmaya başlamış. "Mart içeri, Cingen dışarı" sözü Buldan'ın tam bu günleri içinmiş. İhtiyarlar dışarda sohbet ederken, gençler kahvenin içinde kağıt oynar, ara sıra aralarında bağışmalar çağışmalar olur, kahveci Halil İbrahim'da sesleri yükselen masalara "Denk durun, ses etmen" diye söylenirmiş. Çolak Ali asık suratıyla kahveye gelmiş. Donsuzların Fehmi "Çolak Ali ne o surat, Cingen Üsen'in iç donu gibi ne gararıp durun?" diye sorunca Dilki Memet "Fehmi abi, Cingen Üsen'in iç donunu nerde gördün?" diye kahkahayı patlatmış. Çolak Ali: "Fehmi abi, hurdan bi çay söyle de içem, marangoz Şükrü Usta'yı beklebbarım, Moramıdın Gaveye sen gidigo, ben arkandan gelen dedi. Ben de o gelesiye gada bi çay içigoyan. Donsuzların Fehmi: "Üle oğlum, deyme bakam delirtme adamı." deyince Çolak Ali anlatmaya başlamış "Üle abe, bizim yüznumaranın kapısı kapanmebbadı. Musdufacığı bile bozukdu. Ele güne gaaşı, gelen giden gaaşı mahcup oluyoduk. Anam hurdan bi marangoz bul gelde yeni bi kapı çakdıralım dedi. Endim geldim Marangoz Şükrü Usta'ya- bizim oğlan bizim yüznumaraya bi kapı çakıve deye aldım gittim bunu. Aldı ölçüyü ben gireytesgün alan gelen dakıveren Ali abe, dedi. Neyse ertesi gün ağşama yakın bulundu geldi. Bi kapı çakmış, umuzladı geldi. Çakdı çivilerini, tırkazını da dakdı yerine, anam bi gave bişirivedi, içdi gitti evine. Biz yeni kapı dakdırdık deye sevindik, gece oldu yattık. Ben geceleri abdesthaneye bek giderim, üç dört yon kakdığım olur. Neyse ben yüznumaraya varıp geliyom emme uyku sersemi hiç kapıyı açmıdan varıp geliyom. Üle sabaalan bi kakdım bakdıydım, bizim galleş marangoz kapıyı yaş ağaçdan çakmış, tahtaları yarılmış, ben dangalakda o yarıklardan sabaa gada gelip geçmişsim kapıyı açmadan. Hiç farkına bile vaamamışsım ben şaşda. Ondan ötüre endim geldim bazara, gulağından dudcem alcem gitcem yapceğin işi adam gibe yap decen."Donsuzların Fehmi bi yandan kahkalarla gülüp bi yandan da "Kak üle ya gahbecik atılırda, bu gada atılmaz ya tomtomcu herif ya hiç yaş ağaç yarılrda adam geçcek gada yarılr mı?" deyince Çolak Ali sinirinden yerinde durumebbadı "Zaten bende va gabahat, hiç sizin gibi adamlarlan muhabbet edilir mi, ben dangılakda va gabahat, sizin gibelere adam sandım da annadıveedim." diye söylene söylene çıkıp gitmiş. (K17)

186

Eyy Musaa

Deh demeden gidiyorsa at

Buyurmadan yapıyorsa evlat

Bir de hayırlı çıktı mı avrat

Niden sen düğün evini

Gir oyna çık oyna

Eğer yarın oğlanlar evlenirse sözüne bakmazlarsa

Deh demeden gitmiyorsa at

Buyurmayla işlemiyorsa evlat

Bir de hayırsız çıktı mı avrat

Niden sen ölü evini dayım

Gir ağla çık ağla.(K45)

187

Hazirandan sonra ekilen darıdan

Ağustostan sonra oğul çıkaran arıdan

Kocasından sonra kalkan karıdan

Hayır gelmez (K24)

188

Tanrı bir insana evlat verince

Bahçede dikilmiş fidana benzer

Bir yaşına girip kadem basınca

Bülbülün ötüşüne benzer

İkisinde saroz gibi dolaşır

Üç yaşında

Dört yaşında boyun postun uzaşır

Beş yaşında kaşlar kemana benzer

Altısında beyan eder işini

Yedisinde değiştirir dişini

Sekizinde deftere koyar

Dokuzunda bağ gibi bostana benzer

On yaşında gonca güller açılır

On birinde miskin ambar saçılır

On ikide boyun postun seçilir

On üçünde kaşlar kemana benzer

On dördünde şapka giymek çağıdır

On beşinde aklın akıl dağıdır

On altıda güzelliğin çağıdır

On yedide kaşlar mestana benzer

On sekizde

On dokuzun da arar bulur yârini

Yirmisinde eve koyar gelini

Aynı bir yırtıcı aslana benzer

Yirmi beşte bıyıkların burulur

Otuzunda coşkun sular durulur

Otuz beşte günahların bulunur

Kırk yaşında günahlarıma ağlarım

Kırk beşinde

Ellisinde evlada bel bağlarım

Elli beşte ettiklerim güç olur

Atmışında kışlık çöker güç olur

Altmış beş de durmaz gözler yaş olur

Yavrusunu uçurmuş kuşlara benzer

Yetmişinde sızı iner dizine

Yetmiş beşte kimse bakmaz yüzüne

Sekseninde duman tutar gözünde

Baykuşların aslı virana benzer

Seksen beşte belin boynun bükülür

Giden ömürlerin benti bükülür

Doksanında hep dişlerin dökülür

Yolunu bitirmiş kervana benzer

İnsanoğlu doksan beşe varınca

Azrail gelip pençen alınca

İnsanoğlu yüz yaşına varınca

Aynı bir savrulmuş harmana benzer (K19)

KAYNAK KİŞİLER

K1:Abdullah TAN, Doğum Yeri-Tarihi: Acıpayam- 1977, Ön Lisans, Muhasebeci, Görüşme Tarihi: 3.11.2015, Acıpayam

K2: Abdullah BÜYÜKİŞIKLAR, Doğum Yeri-Tarihi: Çardak-1959, İlkokul, Emekli, Görüşme Tarihi: Çardak

K3:Ceylan Abdullah CEYLAN, Doğum Yeri-Tarihi: Pamukkale-1954, İlkokul, İnşaat işçisi, Görüşme Tarihi: Pamukkale

K4:Adem ÖZEN, Doğum Yeri-Tarihi: Kabalar, Çal- 1960, ilkokul terk, Kabalar eski muhtarı, Görüşme Tarihi: 10.11 2015, Çal

K5:Ahmet TEKİN, Doğum Yeri-Tarihi: Uşak-1948 lise, ormancı, Görüşme Tarihi: 5.11.2015, Beyağaç

K6: Ahmet SARITAŞ, Doğum yeri-tarihi: Bozkurt-1962, İlkokul, Terzi, Görüşme Tarihi: 12.11.2015, Bozkurt

K7: Ali Rıza TOPUZ, Doğum yeri-tarihi: Pamukkale-1942, İlkokul, Çiftçi, Görüşme Tarihi: Pamukkale

K8:Ataullah ERKENAY, Doğum Yeri-Tarihi: Yatağan-1992, Öğrenci, Yatağan, Görüşme Tarihi: 16.11.2015,Paü

K9:Atiye ÖZEN, Doğum Yeri-Tarihi: Başkarcı-1952, İlkokul, Görüşme Tarihi: 22.09.2015, Başkarcı

K10:Ali YAZICIOĞLU, Doğum Yeri-Tarihi: Buldan-1957, Lise, Görüşme Tarihi: 13.10.2015, Buldan

K11: Özdemir AYTAÇ, Doğum Yeri-Tarihi: Beyağaç-1978, lise terk, müzisyen, Görüşme Tarihi: 5.11.2015, Beyağaç

K12:Bayram İŞCANLI, Doğum Yeri-Tarihi: Tavas-1943, İlkokul, Çiftçi, Görüşme: 19.10.2015, Tavas

K13: Emel ASLAN, Doğum Yeri-Tarihi: Babadağ-1977, İlkokul, Görüşme Tarihi: 4.11.2015, Babadağ

K14:Fahrettin USLU, Doğum Yeri-Tarihi: Buldan-1954, Ortaokul, Görüşme Tarihi: 13.10.2015, Buldan

K15:Hıdır TOSUN, Doğum Yeri-Tarihi: Acıpayam-1943, İlkokul, Emekli Muhtar, Görüşme Tarihi: 3.11.2015, Acıpayam

K16:Hüseyin GÖKMEN, Doğum Yeri-Tarihi: Pamukkale-1948, İlkokul, Emekli, Görüşme Tarihi: Pamukkale

K17:İbrahim ACIKARA, Doğum Yeri-Tarihi: Buldan-1969, Meslek yüksekokul, Görüşme Tarihi: 13.10.2015, Buldan

K18:İbrahim YENİPAZARLI, Doğum Yeri-Tarihi: Kale-1970, Lisans, Görüşme Tarihi: 14.10.2015-Kale(Ali Gül, (1971) isimli kişinin facebook sayfasından alıntılanarak anlatmıştır. Ali Gül, yoredeki kaynaklardan derleyerek, unutulup gitmesine izin vermemek için Kale’de yaşanmış komik olayları şahsi facebook sayfasında yayınlamaktadır.)

K19:İbrahim AKTAŞ, Doğum Yeri-Tarihi: Baklan-1944, İlkokul, Görüşme Tarihi: Baklan

K20:İlker BAYRAM, Doğum Yeri-Tarihi: Buldan-1980, Üniversite, Görüşme Tarihi: 13.10.2015, Buldan

K21:İsmail KARA, Doğum Yeri-Tarihi: Baklan-1931, İlkokul, Görüşme Tarihi: Baklan

K22:Kemal KAYA, Doğum Yeri-Tarihi: Bozkurt-1969, İlkokul, İnşaatçı, Görüşme Tarihi: 12.11.2015-Bozkurt

K23:Mahmut AKSOY, Doğum Yeri-Tarihi: Çivril-1940, İlkokul, Leblebici, Görüşme Tarihi: 11 Kasım 2015 Çivril)

K24:Mehmet ULUÇOBAN, Doğum Yeri-Tarihi: Çal-1972, Lise, Memur, Görüşme Tarihi: 10.11 2015, Çal

K25: Mehmet ERCAN, Doğum Yeri-Tarihi: Ören-Acıpayam-1955, İlkokul, Çiftçi, Görüşme Tarihi: 3.11.2015,Acıpayam

K26:Mehmet Ali ÇALIŞKAN, Doğum Yeri-Tarihi: Beyağaç-1952, ilkokul, çiftçi, Görüşme Tarihi: 5.11.2015, Beyağaç

K27: Mehmet ŞAHİN, Doğum Yeri-Tarihi: Bekilli-1964, Emekli yüzbaşı, Görüşme Tarihi: Bekilli

K28: Mustafa AKÇA, Doğum Yeri-Tarihi: Beyağaç-1966, Üniversite, Beyağaç Belediye Başkanı Görüşme Tarihi: 5.11.2015, Beyağaç

K29:Mustafa ÇOLAK, Doğum Yeri-Tarihi: 1950, ilkokul, Görüşme Tarihi: 23.09.2015, Kaleiçi

K30:Mustafa ŞAYAN, Doğum Yeri-Tarihi: 1960, Ortaokul terk, Görüşme Tarihi: 14.10.2015, Tavas

K31: Mustafa BAĞÇIVANOĞLU, Doğum Yeri-Tarihi: Çivril-1978, Üniversite, Esnaf, Görüşme Tarihi: 11.11.2015 Çivril

K34:Mustafa DURMUŞ, Doğum Yeri-Tarihi: Baklan-1964, İlkokul, Çiftçi, Görüşme Tarihi: Baklan

K35: Mustafa BIDICI, Doğum Yeri-Tarihi: Bekilli-1937, İlkokul, Çiftçi, Görüşme Tarihi: Bekilli

K36:Mustafa KIPIRDAMAZ, Doğum Yeri-Tarihi: Bekilli-1930, İlkokul, Çiftçi, Görüşme Tarihi: Bekilli

K37:Musa ÇAKIR, Doğum Yeri-Tarihi: Bozkurt-1989, Üniversite, Eczacı kalfası, Görüşme Tarihi: 12.11.2015-Bozkurt

K38: Necdet ERSAN, Doğum Yeri-Tarihi: Çivril-1948, Üniversite, Bakkal, Görüşme Tarihi: 22.09.2015, Başkarcı

K39: Osman YAMUK, Doğum Yeri-Tarihi: Pamukkale-1961, İlkokul, Çiftçi, Görüşme Tarihi: Pamukkale

K40: Ömer ALTUNTAŞ, Doğum Yeri-Tarihi: Bozkurt-1948, ilkokul, hamal, Görüşme Tarihi: 12.11.2015-Bozkurt

K41: Özcan ÖZDAŞ, Doğum Yeri-Tarihi: Honaz-1981, lise, tıbbi mümessil, Görüşme Tarihi: 10 Kasım 2015, Çal)

K42:Ramazan KIRCALI, Doğum Yeri-Tarihi: Akalan-1949, lise, emekli belediye başkanı, , Görüşme Tarihi: 3.11.2015, Akalan-Acıpayam

K43:Sadi COŞKUNER, Doğum Yeri-Tarihi: Buldan-1966, İlkokul mezunu, Görüşme Tarihi: 13.10.2015, Buldan

K44:Salih ÖNKAŞ, Doğum Yeri-Tarihi: Kale-1950, İlkokul mezunu, Manifaturacı, Görüşme Tarihi: 14.10.2015-Kale

K45:Süleyman ÖDEMİŞ, Doğum Yeri-Tarihi: Selcen, Çal-1952, lise, emekli nüfus memuru, Görüşme Tarihi: 10.11. 2015, Çal

K46: Süleyman EKİCİ, Doğum yeri-tarihi: Akkent-Çal, Üniversite, Çal Milli Eğitim Müdürü, Görüşme Tarihi: 10.11.2015, Çal

K47:Şaziye GÜNDÜZ, Doğum Yeri-Tarihi: Çal, Denizli-1960, Üniversite, Eczacı, Görüşme Tarihi: 10.11.2015, Çal

K48:Salih AKTÜRK, Doğum Yeri-Tarihi: Tavas-1982, İlkokul, Çaycı, Görüşme: 19.10.2015, Tavas

K49: Serdar KESKİN, Doğum Yeri-Tarihi: Serinhisar-1975, Meslek yüksekokul mezunu, Serinhisar ilçesi

K50: Suat SOLAK, Doğum Yeri-Tarihi: 1970-Acıpayam, lise, esnaf, Görüşme Tarihi: 3.11.2015, Acıpayam

K51:Süleyman ERTÜN, Doğum Yeri-Tarihi: 1966, İlkokul mezunu, Tır şoförü, Görüşme Tarihi: Serinhisar ilçesi

K52:Turgut DUYMAZ, Doğum Yeri-Tarihi: 1959-Acıpayam, Lise, Mali Hizmetler Müdürü, Görüşme Tarihi: 3.11.2015, Acıpayam

K53:Uğur ALTUNKAYNAK, Doğum Yeri-Tarihi: 1978, Ortaokul mezunu, Berber, Görüşme Tarihi: Serinhisar ilçesi

K54:Vildan İNCE, Doğum Yeri-Tarihi: 1959, Ortaokul mezunu, Görüşme Tarihi: 23.09.2015, Kaleiçi

K55:Vesile KAYALI, Doğum Yeri-Tarihi:1948, İlkokul terk, Ev hanımı, Görüşme Tarihi: 4.11.2015, Babadağ

K56:Yaşar KABATLI, Doğum Yeri-Tarihi: Tavas-1950, İlkokul, Görüşme Tarihi: 23.09.2015, Kaleiçi

K57: Yücel AKAR, Doğum Yeri-Tarihi: Çardak-1975, İlkokul, Tır şoförü, Görüşme Tarihi: Çardak

K58: Sadık GÜZEL, Doğum Yeri-Tarihi: Honaz-1963, İlkokul, Emekli, Görüşme Tarihi: Honaz

K59:Şükrü HUMUÇ, Doğum Yeri-Tarihi: Honaz-1945, İlkokul, Çiftçi, meclis üyeliği yapmış, Görüşme Tarihi: Honaz

K60:İsmail BÜYÜKÇELEBİ, Doğum Yeri-Tarihi: Tavas-1932, İlkokul, Görüşme Tarihi: 14.10.2015, Tavas.

KAYNAKÇA

- Arslan Mustafa, (2008). *Masallar*, Zirve Yayınları, Denizli.
- Artun Erman, (2013). *Çukurova Halk Kültüründe Mizah*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Artun Erman, “Türk ve Rus Mizahının Sosyo-Ekonomik Siyasal ve Kültürel Yapısı Üzerine Şekillenmesi”.
- Başgöz İlhan, (2005). *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca*, Pan Yayınları, İstanbul.
- Bergson Henri, (2011). *Gülme* (çev: Yaşar Avunç), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Boratav Pertev Naili, (1969). *Az gittik Uz Gittik*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Boratav Pertev Naili, (1982). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Çoruk Ali Şükrü, (2008). *Mizah Penceresinden Milli Mücadele*, Kitabevi, İstanbul.
- Deutscher Isaac, (1991). (çev: Yavuz Alogan), *Tarihin İronileri*, Belge Yayınları, İstanbul.
- Develioğlu Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 1993.
- Dundes Alan, (2008). “Nisan Aptalı ve Nisan Balığı: Ritüel Şakaların Bir Teorisine Doğru” (çev: Aysun İmirgi-Seval Kasımoğlu Ünver), *Milli Folklor*, 20/79, 100-107.
- Duymaz Ali, (2002). *Tekerlemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Emeksiz Abdulkadir, (2015). “Türk Halkbilimi Mizah Araştırmalarına Dair Genel Tespit, Değerlendirme ve Teklifler” *Turkish Studies*, 10/8 Spring, 987-1024
- Eker Gülin Öğüt, (2009). *İnsan Kültür Mizah*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ekici Metin, (2011). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- Freud Sigmund, (2012). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*, (çev: Emre Kapkın), Payel Yayınları, İstanbul.
- Göçgün Önder, (2009). “Süleyman Nazîf’te Nükte ve Hazırcevaplılık”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 39, 173-186.
- Haytoğlu Ercan, (2010). *Denizli Basın Tarihi (1909-2009)*, Ofset Yayınları, Ankara.
- Hippokrates, (2008). *Gülmeye ve Deliliğe Dair*, (çev: Mehmet Ali Kılıçbay), Ayraç Yayınları, Ankara.
- Kâşgarî Mahmûd el, (2005). *Dîvânü Lugâti’t Türk*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Kılıç Zülküf, (2012). “Türk Edebiyatında Birbirine Yakın Üç Kelime: Hiciv, Medih ve Hezel” *Turkish Studies*, 7/3, Summer, 1741-1750.
- Kılıçbay Mehmet Ali, (2004). *Soytarı Gülmez Sırıtır*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Koestler Arthur, (1997). *Mizah Yaratma Eylemi*, (çev: Sevinç Kabakçıoğlu, Özcan Kabakçıoğlu), İris Yayınları, İstanbul.
- Kortantamer Tunca, (2007). *Temmuzda Kar Satmak*, Phoenix Yayınları, Ankara.

- Köprülü Fuad, (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Kunos Ignacs, (2001) *Türk Halk Edebiyatı*, (haz: Tuncer Gülensoy), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kutay Cemal, (1998). *Nelere Gülerlerdi*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul.
- Kutay Cemal, (2013). *Osmanlı'da Mizah*, Acar Bilgi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Modleski Tania, (1995). *Eğlence İncelemeleri*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Nesin Aziz, (1973). *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı*, Akbaba Yayınları, İstanbul.
- Oğuz M. Öcal vd. (2013). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Oktürk Şerif, (1985). *Türk Manileri Antolojisi*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- Özcan Ömer, (2002). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Öngören Ferit, (1998). *Cumhuriyet'in 75 Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Öngören Ferit, (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Özdemir Nebi, (2010). "Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasrettin Hoca", *Milli Folklor*, 22/87, 27-40.
- Rozenthal Franz, (1997). *Erken İslam'da Mizah*, (çev: Ahmet Arslan), İris Yayınları, İstanbul.
- Sağlam M. Kemal, (2005). "Denizli Yöresi Fıkraları", III. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Fıkralar) Sempozyumu, Denizli, Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği (Egay-Der)Yayınları, 17-19 Eylül 2004, s.188-192.
- Sakaoğlu Saim, Alptekin Ali Berat, (2009). *Nasreddin Hoca*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu Saim, (1992). *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- Sakaoğlu Saim, (2012). "Kalıp Fıkra Üzerine Düşünceler", *Milli Folklor*, 24/93, 42-52.
- Sakaoğlu Saim, (2013). "Geleneksel Fıkra- Modern Fıkra", *Milli Folklor*, 25/97, 70-76.
- Sami Şemseddin, (2010). "Kamus-ı Türkî", Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Sanders Barry, (1995). *Kahkahanın Zaferi*, (çev: Kemal Atakay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Şahin Halil İbrahim, (2010). "Bektaş Fıkraları ve Gülme Teorileri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 255-268.
- Şahin Halil İbrahim, (2010). "Türkmenistan'da Nasrettin Hoca ve Timur Fıkraları", *Bilig*, 55, 135-146.
- Türkmen Fikret, (2009). "Türkmenistan'da Mizah Tipleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IX/2, 191-196.
- Türkmen Fikret, "Anadolu Mizahında Bazı İran ve Arap Kökenli Mizah Tipleri".
- Türkmen Nihal, (1991). *Orta Oyunu*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Usta Çiğdem, (2009). *Mizah Dilinin Gizemi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yıldırım Dursun, (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

WEB_1. (2016)

(<http://www.pamukkale.gov.tr/tr/El-Sanatlari/Yoresel-El-Sanatlari>) (23.05.2016)

WEB_2. (2016)

(<http://www.tdk.gov.tr/>) (17.06.2016)

WEB_3. (2016)

(<http://www.islamansiklopedisi.info/>) (17.06.2016)

WEB_4. (2016)

Ekici Metin, (2011) “Gülme Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları”,
http://www.academia.edu/5626053/Metin_Ekici_G%C3%BClme_teorileri_ve_Nasreddin_Hoca_F%C4%B1kralar%C4%B1 (13.06.2016).

ÖZGEÇMİŞ

27 Temmuz 1990 tarihinde Adana’da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Adana’da tamamladım. Lisans eğitimimi 2008-2012 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladım. 2014 yılından bu yana, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışıp Halk Bilimi Programında yüksek lisans eğitimimi tamamlamaktayım.

